

**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ – ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**'Δημόσιο Σχολείο και κοινότητα.
Εμπειρία από τα ανοιχτά σχολεία στην Ελλάδα'**

ΤΕΥΧΟΣ II

Γ. Παρουσίαση έρευνας πεδίου

Σπουδαστής: Ιωσήφ Λεοντής

Επιβλέπουσα: Ελίζα Παναγιωτάτου

Σεπτέμβριος 2019

ΠΕΡΙΕΓΧΟΜΕΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙ

Γ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

Λίγα λόγια για τον τρόπο καταγραφής και παρουσίασης της έρευνας πεδίου	3
1_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό στο Δημοτικό Σχολείο Φρε	4
2_ Παρακολούθηση ανοιχτής συνάντησης της EUDEC	8
3_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό Νηπιαγωγείου Μελισσίων	11
4_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό Δημοτικού Σχολείου Αχαρνών	14
5_ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΙΕΠ για το πρόγραμμα OSOS	17
6_ Συνέντευξη με εκπροσώπους του προγράμματος athens open schools	23
7_ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του προγράμματος 'Έτσι Μαθαίνω Καλύτερα'	27
8_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών	33
9_ Παρατήρηση δύο εκπαιδευτικών δράσεων, γύρω από το 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών	
α. Παρατήρηση δράσης κατασκευής στην είσοδο του σχολείου	44
β. Παρατήρηση της παρουσίασης της σχολικής εφημερίδας της 2ας τάξης	45
10_ Πραγματοποίηση δράσης στο 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών	
α. Οργάνωση και προετοιμασία της δράσης	50
β. Η παράσταση	54
γ. Απολογισμός της δράσης	61
δ. Σκέψεις και ιδέες για την δράση	63

Λίγα λόγια για τον τρόπο καταγραφής και παρουσίασης της έρευνας πεδίου

Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε μέσα από μεθοδολογίες στοχευμένης κοινωνικής έρευνας. Πραγματοποιήθηκαν ελεύθερες συνεντεύξεις από πρόσωπα που κρίθηκε ότι μπορούσαν να παρέχουν σημαντική πληροφόρηση, τόσο όσον αφορά την ποσότητα της πληροφορίας, όσο και το περιεχόμενό της. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν συμμετοχικές παρατηρήσεις: Μία συνάντηση οργάνωσης για το δημοκρατικό σχολείο και δύο δράσεις στο 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών. Τέλος, πραγματοποιήθηκε έρευνα δράσης σε σχολικό περιβάλλον, με τη βοήθεια θεατρικής ομάδας αυτοσχεδιασμού, χρησιμοποιώντας μεθοδολογία που προσεγγίζει κοινωνική έρευνα με βάση την τέχνη.

Όλη η πληροφορία από την έρευνα, καταγράφηκε μέσα από χειρόγραφες σημειώσεις, οι οποίες στη συνέχεια βοήθησαν στη σύνταξη ενός περιγραφικού αναλυτικού κειμένου, για κάθε περίπτωση. Στα κείμενα που ακολουθούν, περιγράφεται η έρευνα, καθώς και το πλαίσιο της (προετοιμασία, το περιβάλλον και οι συνθήκες της έρευνας). Επίσης, αναπτύσσονται οι σκέψεις που προέκυψαν σε σχέση μ' αυτές, κατά το χρόνο πραγματοποίησής της. Το σύνολο των σκέψεων σε σχέση με την έρευνα πεδίου, καθώς και λεπτομέρειες για τη μεθοδολογία της έρευνας και την οργάνωση του συνόλου της έρευνας πεδίου, περιγράφονται στο Τεύχος Ι της εργασίας.

Στην παρουσίαση που ακολουθεί, δεν αναφέρονται ονόματα των ατόμων που συμμετείχαν στις επιμέρους έρευνες, για σκοπούς προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων, σε σχέση με τις απόψεις που διατυπώθηκαν. Το ίδιο ισχύει και για τα ονόματα των μαθητών που συμμετείχαν στη δράση στο 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών. Εξαίρεση του κανόνα αυτού, αποτελεί ο εκπαιδευτικός του 35ου Δημοτικού Σχολείου, καθώς και η θεατρική ομάδα που βοήθησε στην πραγματοποίηση της θεατρικής παράστασης. Αυτό έγινε, καθώς η εστίαση της πληροφόρησης στο 35ο Δημοτικό Σχολείο και το δάσκαλό του, δεν αποτελεί μία τυχαία περίπτωση και η διερεύνηση της έννοιας του ανοιχτού σχολείου σε σχέση με το σχολείο αυτό δεν ήταν δυνατόν να αποκοπεί από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σχολείου και του εκπαιδευτικού. Δίνονται επίσης τα στοιχεία της θεατρικής ομάδας που συμμετείχε, καθώς τα ιδιαίτερα της χαρακτηριστικά είναι καθοριστικά για να κρίνουν εάν ήταν τελικά η κατάλληλη για τη διαδικασία αυτή.

1_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό στο Δημοτικό Σχολείο Φρε.

Σε επικοινωνία που είχα με τον Άγγελο Πατσιά, εκπαιδευτικό που πραγματοποίησε ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες στο Δημοτικό Σχολείο του Φουρφουρά Ρεθύμνου, έδωσε την πληροφορία ότι στο Δημοτικό Σχολείο του Φρε εφαρμόζονται ενδιαφέρουσες εκπαιδευτικές πρακτικές με πρωτοβουλία των δασκάλων του. Μου συνέστησε στο πλαίσιο της εργασίας, να μιλήσω με εκπαιδευτικό του σχολείου αυτού.. Ο Φρες είναι Δημοτική Κοινότητα του Δήμου Αποκορώνου Χανίων, 15 χιλιόμετρα Νότια από την πόλη των Χανίων, στην Κρήτη.

Μίλησα τηλεφωνικά με τον εκπαιδευτικό του παραπάνω σχολείου και του ζήτησα να μου εξηγήσει τί πρωτοβουλίες έχουν πάρει σε σχέση με εκπαιδευτικές δράσεις που εφαρμόζονται στο σχολείο τους, ποιό είναι το σκεπτικό σύμφωνα με το οποίο επιλέγουν τί θα εισάγουν στην εκπαιδευτική διαδικασία και ποιός είναι τελικά ο στόχος της προσπάθειάς τους.

Μου είπε ότι είναι δάσκαλος στο Δημοτικό Σχολείο του Φρε από το 2016. Όταν πρωτοπήγε στο σχολείο αυτό, ήταν ένα ερείπιο, με σπασμένα τζάμια. Οι μαθητές περνάγανε άσχημα, καθώς οι δάσκαλοι έριχναν ξύλο και αυτό εκφραζόταν στην κακή κατάσταση του κτιρίου του σχολείου. Οι δάσκαλοι που πήγαν έφτιαξαν το σχολικό περιβάλλον με δική τους πρωτοβουλία, και χωρίς φυσικά να πληρωθούν γι' αυτό. Σήμερα, έχουν διαμορφώσει τέσσερις αίθουσες – παιδότοπους. Πλέον, οι δάσκαλοι φωνάζουν λιγότερο και λιγοστεύουν τα προβλήματα. Έχουν φτιάξει ένα δενδρόσπιτο στην αυλή του σχολείου, κάτι το οποίο, όπως υποστήριξε, δεν υπάρχει σε κανένα σχολείο στην Ελλάδα. Έχουν οργανώσει και λειτουργούν κάθε Παρασκευή εργαστήρια, και οι μαθητές διαλέγουν από μόνοι τους ποιό από αυτά θέλουν να παρακολουθήσουν. Μου ανέφερε ότι κάνουν και 3D printing στα εργαστήρια. Τις υπόλοιπες μέρες της εβδομάδας κάνουν μαθήματα, τα οποία όμως προσεγγίζουν με διαφορετικό τρόπο.

Σε ερώτησή μου εάν το πρόγραμμα του Υπουργείου επιτρέπει να διαφοροποιούν το μάθημα, υποστήριξε ότι το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ανοιχτό. Υποστήριξε ότι υπάρχουν αναχρονιστικά πράγματα σ' αυτό, αλλά υπάρχουν και δυνατότητες διεύρυνσής του. Μου εξήγησε ένα παράδειγμα για να καταλάβω την εφαρμοζόμενη παιδαγωγική τους πρακτική: Οργάνωσαν με την 1η τάξη μία δραστηριότητα, στο πλαίσιο της οποίας πήγαν όλοι μαζί στο supermarket προκειμένου να αγοράσουν πράγματα για να μαγειρέψουν. Όλοι μαζί έφτιαξαν μία λίστα για ψώνια. Αφού επέστρεψαν από τα ψώνια και κατά τη διάρκεια του μαγειρέματος έκοβαν τις πατάτες και συζητούσαν με αφορμή αυτό την έννοια του μισού και του ολόκληρου. Έπαιζαν με τις συλλαβές (λά-χα-νο). Μίλησαν για τα χρήματα που χρησιμοποίησαν για να πληρώσουν και τις υποδιαρέσεις των νομισμάτων. Η δραστηριότητα δηλαδή, όπως μου εξήγησε, οργανώθηκε διαθεματικά. Προσπαθούν να δουν τί εκπαιδευτική συσχέτιση μπορούν να δημιουργήσουν, μέσα από κάθε αυθόρμητη δραστηριότητα του παιδιού. Εάν π.χ. ένα παιδί πετάει μια μπάλα, εξηγούν νόμους της φυσικής. Το πρόγραμμα, όπως το διαμορφώνουν, υπερκαλύπτει το προβλεπόμενο πρόγραμμα του Υπουργείου και χρησιμοποιούν τα βιβλία που τους παρέχει. Δεν είναι αρνητικοί σε τίποτα. Θέλουν μία διεύρυνση του σχολείου, που να ανταποκρίνεται στη σημερινή κοινωνία.

Σε σχέση με το ερώτημα εάν υπάρχει αποδοχή των καινοτομιών τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, από τα παιδιά και τους γονείς τους, υποστήριξε ότι τα παιδιά είναι ενθουσιασμένα και ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τα εργαστήρια που πραγματοποιούνται κάθε Παρασκευή. Του ανέφερα το παράδειγμα του Δημοτικού Σχολείου Βατόλακκου, όπου σύμφωνα με δημοσιεύματα οι γονείς ήταν αρνητικοί στις αλλαγές και υποστήριξε ότι το γνωρίζει και ότι είναι άσχημο να κλείνει ένα σχολείο. Μου εξήγησε ότι από όσα γνωρίζει, στην περίπτωση του Βατόλακκου, οι γονείς αντέδρασαν στις αλλαγές που εφάρμοσαν οι δάσκαλοι και τώρα έχουν μείνει 5 παιδιά, καθώς οι γονείς μετέφεραν τα παιδιά τους σε άλλα σχολεία της περιοχής. Ο ίδιος ήταν της άποψης ότι αναφορικά με το ζήτημα της αποδοχής της αλλαγής από την εκπαιδευτική κοινότητα, σημαντικό ρόλο παίζει η προσέγγιση του εκπαιδευτικού. Εάν π.χ. ένας εκπαιδευτικός δεν συμφωνεί με την προσευχή και την καταργήσει και στη θέση της κάνει γιόγκα, θα έρθει πιθανότατα σε σύγκρουση με τους γονείς.

Οι εκπαιδευτικές αρχές που εφαρμόζουν είναι ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και στο διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης κάθε παιδιού. Στηρίζουν τη φιλοσοφία τους στις εκπαιδευτικές θεωρίες του Βιτσκόσκι, με γνώμονα την κοινωνική αλληλεπίδραση, ανάλογα με το πολιτισμικό και πολιτιστικό υπόβαθρο κάθε παιδιού. Προσπαθούν να εφαρμόσουν τον εκδημοκρατισμό της λειτουργίας του σχολείου. Δηλαδή, όχι μάθηση σε τάξεις και καθορισμένη ώρα μαθήματος, συνεχής διαδραστική διαδικασία με διαφορετικές ηλικίες (mixed a learning). Επειδή ανέφερε περί εκδημοκρατισμού της εκπαίδευσης, τον ρώτησα εάν είναι σε επαφή με την οργάνωση EUDEC που προωθεί τη δημοκρατική εκπαίδευση και μου είπε ότι υπάρχει επικοινωνία με εκπρόσωπο της οργάνωσης, από το 2017, ο οποίος τους είχε προτείνει να συμμετέχουν στο συνέδριο για τη δημοκρατική εκπαίδευση που διοργανώθηκε στην Κρήτη τον Αύγουστο του 2018, αλλά τελικά δεν το κατάφεραν.

Σε σχέση με το ερώτημα του ποιός είναι ο στόχος τους και τί θέλουν να πετύχουν, απάντησε ότι το θέμα είναι να αλλάξουμε την εκπαίδευση. Πρώτος στόχος είναι να αλλάξουμε το σχολείο στην τοπική κοινωνία και δεύτερος στόχος είναι να γίνει εκπαιδευτική μεταρρύθμιση σε ολόκληρη την Ελλάδα. Θεωρεί ότι η EUDEC κάνει μία σοβαρή προσπάθεια. Προκειμένου όμως να υπάρξει μία συνολική αλλαγή στη χώρα, υποστήριξε ότι χρειάζεται να υπάρξει μία πρωτοβουλία αλλαγής σε τοπικό επίπεδο σχολείων (της Κρήτης ή και άλλης ενδεχομένως περιοχής της χώρας). Υποστήριξε ότι για μία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση απαιτούνται αργά βήματα. Εάν η αλλαγή ξεκινήσει με γρήγορα βεβιασμένα κύματα, θα καταρρεύσει. Εάν υπάρξουν ανεξάρτητες πρωτοβουλίες π.χ. σε 100 σχολεία στην Κρήτη, δημιουργείται μία κρίσιμη μάζα. Μ' αυτήν μπορεί να υπάρξει πρωτοβουλία για ένα συνέδριο, ένα γενικό κάλεσμα, να δημιουργηθεί μία κατεύθυνση και να επηρεάσει η μία περιοχή της Ελλάδας την άλλη.

Του εξήγησα ότι συμφωνώ με το σκεπτικό του για μία αλλαγή από τη βάση. Του επεσήμανα όμως ότι από την εμπειρία μου στη συνάντηση της EUDEC που έτυχε να παρευρεθώ, η λογική τους είναι προς την κατεύθυνση της αναμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου, ώστε να μπορεί να λειτουργήσει ένα ιδιωτικό σχολείο, στα πρότυπα της δημοκρατικής εκπαίδευσης, που να λειτουργεί ως παράδειγμα για τα άλλα σχολεία στην Ελλάδα. Μου απάντησε ότι είναι αναγκαία μία αλλαγή του θεσμικού πλαισίου της εκπαίδευσης, στην Ελλάδα, γενικότερα. Έφερε ως παράδειγμα της αναγκαιότητας αυτής το home schooling που εφαρμόζεται σε άλλες χώρες, που επιτρέπει να εκπαιδεύονται τα παιδιά σε μικρές ομάδες στο σπίτι, και το οποίο δεν προβλέπεται από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

Σε σχέση με τα ιδιωτικά σχολεία, υποστήριξε ότι αυτό είναι κάτι διαφορετικό. Υποστήριξε ότι η παιδεία είναι ένα κοινωνικό αγαθό και ότι το ζήτημα είναι πολιτικό. Υποστήριξε ότι η ανάγκη για εκπαιδευμένους εργάτες που δημιουργήθηκε στη βιομηχανική επανάσταση, οδήγησε στη δωρεάν παιδεία, η οποία είναι μία προπαγάνδα που εξυπηρετούσε το κεφάλαιο. Παρόλα αυτά, υποστήριξε ότι η δωρεάν δημόσια παιδεία είναι ένα πλαίσιο, μέσα από το οποίο μπορεί να βγει κάτι καλό. Το ζήτημα είναι πώς θα μπορέσουμε να βελτιώσουμε τη δημόσια παιδεία, αλλά και υγεία, στη χώρα μας. Μέσα από το παράδειγμα του Φρε υποστήριξε ότι αναβαθμίζεται η παιδεία. Υποστήριξε ότι πολλά από τα πράγματα που έχουν φτιάξει στο σχολείο τους δεν υπάρχουν ούτε σε ιδιωτικά σχολεία. Επίσης, υποστήριξε ότι στο δημοτικό σχολείο του Φρε προωθείται μία άλλη νοοτροπία, μέσα από την κοινοκτημοσύνη των αντικειμένων και αναλώσιμων που χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Προσπαθούν να πετύχουν μία αλλαγή του τρόπου σκέψης. Για παράδειγμα είπε ότι στις αίθουσες, τα θρανία διατάσσονται κυκλικά, κάτι που επηρεάζει τη διδασκαλία, καθώς δημιουργείται ομαδικό πνεύμα. Στην προσευχή σκεφτήκανε αντί να κάθονται όλοι σε μια γραμμή, να σχηματίσουν ένα κύκλο. Μετά την προσευχή, όπως είναι παρατεταγμένοι κυκλικά, σκεφτήκανε να λένε κάθε πρωί τα παράπονά τους, ενώ αργότερα σκεφτήκανε να λένε και κάτι ωραίο, εάν έχουν να πουν κάτι. Δημιουργήσανε το Σχολικό Συμβούλιο για να ενισχύεται η δύναμη της ομάδας. Υποστήριξε ότι στο Σχολικό Συμβούλιο η ομάδα αποφασίζει εάν θα μπουν τιμωρίες. Όλα τα παραπάνω θεωρεί ότι είναι απλές κινήσεις που μπορούν να φέρουν την αλλαγή. Υποστήριξε μάλιστα ότι σκέφτεται να υποβάλει στο Υπουργείο 10 προτάσεις για μικρές αλλαγές που μπορούν να φέρουν μία αλλαγή συνολικά.

Μίλησε επίσης, για το ζήτημα της αξιολόγησης. Ο ίδιος υποστήριξε ότι επιθυμεί εποικοδομητική

αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, με στόχους που να τίθενται και να επαναπροσδιορίζονται σε σχέση με την πορεία προς την επίτευξή τους. Υπάρχει βέβαια το αντεπιχείρημα του εάν οι εκπαιδευτικοί πληρώνονται για να κάνουν κάτι τέτοιο. Υποστήριξε ότι σίγουρα χρειάζεται να το φιλοσοφήσει κανείς, γιατί δεν είναι εύκολο. Δεν είναι στρωμένο το χαλί. Θέλει παθιασμένους συνεργάτες που να το θέλουν πραγματικά: *'Χρειάζεται να πορώσουμε τους συναδέλφους. Πίσω από το όραμα χρειάζεται μία αγνή διάθεση για αλλαγή.'*

Τον ευχαρίστησα και του είπα ότι χάρηκα πολύ για τη συζήτησή μας. Μου είπε ότι θα ήταν καλύτερα να μπορούσαμε να συζητήσουμε από κοντά και μου πρότεινε να πάω στο σχολείο του για να τον βοηθήσω στο σχεδιασμό του. Μου είπε ότι σκέφτεται να οργανώσουν το χώρο του σχολείου με διάδρομο και μικρότερες ομάδες, όπως είναι η οργάνωση του χώρου των καταστημάτων του IKEA.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Η ιδέα που πρότεινε ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη για την οργάνωση μίας αλλαγής στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, είναι σωστή, από την άποψη ότι δίνει δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς για άμεση εμπλοκή στις αποφάσεις που αφορούν την παιδεία. Μία μεγαλύτερη εμπλοκή των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, θα μπορούσε να δώσει μία ώθηση για αλλαγή. Η εμπλοκή των εκπαιδευτικών σε διαδικασίες αλλαγών θα βοηθήσει τον κεντρικό σχεδιασμό στο ζήτημα της αλληλεπίδρασης του με τις κατά τόπους κοινότητες και τα ιδιαίτερα τους χαρακτηριστικά.

Οι πρωτοβουλία των εργαστηρίων είναι μία ωραία και πρακτική λύση που μπορεί να φέρει την εκπαίδευση κοντά στις τεχνολογίες, την τέχνη, την επιστήμη κλπ καθώς φαίνεται ότι κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών. Για να καταφέρει να δημιουργήσει κάτι αντίστοιχο ο κεντρικός σχεδιασμός θα χρειαζόταν πιθανότατα χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες εγκρίσεων, επιτροπών ειδικών παιδοψυχολόγων, διαγωνισμών για προμήθειες εξοπλισμού, κλπ Με την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους εκπαιδευτικούς, παρακάμπτεται η δυσλειτουργία της κρατικής μηχανής που μετατρέπει την παραμικρή ιδέα σε μία οδύσσεια γραφειοκρατικής τρέλας. Μικρές προσωπικές πρωτοβουλίες δίνουν δυνατότητες για μεγάλες συνολικές αλλαγές.

Φαίνεται να υπάρχει συσχέτιση της μορφής του σχολικού χώρου με τα κοινωνικά στερεότυπα. Η διάταξη της τάξης με τα θρανία σε παράταξη απέναντι στην έδρα του δασκάλου, είναι μία αναφορά στην εξουσία. Αντίστοιχο είναι το ζήτημα της παράταξης για την πρωινή προσευχή. Μία σκέψη είναι ότι οι μετωπικές διατάξεις παραπέμπουν σε πειθαρχία στρατιωτικού χαρακτήρα, ενώ αντίθετα οι οργανώσεις σε κύκλο ενισχύουν το ομαδικό πνεύμα. Είναι νομίζω προφανής η συσχέτιση των παραδοσιακών κυκλωτικών χορών με την ανάγκη για συλλογικότητα και αλληλουποστήριξη των μικρών τοπικών κοινωνιών.

Φαίνεται να υπάρχει συσχέτιση της κατάστασης της συντήρησης του σχολικού χώρου με το βαθμό αποδοχής της εκπαιδευτικής διαδικασίας από τα παιδιά και της όρεξης που έχουν οι εκπαιδευτικοί για δημιουργική δουλειά. Η αποδοχή εκφράζεται στο σχολικό χώρο.

Η διάλυση των ορίων της αίθουσας διδασκαλίας και η δημιουργία εργαστηρίων και παιχνιδότοπων, σχετίζεται με τη μετάβαση της εκπαιδευτικής διαδικασίας από την παραδοσιακή αυστηρή παράδοση από την έδρα, στη δημιουργία χώρων αλληλεπίδρασης και πειραματισμών. Η διαφοροποίηση αυτή σχετίζεται ενδεχομένως και με διαφορετικές κοινωνικές συμβάσεις για την εκπαίδευση. Τίθεται το ερώτημα εάν η αλλαγή έρχεται όντως από την αλλαγή στην κοινωνική σύμβαση. Αυτό θα καθορίσει εάν θα έχει ανταπόκριση και διάρκεια αυτή η προσπάθεια. Επίσης, προκύπτει το ερώτημα εάν οι αλλαγές στο χώρο μπορούν να φέρουν από μόνες τους αλλαγή στη νοοτροπία, ή εάν οι χωρικές αλλαγές ακολουθούν την αλλαγή της νοοτροπίας.

Σε σχέση με όλες τις προτεινόμενες νέες εκπαιδευτικές μεθόδους, όπως η 'δημοκρατική εκπαίδευση',

νομίζω ότι όταν προσπαθούμε να ερμηνεύσουμε εκπαιδευτικές θεωρίες που έχουν δημιουργηθεί κάτω από διαφορετικές συνθήκες, εμφανίζονται ζητήματα αυθεντίας και αποτελεσματικότητας της ερμηνείας τους. Δεν υποστηρίζω ότι πρέπει να απορρίπτουμε ό,τι δεν έχει προκύψει από την κοινωνία, αλλά ότι η εφαρμογή θεωριών πρέπει να γίνεται σε πράγματα που μας αγγίζουν και όχι με έτοιμα μοντέλα εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων.

Υπάρχει το ερώτημα πόσο μπορεί να κρατήσει μία αξιόλογη προσπάθεια, όπως αυτή του Δημοτικού Σχολείου του Φρε, καθώς κάποια στιγμή φεύγει ο αρχικός ενθουσιασμός, ενώ μπορεί στην πορεία να υπάρξουν εμπόδια, προβλήματα και απογοητεύσεις. Ο Άγγελος Πατσιάς σταμάτησε μετά από 5 χρόνια την προσπάθειά του και τώρα έχει κατευθυνθεί στην ιδιωτική εκπαίδευση. Πόσο μπορεί να προσπαθεί κάποιος να αλλάξει από μόνος του τον κόσμο και πόσο χρειάζεται για να συμβιβαστεί τελικά και να βολευτεί, χωρίς πλέον να νοιάζεται;

2_ Παρακολούθηση ανοιχτής συνάντησης της EUDEC

Η οργάνωση EUDEC προσεγγίστηκε, καθώς οι πρωτοβουλίες της φαινόταν –μέσα από πληροφόρηση που υπήρχε, να δημιουργούν διαύλους επικοινωνίας ανάμεσα στις επιμέρους εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες. Επίσης, μου κέντρισε το ενδιαφέρον, εξαιτίας των εκπαιδευτικών θεωριών που αναφέρονται στην ιστοσελίδα της και αποφάσισα να παρευρεθώ σε ανοιχτή συνάντηση μελών και φίλων της. Ευελπιστούσα να παρακολουθήσω μία συζήτηση για εκπαιδευτικές δράσεις σε σχολεία, προκειμένου επιπλέον να κατανοήσω εάν υπάρχουν κοινά σημεία της 'δημοκρατικής εκπαίδευσης' με το 'ανοιχτό σχολείο'.

Η EUDEC είναι οργάνωση για τη 'δημοκρατική εκπαίδευση' που δραστηριοποιείται σε χώρες της Ευρώπης, έχοντας ως αφητηρία της τη Γερμανία. Η συνάντηση που παρακολούθησα έγινε με αφορμή την προσπάθεια δημοσιοποίησης της δράσης της οργάνωσης αυτής, στο ελληνικό της τμήμα, αλλά και την προσπάθεια ανεύρεσης μελών που να θέλουν να τη στηρίξουν και να τη στελεχώσουν.

Στη συνάντηση αυτή παρευρέθηκαν ιδρυτικά μέλη της οργάνωσης, καθώς και εκπαιδευτικοί από δημόσια και ιδιωτικά σχολεία και ενδιαφερόμενοι από τον ευρύτερο χώρο της εκπαίδευσης. Επίσης, παρευρέθηκε και μία ομάδα από τη EUDEC Γαλλίας που έχουν ξεκινήσει μία νέα δική τους ιδέα για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με όνομα 'Schools without frontiers project', μέσω της πραγματοποίησης εφήμερων εκπαιδευτικών δράσεων που τις ονομάζουν 'scholus pocus'.

Ένα μέλος της οργάνωσης εξήγησε τις δράσεις που υλοποιεί και προγραμματίζει η οργάνωση:

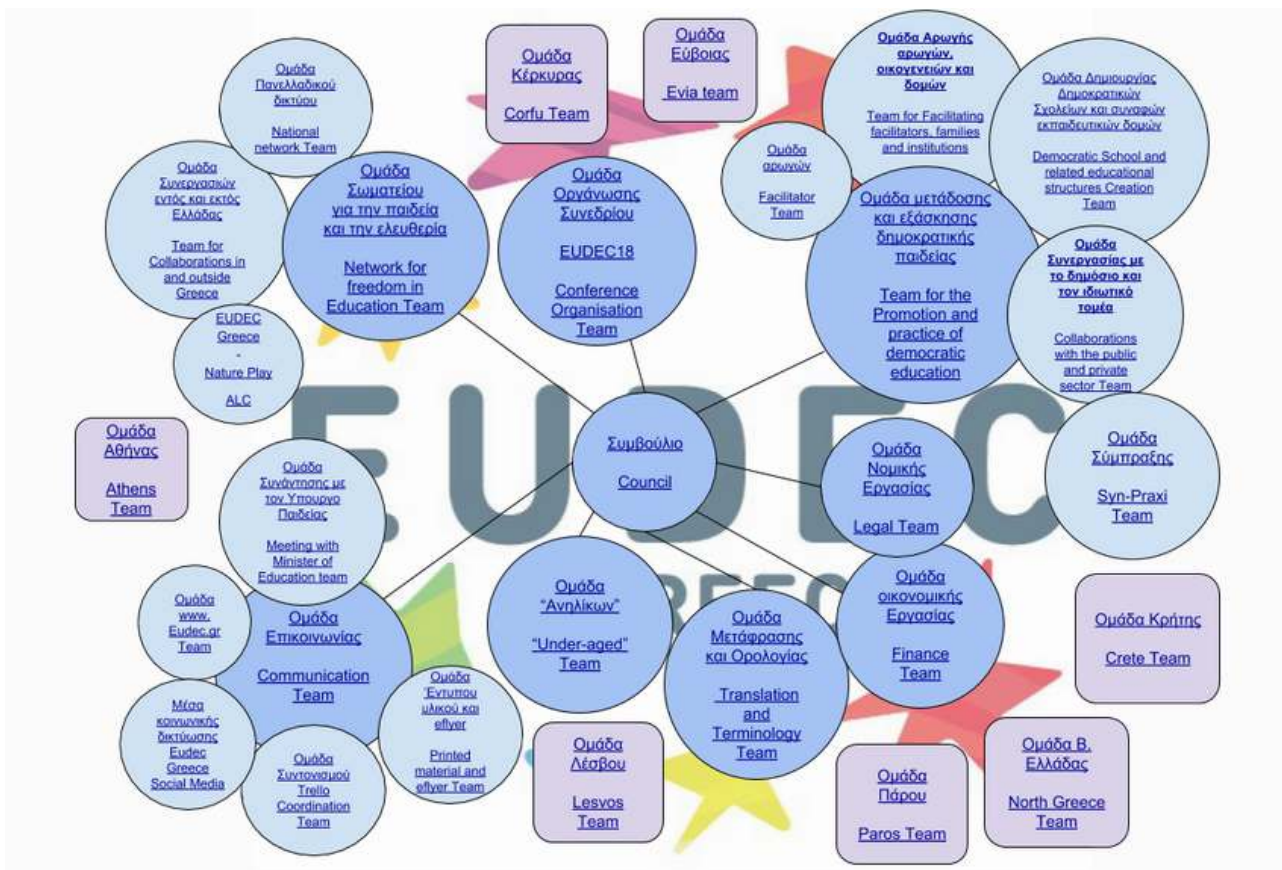
- Το καλοκαίρι πραγματοποιήθηκε πανευρωπαϊκό συνέδριο της EUDEC στην Κρήτη και πραγματοποιήθηκε κάποια συνάντηση στην Εύβοια.
- Έχει συνταχθεί και έχει κατατεθεί στο Υπουργείο Παιδείας ένα κείμενο που ονομάζεται 'Σύμπραξη σχολείων για τη δημοκρατική παιδεία' και που περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δράσεις 'δημοκρατικής εκπαίδευσης' για εφαρμογή σε δημόσια σχολεία. Υποστήριξε ότι είχαν θετικά σχόλια από το Υπουργείο και αναμένουν αξιολόγηση.
- Η οργάνωση αυτή σκοπεύει παράλληλα στη δημιουργία ενός πρότυπου 'δημοκρατικού σχολείου' στην Ελλάδα. Υποστήριξε ότι κάτι τέτοιο είναι δύσκολο, ακόμα και για ιδιωτικό σχολείο στη χώρα μας, καθώς η 'δημοκρατική εκπαίδευση', όπως έχει οργανωθεί και λειτουργεί σε άλλες χώρες, έχει ένα ευρύ γνωστικό πεδίο και προβλέπει αλληλεπίδραση στο σχολικό χώρο, ανάμεσα σε διαφορετικές ηλικίες παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται επίσης μέρος της εκπαίδευσης να γίνεται από τα μεγαλύτερα προς τα μικρότερα παιδιά. Αυτό που θα μπορούσε, υποστήριξε να γίνει, είναι να ιδρυθεί ένα 'διεθνές σχολείο' μέσω ιδιωτικής πρωτοβουλίας, για το οποίο όμως, υποστήριξε ότι απαιτείται η νομοθέτηση από την ολομέλεια του κοινοβουλίου. Επίσης, αναφέρθηκε η ιδέα που υπάρχει από εκπρόσωπο της αντίστοιχης οργάνωσης EUDEC στο Ισραήλ (Jacob Hecht) για μετατροπή κάποιων πειραματικών δημόσιων σχολείων σε σχολεία 'δημοκρατικής εκπαίδευσης'.
- Τέλος, η οργάνωση προωθεί τη δημιουργία καταστατικού και σωματείου, προκειμένου να λειτουργεί αυτόνομα από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή οργάνωση.

Κατά τη διάρκεια συζήτησης που πραγματοποιήθηκε, ειπώθηκε από εκπαιδευτικό ότι υπάρχει συζήτηση στο Συμβούλιο της Ευρώπης για τη δημοκρατική παιδεία, αλλά επεσήμανε ότι η συζήτηση σχετίζεται με την εισαγωγή δημοκρατικών αξιών στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την αποτροπή φαινομένων φασισμού και δεν αφορά τη 'δημοκρατική εκπαίδευση' όπως την εννοεί η οργάνωση EUDEC. Επισημάνθηκε ότι υπάρχουν διαφορετικές προτάσεις για μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, εκτός της EUDEC, όπως η

εναλλακτική εκπαίδευση, η ελεύθερη εκπαίδευση, το home schooling κλπ.

Εκπρόσωπος της ομάδας EUDEC Γαλλίας εξήγησε τις δράσεις που πραγματοποιούν και το όραμα που έχουν για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με τίτλο 'σχολείο χωρίς σύνορα'. Πραγματοποιούν εφήμερες δραστηριότητες για παιδιά, χωρίς κάποιο προγραμματισμό, αυθόρμητα και με πολύ γενικές αρχές (meet, create, travel, play, share, relate to the world κλπ). Δεν έχουν περιορισμούς ηλικίας, γλώσσας, φύλου, συνόρων κλπ. Οραματίζονται τη δημιουργία εκπαιδευτικών δράσεων που μπορεί να έχουν ένα νομαδικό χαρακτήρα. Σκοπός τους είναι να δώσουν κίνητρο σε ανθρώπους για αντίστοιχες δράσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα που θα μπορέσουν να λειτουργήσουν σε μία γενικευμένη αλλαγή σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω της δικτύωσης του διαδικτύου. Υπήρξε αντίδραση των παρευρισκόμενων επισημαίνοντας ότι τέτοιες δράσεις δεν μπορούν να απευθύνονται στο Δημόσιο Σχολείο, αλλά στους 'λίγους'. Έφεραν ως ρεαλιστικά αντιπαραδείγματα για μεταρρυθμίσεις σε δημόσιο σχολείο, την προσπάθεια του Άγγελου Πασιά στο Φουρφουρά Ρεθύμνου και του 132ου δημοτικού στην Γκράβα.

Παρακάτω είναι ένα οργανόγραμμα ομάδων δράσεων της EUDEC από την ιστοσελίδα τους, για τις οποίες ψάχνουν άτομα για να τις στελεχώσουν:



Εικόνα 1: Οργανόγραμμα λειτουργίας της οργάνωσης EUDEC στην Ελλάδα

Πηγή: https://eudec.gr/projects/fbclid=IwAR1tSUF1UzA1HbhulkKi8wE8RRZdFun_aWQkDC3BxUNuDom03XdVDMTFB44#working-groups

Σκέψεις και ιδέες από την παρακολούθηση της συνάντησης

Στη συνάντηση αυτή, δεν εκφράστηκαν παραδείγματα εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών μέσα από

εκπαιδευτικούς που τις οργανώνουν, ώστε να υπάρξει ένας ουσιαστικός διάλογος για ζητήματα εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών. Υπήρχε ένας διάλογος με ενημέρωση πεπραγμένων στο πλαίσιο ανεύρεσης στελεχών της οργάνωσης EUDEC και ανταλλαγές απόψεων ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς. Η παρακολούθηση της συνάντησης αυτής μας επισημαίνει το γεγονός ότι υπάρχουν εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που προωθούν μία αλλαγή στην εκπαίδευση, στο πλαίσιο μίας επιχειρηματικής δραστηριοποίησης που στοχεύει το Δημόσιο Σχολείο. Φαίνεται λοιπόν ότι το διαρκές αίτημα για εξέλιξη στο Δημόσιο Σχολείο μπορεί να χρησιμοποιείται πολλές φορές, ως επιχειρηματικό πεδίο.

Σε σχέση με το ερώτημα εάν υπάρχουν δίαυλοι επικοινωνίας ανάμεσα στις επιμέρους εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, διαπιστώθηκε απλώς ότι υπάρχει πληροφόρηση στην εκπαιδευτική κοινότητα για τις ενδιαφέρουσες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που πραγματοποιούνται.

Οι παιδαγωγικές ιδέες που αναφέρθηκαν, οι οποίες ανατρέπουν τελείως τη λογική του ισχύοντος εκπαιδευτικού συστήματος, θέτουν υπό αμφισβήτηση το σχολείο, αλλά και το σχολικό χώρο. Οι σκέψεις για πειραματισμούς στην εκπαιδευτική διαδικασία, μπορούν -αναλόγως των σεναρίων που θα επιλεγούν από τους εκπαιδευτικούς- να οδηγήσουν στη μεταμόρφωση της τάξης σε εργαστήριο ή ακόμα και στην ακύρωση της οργάνωσής της. Τα εκπαιδευτικά σενάρια μπορεί να πραγματοποιούνται στη φύση ή να χρησιμοποιηθούν νέες τεχνολογίες ή παιχνίδια. Ο σχολικός χώρος μπορεί να αποκτήσει νέα μορφή, αναλόγως των σεναρίων που θα επιλεγούν. Η λογική αυτή μπορεί να οδηγήσει στη διάλυση της έννοιας του σχολείου, όπως την ξέρουμε σήμερα. Μία πρώτη σκέψη είναι ότι μία τέτοια ανατροπή φαίνεται να περιορίζεται από τρεις παράγοντες:

- Τα στερεότυπα που έχει η κοινωνία για την έννοια του σχολείου.
- Το αναλυτικό πρόγραμμα που προσδιορίζει τί θεωρούμε ότι είναι χρήσιμο για τα παιδιά να μαθαίνουν.
- Τον οικονομικό παράγοντα που προσδιορίζει τί εκπαιδευτικό σενάριο είναι εφικτό να υλοποιηθεί.

Η δυσκολία που υπάρχει για την εφαρμογή εναλλακτικών εκπαιδευτικών μεθόδων και πρακτικών στα δημόσια σχολεία, σχετίζεται προφανώς με το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο προβλέπει αλλαγές στην εκπαίδευση, αποκλειστικά μέσα από τον κεντρικό σχεδιασμό. Με αφορμή τη συνάντηση αυτή, τίθεται το ερώτημα εάν το θεσμικό πλαίσιο θα έπρεπε να αφήνει περιθώρια ιδιωτικής πρωτοβουλίας για εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Η ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε εμπορευματοποίηση της εναλλακτικής παιδείας, ως ένα προϊόν που διατίθεται με όρους επιχειρηματικότητας. Θέλουμε μία τέτοιου είδους μεταρρύθμιση ή μία μεταρρύθμιση που να ξεκινά από την εκπαιδευτική κοινότητα;

3 Συνέντευξη με εκπαιδευτικό του Νηπιαγωγείου Μελισσίων

Στο πλαίσιο της εστίασης της έρευνας στο εφαρμοζόμενο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Open Schools for Open Societies (OSOS), πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με εκπαιδευτικό του Νηπιαγωγείου Μελισσίων που συμμετέχει στο πρόγραμμα.

Στη συνέντευξη της εξήγησα ότι το θέμα της εργασίας μου σχετίζεται με το ανοιχτό σχολείο και ότι εξετάζω την εφαρμογή πολιτικών σε σχέση μ' αυτό. Της ζήτησα επίσης να μου εξηγήσει τις δράσεις με τις οποίες συμμετέχουν στο παραπάνω πρόγραμμα.

Μου είπε ότι από πέρσι ξεκίνησαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα OSOS, ενώ συμμετέχουν εδώ και χρόνια και σε άλλες δράσεις που τους προτείνει το Υπουργείο. Στην αρχή κάθε εκπαιδευτικού έτους, η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, του Υπουργείου Παιδείας, στέλνει σε όλα τα σχολεία αιτήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τη συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δράσεις ή και επισκέψεις. Σχετίζονται με καινοτόμα προγράμματα που λειτουργούν μέσα στο ωράριο του Νηπιαγωγείου. Αυτό που γίνεται συνήθως είναι κάθε τμήμα να εντάσσεται σ' ένα πρόγραμμα και τη διαδικασία της παρακολούθησης και διοργάνωσης της κάθε δράσης την αναλαμβάνει η εκπαιδευτικός του τμήματος αυτού. Στο τέλος του κάθε προγράμματος υποβάλλουν ηλεκτρονικά τα πεπραγμένα της κάθε δράσης που διοργανώθηκε, στο Υπουργείο.

Αναφορικά με το πρόγραμμα OSOS, το προηγούμενο εκπαιδευτικό έτος, μία συνάδελφος, βρήκε πληροφορίες για το πρόγραμμα και εκδήλωσαν ενδιαφέρον για συμμετοχή σε μία δράση ανακύκλωσης. Στο πλαίσιο αυτής της δράσης διοργάνωσαν, μία Κυριακή στην αυλή του Νηπιαγωγείου, δραστηριότητες, παιχνίδια και κατασκευές. Φέτος, εκδήλωσαν και πάλι ενδιαφέρον για μία εκπαιδευτική δράση, αυτή τη φορά με θέμα σε σχέση με τη μέλισσα και το μέλι, την οποία πρόκειται να πραγματοποιήσουν έως το τέλος της τρέχουσας σχολικής χρονιάς. Η διαφορά των εκπαιδευτικών δράσεων του OSOS από τις υπόλοιπες καινοτόμες δράσεις στις οποίες συμμετέχει το Νηπιαγωγείο, είναι ότι πρέπει να παρουσιάζονται προς τα έξω. Η συμμετοχή στις δράσεις αυτές δεν έχει κάποια οικονομική απολαβή για το Νηπιαγωγείο ή για κάποιον άλλο εμπλεκόμενο.

Στη συνέχεια, ρωτήθηκε εάν οι δράσεις αυτές σχετίζονται με το πρόγραμμα που προβλέπει το Υπουργείο για το Νηπιαγωγείο, εάν δηλαδή εντάσσονται σ' αυτό, ή εάν λειτουργούν ανεξάρτητα και πλέον αυτού. Σε σχέση με το ερώτημα αυτό, ανέφερε ότι για το Νηπιαγωγείο προβλέπεται από το Υπουργείο το Διαθεματικό Πρόγραμμα (ΔΕΠΣ) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ). Στο Νηπιαγωγείο υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα ευελιξίας στο πλαίσιο του Προγράμματος, σε σχέση με το Δημοτικό Σχολείο. Οι καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις σχετίζονται με τους γνωστικούς τομείς του προγράμματος του Υπουργείου και εντάσσονται μέσα στο προβλεπόμενο πρόγραμμα. Έτσι, πχ για την εκπαιδευτική δράση για τις μέλισσες και το μέλι, σκοπεύουν να την σχετίσουν με τους τομείς της γλώσσας, των μαθηματικών, των δεξιοτήτων για Η/Υ και τα εικαστικά.

Σε ερώτηση για το εάν υπάρχει αλληλεπίδραση με άλλα σχολεία για εκπαιδευτικές δράσεις, μου απάντησε ότι το Νηπιαγωγείο τους συμμετέχει σε ευρωπαϊκή εκπαιδευτική δράση μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας στο διαδίκτυο. Το πρόγραμμα ονομάζεται e-twining και υπάρχει συνεργασία πάνω σε κάποια δράση, ανάμεσα σε σχολικές μονάδες. Κάποια από αυτές αναλαμβάνει το ρόλο του καθοδηγητή για τη δράση αυτή και οι υπόλοιπες μονάδες αναλαμβάνουν το ρόλο των ακόλουθων.

Σε σχέση με συντονισμό εκπαιδευτικών μονάδων στην Ελλάδα, με ενημέρωσε ότι γίνονται αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο στο Υπουργείο Παιδείας προς την κατεύθυνση αυτή. Υποστήριξε ότι ο θεσμός των Σχολικών Συμβούλων καταργήθηκε φέτος και τώρα προωθείται ο θεσμός των Συντονιστών εκπαιδευτικού

έργου (ΠΕΚΕΣ). Μου εξήγησε ότι οι Σχολικοί Σύμβουλοι έδιναν έως τώρα κατευθύνσεις στις εκπαιδευτικές μονάδες, χωρίς να ζητούν τη γνώμη των εκπαιδευτικών. Υποστήριξε ότι η εκπαιδευτική κοινότητα διαφωνούσε με τη λογική αυτή και οργανώνονταν μέσα από τους Συλλόγους τους (ΔΟΕ & ΟΛΜΕ) για να περάσουν οι απόψεις της για το εκπαιδευτικό αντικείμενο, παράλληλα με τις εργασιακές διεκδικήσεις του κλάδου των εκπαιδευτικών. Από όσα γνωρίζουν μέχρι στιγμής, σκοπός του νέου θεσμού των Συντονιστών θα είναι να μαζέψουν σε συνάντηση τα σχολεία προκειμένου να οργανώσουν δράσεις μέσα από συνεργασίες εκπαιδευτικών μονάδων. Αναμένουν να δούνε πώς αυτή η πρόθεση θα λειτουργήσει στην πράξη. Η γνώμη της είναι ότι οι αλλαγές πρέπει να ξεκινούν από τη βάση και να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη των εκπαιδευτικών.

Οι βασικές αλλαγές που έχουν γίνει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια, αφορούν τον μέγιστο αριθμό μαθητών σε κάθε τμήμα (22 από 25) και την εισαγωγή νέων ιδεών στο πρόγραμμα, όπως η αγωγή υγείας και τα πολιτιστικά, στο δίκτυο της 'ευέλικτης ζώνης' στο Δημοτικό. Σε σχέση με την 'ευέλικτη ζώνη' παρατήρησε από προσωπική της εμπειρία ως γονιός, ότι πολλοί γονείς αντιδρούσαν στην εισαγωγή της, θεωρώντας ότι δεν είναι ωφέλιμη για την εκπαίδευσή τους και θεωρούσαν ότι θα ήταν καλύτερα να έκαναν άλλο μάθημα το χρόνο της 'ευέλικτης ζώνης'.

Σε σχέση με τις προοπτικές του σχεδιασμού της εκπαίδευσης, υποστήριξε ότι η κατεύθυνση που δίνεται κεντρικά τα τελευταία χρόνια στις προωθούμενες αλλαγές είναι προς την αυτονομία των σχολικών μονάδων και τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Επεσήμανε ότι ίσως οι εξελίξεις στο σχεδιασμό να οδηγήσουν στο να εξασφαλίζει η κάθε εκπαιδευτική μονάδα από μόνη της τους απαιτούμενους πόρους για τη λειτουργία της, όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες. Υποστήριξε ότι η αρχή προς την κατεύθυνση αυτή έγινε με τη μεταφορά της αρμοδιότητας για τη μέριμνα των υποδομών των σχολικών μονάδων στους Δήμους. Υποστήριξε ότι μετά τη μεταφορά αυτή, οι εκπαιδευτικές μονάδες υστερούν σε παιδαγωγικό υλικό και τους παρέχονται μόνο κάποια αναλώσιμα, ενώ ο ΟΚΠΑ (Οργανισμός του Δήμου για τις Σχολικές Μονάδες) τους παρέχει μόνο κάποια παιχνίδια. Υποστήριξε ότι στο Νηπιαγωγείο τους υπάρχει ανάγκη για περισσότερο προσωπικό, καθώς οι δασκάλες αναλαμβάνουν όλους τους ρόλους και όλες τις απαιτούμενες εργασίες για τη λειτουργία του Νηπιαγωγείου. Έδωσε ως παράδειγμα γι' αυτό ότι π.χ. χτυπάει το κουδούνι στην εξώπορτα του Νηπιαγωγείου και έρχονται στο δίλημμα εάν θα πρέπει να αφήσουν την τάξη για να δουν ποιος είναι και τί ζητάει. Υποστήριξε ότι στο Νηπιαγωγείο τους, κάθε δασκάλα χρειάζεται μία βοηθό μέσα στην τάξη. Χρειάζεται επίσης ένας επιστάτης που να φροντίζει το χώρο, και χρειάζεται να υπάρχει παιδοψυχολόγος. Η γνώμη της είναι ότι τα πράγματα πιθανότατα θα χειροτερέψουν σε περίπτωση που οι Δήμοι αναλάβουν και τη διοικητική οργάνωση των εκπαιδευτικών δομών, καθώς αυτό μπορεί να οδηγήσει σε επεμβάσεις της κάθε δημοτικής αρχής σε ζητήματα προσλήψεων εκπαιδευτικών, και σε ζητήματα εγγραφών με πελατειακά κριτήρια.

Σε ερώτηση για το εάν θεωρούν ότι είναι χρήσιμα όλα αυτά τα καινοτόμα προγράμματα στα οποία συμμετέχουν και εάν αρέσουν στα παιδιά, υποστήριξε ότι είναι καλά γιατί τους δίνονται κάποιες κατευθύνσεις και μετά οι εκπαιδευτικοί είναι ελεύθεροι να πάρουν πρωτοβουλίες και να οργανώσουν τις δράσεις όπως αυτοί νομίζουν ότι είναι καλύτερα. Επίσης, υποστήριξε ότι οι δράσεις αυτές δίνουν τη δυνατότητα για εμπάθυνση της γνώσης, αλλά και βοηθούν στο να 'εξακτινώνεται' η γνώση στα γνωστικά πεδία. Σε σχέση με την ανταπόκριση των παιδιών σ'αυτές, υποστήριξε τέλος, ότι οι δράσεις αυτές αρέσουν στα παιδιά.

Ζήτησα τη γνώμη της για διάφορα ζητήματα που με απασχολούν στην εργασία μου, αναφορικά με το σχολείο, όπως π.χ. το ζήτημα του υπερβολικού φόρτου των μαθημάτων για τα παιδιά που τους δίνεται στο σπίτι, το ζήτημα της σχολικής τσάντας και της αναγκαιότητάς της. Με αφορμή όλα αυτά ζήτησα την τοποθέτησή της για το εκπαιδευτικό σύστημα στη χώρα μας, σήμερα.

Σε σχέση με τον υπερβολικό φόρτο εργασιών που δίνεται με φωτοτυπίες ασκήσεων για το σπίτι, υποστήριξε και από την προσωπική της εμπειρία ως γονιός, ότι είναι μία νοοτροπία που υπάρχει στους εκπαιδευτικούς για να αποδείξουν στους γονείς ότι ενδιαφέρονται περισσότερο από ότι προβλέπεται από

το προβλεπόμενο Πρόγραμμα. Η πρακτική των φωτοτυπιών δεν προβλέπεται πουθενά και οι Σχολικοί Σύμβουλοι είχαν εισηγηθεί την κατάργησή τους. Σε σχέση με την παιδεία στη χώρα μας, υποστήριξε ότι εξακολουθεί στα πρότυπα που υπήρχαν πριν από 35 χρόνια, ενώ τα πράγματα αλλάζουν καθημερινά. Υποστήριξε ότι σήμερα υπάρχει το σημαντικό ζήτημα της τεχνολογίας για την παιδεία που θα έπρεπε να μας απασχολεί.

Τέλος, ρώτησα τη γνώμη της για τις διάφορες εκπαιδευτικές θεωρίες και καινοτομίες, όπως η δημοκρατική εκπαίδευση, η παιδαγωγική freire, η κριτική παιδαγωγική, για τις οποίες φαίνεται να υπάρχει δραστηριοποίηση τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Μου είπε ότι έχει ακούσει για τη δημοκρατική εκπαίδευση και ότι σκέφτεται να παρακολουθήσει το συνέδριο για τη δημοκρατική εκπαίδευση που διοργανώνεται σε λίγες μέρες. Δεν ήξερε όμως περισσότερα. Της είπα ότι από την εμπειρία μου από συνάντηση της EUDEC, την οποία παρακολούθησα, ότι οι πρακτικές που προωθούν, απαιτούν την αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για να μπορέσουν π.χ. να λειτουργούν χωρίς το διαχωρισμό των παιδιών σε τάξεις. Της είπα ότι αυτό νομίζω ότι είναι ένα μεγάλο βήμα για τα ελληνικά δεδομένα. Δεν το γνώριζε, αλλά συμφώνησε ότι μία τέτοια αλλαγή θα ήταν δύσκολη.

Την ευχαρίστησα πολύ και μου πρότεινε να παρακολουθήσω την εκπαιδευτική δράση, όταν πραγματοποιηθεί.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Σε σχέση με το ζήτημα της αναγκαιότητας του σχολείου να παρακολουθεί τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην εκπαίδευση και τις εξελίξεις σε ζητήματα τεχνολογίας, φαίνεται ότι η καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική στο δημόσιο σχολείο ακολουθεί τους δικούς της ρυθμούς, μέσα από το θεσμικό της πλαίσιο και τις διοικητικές της δομές. Αυτός πρέπει να είναι ο λόγος που εμφανίζεται αδυναμία παρακολούθησης των εξελίξεων σε ζητήματα καινοτομίας, από το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας. Η αδυναμία αυτή, έχει πιθανότατα μία σημαντική κοινωνική διάσταση, καθώς απαιτούνται αλλαγές στη νοοτροπία και την κουλτούρα όλης της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Μέσα από τη συνέντευξη φαίνεται ότι είναι σημαντικό όλες οι εκπαιδευτικές αλλαγές να ξεκινούν από την εκπαιδευτική κοινότητα ή τουλάχιστον να έχουν τη συναίνεση των εκπαιδευτικών, καθώς αυτοί θα κληθούν να τις εφαρμόσουν. Ότι επιβάλλεται από τον κεντρικό σχεδιασμό δημιουργεί επιφυλακτικότητα στην κοινότητα των εκπαιδευτικών.

Το ενδεχόμενο αυτονομίας των εκπαιδευτικών μονάδων, θα οδηγήσει πιθανότατα σε συρρίκνωση της δημόσιας εκπαίδευσης, καθώς θα τις οδηγήσει σε έναν επιχειρηματικό χαρακτήρα, προκειμένου να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη χρηματοδότηση για να μπορούν να λειτουργούν. Επίσης, πιθανότατα θα οδηγήσει και σε όξυνση του ανταγωνιστικού πνεύματος και των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, ανάμεσα στις τοπικές κοινωνίες.

Εκτός από την πίεση που δέχονται οι μαθητές για τα μαθήματα, φαίνεται ότι και οι εκπαιδευτικοί έχουν αντίστοιχη πίεση για να εφαρμόσουν το προβλεπόμενο Πρόγραμμα. Οι καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις φαίνεται να απελευθερώνουν τόσο τους μαθητές, όσο και τους εκπαιδευτικούς. Η ελευθερία επιλογών είναι σημαντική παράμετρος για τους μαθητές και τους δασκάλους, σε σχέση με το ενδιαφέρον και την απόδοσή τους.

Ο χώρος του Σχολείου και της τάξης δεν φαίνεται να μεταβάλλεται με τις καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις του OSOS, αλλά και τις υπόλοιπες που προτείνονται από το Υπουργείο Παιδείας, στο Νηπιαγωγείο αυτό. Παρόλα αυτά, το άνοιγμα της δράσης στην τοπική κοινότητα δίνει μία νέα διάσταση στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς εμπλέκει και τους γονείς σ' αυτήν, ενώ χρησιμοποιείται ο προαύλιος χώρος για εκπαιδευτικούς λόγους. Η εμπλοκή της εκπαιδευτικής κοινότητας σε καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις δεν φαίνεται στην περίπτωση αυτή να φέρει κάποια μεταβολή στην εκπαιδευτική πρακτική του

Νηπιαγωγείου. Ένα ζήτημα προς διερεύνηση είναι εάν η επίδραση των καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων αξιολογείται κεντρικά και εάν ναι, εάν η αξιολόγηση αυτή επανατροφοδοτεί εκ νέου το σχεδιασμό τους.

4 Συνέντευξη με εκπαιδευτικό σε Δημοτικό Σχολείο Αχαρνών

Επιλέχθηκε δειγματοληπτικά ως τυπική περίπτωση εφαρμογής του ευρωπαϊκού προγράμματος ένα ακόμα σχολείο που συμμετέχει Open Schools for Open Societies (OSOS), για την πραγματοποίηση συνέντευξης με εκπαιδευτικό του.

Στη συνέντευξη, εξήγησα στον εκπαιδευτικό ότι το θέμα της εργασίας μου σχετίζεται με το ανοιχτό σχολείο και ότι εξετάζω στο πλαίσιο αυτό την εφαρμογή του προγράμματος OSOS. Ζητήθηκε να περιγράψει και να εξηγήσει τί περιλαμβάνουν οι δράσεις του προγράμματος αυτού και πώς διαφοροποιούν το μάθημα σε σύγκριση με το πρόγραμμα του Υπουργείου. Επίσης, εκδήλωσα το ενδιαφέρον μου να δω από κοντά τί διαφορετικό έχουν οι δράσεις αυτές.

Μου είπε ότι από την προηγούμενη σχολική χρονιά ξεκίνησαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα OSOS. Οι εκπαιδευτικές δράσεις του προγράμματος εστιάζονται σε συγκεκριμένα μαθήματα. Αναφορικά με το ενδιαφέρον μου να παρακολουθήσω από κοντά το μάθημα, με απέτρεψε, υποστηρίζοντας ότι δεν θα δω κάτι διαφορετικό. Υποστήριξε ότι αυτό που αλλάζει μέσα από τις δράσεις του προγράμματος, σε σχέση με το πρόγραμμα του σχολείου που ορίζει το Υπουργείο, είναι ο τρόπος δουλειάς την ώρα της διδασκαλίας. Τα αποτελέσματα αυτού του διαφορετικού τρόπου δουλειάς, υποστήριξε ότι δύσκολα μετριοούνται άμεσα. Αυτό που ζητάνε από τα παιδιά είναι να κατασκευάζουν πράγματα και μέσα από τη διαδικασία αυτή συνδυάζουν διάφορους εκπαιδευτικούς τομείς.

Για να γίνουν κατανοητές οι δράσεις αυτές, έφερε ως παράδειγμα μίας κατασκευής που έχουν πραγματοποιήσει, μία εργασία που δόθηκε στους μαθητές τους η οποία αφορούσε την κατασκευή ενός πύργου, με χαρτόνια, μακαρόνια και άλλα υλικά. Η εργασία περιελάμβανε την κατασκευή και στη συνέχεια τη δοκιμασία της αντοχής του κάθε πύργου, σε αέρα και σε κίνηση. Στο πλαίσιο της εργασίας έμαθαν κάποια ζητήματα φυσικής, μαθηματικών, ενώ η άσκηση περιελάμβανε την συγγραφή ενός κειμένου που να εξηγεί την κατασκευή του κάθε πύργου, καθώς και μάθημα γεωγραφίας σε σχέση με πύργους που υπάρχουν στον κόσμο. Υποστήριξε ότι μέσα από τη διαδικασία αυτή, υπάρχει αλληλεπίδραση, ξεφεύγουν από τη λογική του τετραδίου και του βιβλίου και η γνώση περνάει αβίαστα στα παιδιά.

Σε ερώτηση για το εάν οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν όλα τα μαθήματα ή εάν εστιάζουν περισσότερο π.χ. στη φυσική και τα μαθηματικά, μου απάντησε ότι οι δράσεις συνήθως συνδυάζουν φυσική, μαθηματικά, ιστορία, γεωγραφία και γλώσσα.

Υποστήριξε ότι σκοπός τους μέσα από τις δράσεις αυτές είναι να αλλάξει ένα μεγάλο μέρος της διδασκαλίας, μέσα από την αλλαγή τρόπου σκέψης. Τα παιδιά καλούνται να επιλέγουν τα κατάλληλα υλικά για την κάθε κατασκευή, αποφασίζοντας ποιά πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις. Η διαδικασία αυτή τους βάζει σε έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης.

Ένα άλλο παράδειγμα εργασίας κατασκευής που αναφέρθηκε στη συνέντευξη ως παράδειγμα για την κατανόηση των δράσεων του προγράμματος, ήταν να βάλουν τα παιδιά να σκεφτούν μία λύση στο ακόλουθο σενάριο: Πώς μπορούμε σε περιοχή προσφύγων να πετάξουμε τρόφιμα, χωρίς αυτά να διαλυθούν μετά από την πτώση τους από μεγάλο ύψος. Έθεσαν το ερώτημα αυτό στα παιδιά και αφού σκέφτηκαν λύσεις για το πρόβλημα αυτό, και τις υλοποίησαν υπό κλίμακα, ανέβηκαν στην ταράτσα του σχολείου για να κάνουν δοκιμές στην πράξη.

Σε ερώτημα που τέθηκε εάν αυτές οι εκπαιδευτικές δράσεις εντάσσονται στο Πρόγραμμα του σχολείου ή εάν γίνονται επί πλέον αυτού, απάντησε ότι εντάσσονται σ' αυτό. Υποστήριξε ότι το αναλυτικό πρόγραμμα

δεν είναι δεσμευτικό, ούτε περιορίζει ότι θα είναι αυτό και μόνο αυτό. Σε ερώτημα για το εάν υπάρχει από το αναλυτικό πρόγραμμα δέσμευση για κάλυψη ύλης, απάντησε αρνητικά. Υποστήριξε ότι το βιβλίο που παρέχει το Υπουργείο, είναι η εύκολη λύση για τον εκπαιδευτικό.

Στο ερώτημα που τέθηκε για το εάν οι μαθητές και οι γονείς αποδέχονται αυτές τις καινοτομίες, απάντησε ότι υπάρχει τεράστια αποδοχή. Τα παιδιά προσφέρουν από μόνα τους υλικά για τις κατασκευές, ασχολούνται από μόνα τους περισσότερες ώρες από ότι προβλέπει το μάθημα και ζητούν ακόμα περισσότερα. Οι γονείς είναι συμπαραστάτες στην προσπάθεια αυτή.

Ρωτήθηκε επίσης εάν υπάρχει αλληλεπίδραση με άλλα σχολεία, σε σχέση με τις εκπαιδευτικές δράσεις. Μου απάντησε ότι το σχολείο τους ήταν από τα πρώτα που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα OSOS. Στο πρόγραμμα αυτό δημιουργούν σενάρια διδασκαλίας που αποτελούν αφορμή για επόμενες εκπαιδευτικές δράσεις. Λειτουργεί μία ψηφιακή πλατφόρμα μέσα από την οποία μπορούν όλα τα σχολεία του προγράμματος να γίνουν κοινωνοί αυτής της διαδικασίας, χρησιμοποιώντας έτοιμα εκπαιδευτικά σενάρια. Το ΙΕΠ συντονίζει αυτή την προσπάθεια.

Ρώτησα πώς καταλαβαίνει ο ίδιος τον ορισμό του ανοιχτού σχολείου. Μου απάντησε ότι ανοιχτό σχολείο για τον ίδιο είναι ένα σχολείο ανοιχτό στην τοπική κοινωνία, ώστε να παρακολουθούν, αλλά και ανοιχτό στην ευρύτερη κοινωνία. Είναι το σχολείο που βελτιώνεται συνεχώς και θέτει νέους στόχους για την επόμενη χρονιά.

Τέλος, τον ρώτησα ποιά είναι η γνώμη του για όλες τις πρωτότυπες εκπαιδευτικές μεθόδους και εκπαιδευτικές θεωρίες, όπως η δημοκρατική εκπαίδευση, η κριτική παιδαγωγική, η παιδαγωγική Freire κλπ. Μου απάντησε ότι τα γνωρίζει όλα αυτά μέσα από τη βιβλιογραφία και τις μεταπτυχιακές σπουδές του. Υποστήριξε ότι δεν ξεχωρίζει κάποια από αυτές τις εκπαιδευτικές μεθόδους και ότι το πλαίσιο του Δημόσιου Σχολείου δεν επιτρέπει μεγάλες διαφοροποιήσεις, οπότε είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. Σημείωσε βέβαια ότι προσωπικά οι αρχές της δημοκρατικής εκπαίδευσης του ταιριάζουν περισσότερο.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Με αφορμή την παραπάνω συνέντευξη, αναζήτησα την πλατφόρμα του OSOS για να δω πώς οργανώνεται το δίκτυο των σχολείων που είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα. Από την διερεύνηση της πλατφόρμας, διαπίστωσα τα παρακάτω:

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει 523 εκπαιδευτικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η πλειοψηφία τους είναι σε χώρες της Ευρώπης, ενώ υπάρχουν κάποιες εκπαιδευτικές μονάδες στο Ισραήλ και δύο στη Λατινική Αμερική. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν δημόσιες και ιδιωτικές εκπαιδευτικές μονάδες. Κάθε μονάδα έχει επίπεδο εμπλοκής στο πρόγραμμα που σημαίνεται στην ψηφιακή πλατφόρμα σε τέσσερις κλίμακες. Στην Ελλάδα η Ελληνογερμανική Αγωγή σημαίνεται ως η εκπαιδευτική μονάδα με τη μεγαλύτερη εμπλοκή στο πρόγραμμα.

Στην πλατφόρμα, εμφανίζεται μία λίστα με εκπαιδευτικές δράσεις που έχουν πραγματοποιηθεί και επιλέγοντας κάποια από αυτές 'κατεβαίνει' στον υπολογιστή μας ένα επεξηγηματικό αρχείο για τη δράση αυτή, που περιλαμβάνει περιγραφή, στοιχεία και φωτογραφίες. Οι περισσότερες εκπαιδευτικές δράσεις φαίνονται να είναι διαθεματικές και να στηρίζονται στις κατασκευές. Υπάρχουν επίσης δράσεις debate (Αντιλογίες). Μέσα στην πλατφόρμα υπάρχουν κοινότητες εκπαιδευτικών μονάδων που δραστηριοποιούνται γύρω από ένα θέμα ή γνωστικό πεδίο. Όπως αναφέρεται, η πλατφόρμα, 'ενθαρρύνει το σύγχρονο σχολείο προς την απόκτηση χαρακτηριστικών ανοιχτού, καινοτόμου και δημοκρατικού "οικοσυστήματος"

Από την περιήγηση στην πλατφόρμα, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιου είδους θεσμική αξιολόγηση των

εκπαιδευτικών δράσεων. Οι δράσεις φαίνεται να οργανώνονται από τα ίδια τα σχολεία.

Το γεγονός ότι οι περισσότερες δράσεις στην πλατφόρμα στηρίζονται στις κατασκευές, έχει το πλεονέκτημα ότι ενισχύεται η βιωματική εμπειρία των παιδιών και η απτική σχέση τους με υλικά. Παρόλα αυτά, ενδεχομένως να ήταν καλό να υπήρχε μεγαλύτερη ποικιλία εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να είναι συμβατές και με παιδιά με διαφορετικές δεξιότητες και ενδιαφέροντα.

Σύμφωνα με όσα υποστήριξε ο εκπαιδευτικός στη συνέντευξη, το Αναλυτικό Πρόγραμμα δεν είναι δεσμευτικό. Η εύκολη λύση του βιβλίου του Υπουργείου Παιδείας παγιώνει ένα εκπαιδευτικό μοντέλο, το οποίο καταπιέζει τα παιδιά. Περισσότερο μάλλον είναι δεσμευτικό το πλαίσιο του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού σε σχέση με το τί συνηθίζεται να κάνουν στην πράξη και το τί περιμένουν οι γονείς από τους εκπαιδευτικούς.

Οι πρωτότυπες εκπαιδευτικές θεωρίες και μέθοδοι δεν σχετίζονται με την καθημερινή πρακτική του δημόσιου σχολείου. Συνεπώς, είναι δύσκολο πρακτικά να εφαρμοστούν στην πράξη και απαιτούν αλλαγή του θεσμικού πλαισίου.

Ο χώρος του Σχολείου και της τάξης δεν φαίνεται να μεταβάλλεται με τις καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις του OSOS, στο σχολείο αυτό.

Εκτός από την φυσική, τα μαθηματικά, τη γλώσσα, είναι ένα ζητούμενο πώς όλα τα μαθήματα θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται σε καινοτόμα εκπαιδευτικά σενάρια. Το μάθημα της ιστορίας π.χ. είναι ένα δύσκολο ζήτημα για τη χώρα μας, που διαθέτει πλούσια ιστορία. Πώς δηλαδή θα μπορέσει να περάσει ένας μεγάλος όγκος πληροφορίας για ιστορικά γεγονότα μέσα από καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις που όλες τους θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών; Μήπως στο πλαίσιο μίας ενδεχόμενης αναμόρφωσης των μαθημάτων θα μπορούσε να υπάρξει μία διαφορετική λογική οργάνωσής τους, ώστε να μην είναι μία παράθεση γνώσεων;

5_ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής για το πρόγραμμα OSOS

Πριν τη συνέντευξη

Μέσα από αναζήτηση στο διαδίκτυο, εντοπίστηκε η πληροφορία ότι το ευρωπαϊκό πρόγραμμα OSOS οργανώνεται για τη χώρα μας από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Για να επιτευχθεί επικοινωνία με εκπρόσωπο του ΙΕΠ, ο οποίος να είναι υπεύθυνος για το παραπάνω πρόγραμμα και να πραγματοποιηθεί μία συνέντευξη μαζί του, αποδείχθηκε πολύ δύσκολο, καθώς χρειάστηκαν περίπου δύο μήνες προσπάθειών. Ο λόγος γι' αυτό ήταν, όπως υποστήριξαν, ότι το ΙΕΠ δεν έχει επαφή με το κοινό, ενώ επιπλέον επικαλούνταν μεγάλο φόρτο εργασίας. Από την τηλεφωνική μου επικοινωνία με την εκπρόσωπο του Ινστιτούτου είχε γίνει εμμέσως κατανοητό ότι δεν υπήρχε η πρόθεση να μου εκφράσει τη θέση του Ινστιτούτου σε σχέση με το πώς προσδιορίζουν την έννοια του ανοιχτού σχολείου. Η όλη αντιμετώπιση γεννά πολλά ερωτηματικά στο πώς αντιμετωπίζει ο δημόσιος αυτός φορέας, έναν ερευνητή από ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Αναφορικά με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, πρόκειται για έναν ανεξάρτητο φορέα που υπάγεται στο Γραφείο του Υπουργού Παιδείας. Συνεργάζεται με όλες τις Διευθύνσεις του Υπουργείου αυτού, και έχει έναν συμβουλευτικό ρόλο για εκπαιδευτικά θέματα.

Παρόλες τις παραπάνω δυσκολίες και ερωτηματικά, ευχαριστώ θερμά την υπεύθυνη του Ινστιτούτου για τη συνέντευξη που μου παραχώρησε, καθώς πήρα αρκετές πληροφορίες για το πρόγραμμα OSOS και έγινε -σ' έναν βαθμό τουλάχιστον- κατανοητή η λογική του Ινστιτούτου, αναφορικά με τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η συνέντευξη

Στη συνέντευξη εξηγήθηκε καταρχήν με συντομία το σκεπτικό της εργασίας μου και στη συνέχεια υποβλήθηκε από μεριάς μου η ερώτηση πώς προσδιορίζεται η έννοια του ανοιχτού σχολείου. Η υπεύθυνη του Ινστιτούτου μου ξεκαθάρισε ότι η πολιτική του προγράμματος OSOS δεν ταυτίζεται με την εθνική πολιτική για το ανοιχτό σχολείο. Παρόλα αυτά είναι προς την ίδια γενική κατεύθυνση και για το λόγο αυτό το πρόγραμμα λειτουργεί στη χώρα μας. Για την έννοια του ανοιχτού σχολείου μέσα από το πρόγραμμα OSOS, με παρέπεμψε να διαβάσω το κείμενο του 'οδικού χάρτη' (Roadmap) στην ιστοσελίδα του προγράμματος, στο οποίο αναπτύσσεται η φιλοσοφία του. Επίσης, επεσήμανε να δω το κείμενο του RRI (Responsible Research and Innovation) που καθορίζει την έννοια αυτή για το πρόγραμμα. Η άποψή της ήταν ότι ο σκοπός του προγράμματος είναι να ανοίξει το σχολείο στην κοινότητα, μέσω της ανάπτυξης συνεργασιών με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, το μουσείο και το Πανεπιστήμιο. Σκοπός δηλαδή είναι η ανάπτυξη συνεργασιών με άλλα σχολεία και ερευνητικούς φορείς.

Σε ερώτηση για το πώς προσδιορίζει το Ινστιτούτο την έννοια του ανοιχτού σχολείου, αρνήθηκε να απαντήσει. Διατυπώθηκε η θέση ότι εάν θέλω να μάθω την έννοια αυτή, να ψάξω τη διεθνή βιβλιογραφία για το ζήτημα. Ειπώθηκε από τη μεριά μου ότι από τη μέχρι τώρα βιβλιογραφική έρευνα για την εργασία, ένας σημαντικός σταθμός για την έννοια του ανοιχτού σχολείου ήταν στη δεκαετία 1965 – 75 που προσδιορίστηκε σε σχέση με την ανάπτυξη της τεχνολογίας της εποχής και σε σχέση με το σεβασμό στην προσωπικότητα του μαθητή. Δεν θέλησε να μου απαντήσει, ούτε να πάρει θέση σε σχέση με αυτό ή άλλα παραδείγματα που έφερα προς συζήτηση.

Σε σχέση με τον τρόπο που λειτουργεί το πρόγραμμα OSOS στα σχολεία, διατυπώθηκε η άποψη ότι τα

σχολεία λειτουργούν αυτόνομα και ανεξάρτητα, όχι αυστηρά στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, αλλά σύμφωνα με τις ανάγκες τους. Χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό τα STEM. Υπάρχουν πρότυπα εκπαιδευτικά προγράμματα (accelerators) αναρτημένα στην ιστοσελίδα, τα οποία εισάγει η κάθε χώρα – εταίρος, τα οποία χαρακτήρισε ως 'καλές πρακτικές' και πηγές έμπνευσης για τα σχολεία. Η ανάρτηση για τη χώρα μας έχει γίνει από τον κεντρικό σχεδιασμό του Υπουργείου. Έχουν ανέβει 50 accelerators στην ψηφιακή πλατφόρμα, μετά από αξιολόγηση, από ένα μεγάλο αριθμό υποψηφίων προγραμμάτων. Τα προγράμματα αυτά, υποστήριξε, αποτελούν πηγή έμπνευσης για τα σχολεία και μπορούν να τα διαμορφώνουν στις ανάγκες και τα μέτρα τους, ανάλογα με τη γεωγραφική θέση, και την εκπαιδευτική κατάσταση κάθε σχολείου. Τα σχολεία μπορούν να συμμετέχουν σε κοινότητες σχολείων που τρέχουν παρόμοια προγράμματα (communities) και να δημιουργούν κόμβους συνεργασίας και να λαμβάνουν πρωτοβουλίες.

Σε σχέση με τον τρόπο επιλογής των σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, είπε ότι αυτό γίνεται μετά από ανοιχτή πρόσκληση σε όλα τα σχολεία και είναι μία διαφανής διαδικασία που περιλαμβάνει τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων, μέσα από τα οποία αξιολογείται η παιδαγωγική ομάδα του κάθε σχολείου και κρίνεται εάν το κάθε υποψήφιο σχολείο υποστηρίζει ή έχει την πρόθεση να υποστηρίξει τις αρχές του RRI. Τα σχολεία που επιλέγονται να συμμετέχουν στο πρόγραμμα επιλέγουν από μόνα τους μία εκπαιδευτική δράση (project), την οποία διοργανώνουν ελεύθερα και χωρίς παρεμβάσεις. Όταν αυτή ολοκληρωθεί, ανεβάζουν στην πλατφόρμα ένα αναλυτικό περιγραφικό ηλεκτρονικό αρχείο.

Εκτός από τις εκπαιδευτικές δράσεις, το πρόγραμμα περιλαμβάνει και οριζόντια events. Έφερε ως παράδειγμα μία συνάντηση σχολείων από όλες τις χώρες - εταίρους του προγράμματος στο 'Cite de l' espace' στην Τουλούζη. Τα σχολεία που συμμετέχουν στη διοργάνωση αυτή, παρουσιάζουν τα projects τους που σχετίζονται με το θέμα του διαστήματος. Σκοπός της διοργάνωσης αυτής είναι να ενισχυθεί η εξωστρέφεια και η συνεργασία ανάμεσα στα σχολεία.

Το πρόγραμμα το υποστηρίζουν 11 χώρες – εταίροι. Η Ελλάδα έχει τη μεγαλύτερη συμμετοχή σ' αυτό από όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Σε ερώτηση για το πώς το ερμηνεύει το γεγονός αυτό, απάντησε ότι δεν μπορεί να δώσει ερμηνεία. Σημείωσε ότι π.χ. στη Γερμανία λειτουργούν μόνο 5 σχολεία. Στόχος του προγράμματος ήταν να λειτουργούν 100 σχολεία σε κάθε χώρα και στην Ελλάδα λειτουργούν ήδη 135, κατ' εξαίρεση. Κάθε σχολείο έχει διαφορετικό επίπεδο εμπλοκής στο πρόγραμμα. Η πλατφόρμα του προγράμματος εμφανίζει σε γεωγραφικό χάρτη αναλυτικά τα σχολεία και το βαθμό εμπλοκής τους στο πρόγραμμα.

Σε ερώτηση εάν το πρόγραμμα του Υπουργείου επιτρέπει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών στους εκπαιδευτικούς και πώς εξηγεί ότι κάποιοι εκπαιδευτικοί είναι περισσότερο προσηλωμένοι στο αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου, απάντησε ότι εάν οι εκπαιδευτικοί θέλουν, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα 'ανοιχτά παράθυρα' του εκπαιδευτικού συστήματος, όπου κρίνουν ότι τους ταιριάζει. Υποστήριξε ότι είναι και ζήτημα κουλτούρας του εκπαιδευτικού.

Σε σχέση με βήματα που γίνονται για την προώθηση της έννοιας του ανοιχτού σχολείου από το Υπουργείο, μου έφερε το παράδειγμα του θεσμού της θεματικής εβδομάδας στο Γυμνάσιο, όπου για μία εβδομάδα δεν πραγματοποιούνται τα προγραμματισμένα μαθήματα του ωρολόγιου προγράμματος και αντί γι' αυτά, οι μαθητές ασχολούνται μ' ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό θέμα. Επίσης, ανέφερε τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, για ανθρώπους που δεν μπόρεσαν να ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους, το θεσμό του ολοήμερου σχολείου και ένα πρόγραμμα πειραματικής εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Επίσης, ανέφερε ένα πρόγραμμα κτιριακών παρεμβάσεων σε σχολεία, το οποίο πραγματοποιήθηκε πριν από χρόνια από τον κ. Γερμανό, από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το πρόγραμμα αυτό άλλαξε τη διαμόρφωση του σχολικού χώρου και την τάξη, δημιουργώντας εργαστήρια. Επεσήμανε όμως, ότι μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος αυτού, οι εκπαιδευτικοί σε μεγάλο βαθμό επανέφεραν το χώρο, στην προγενέστερη κατάσταση. Σε ερώτηση για το πώς ερμηνεύει το γεγονός αυτό και εάν πιστεύει ότι μία

αλλαγή χρειάζεται κάτι περισσότερο από μία αλλαγή στο χώρο, συμφωνήσαμε μετά από συζήτηση ότι η αποδοχή κάποιας αλλαγής προϋποθέτει μία κοινωνική μεταβολή.

Εξέφρασα την άποψη ότι οι ιδέες που υπάρχουν από τον κεντρικό σχεδιασμό για καινοτομίες στο σχολείο δεν εφαρμόζονται τελικά με τον τρόπο που είχε προβλεφτεί και δεν υπάρχει πολλές φορές η αντίστοιχη ανταπόκριση από εκπαιδευτικούς και γονείς. Για το ζήτημα αυτό δόθηκε από μεριάς μου το παράδειγμα του θεσμού της 'τσάντας στο σχολείο', όπου για κάποια Σαββατοκύριακα αφήνουν οι μαθητές τις σχολικές τους τσάντες στο σχολείο και δεν έχουν να διαβάσουν. Συμφώνησε και παραδέχθηκε σε σχέση με το παράδειγμα αυτό, ότι ενώ ο θεσμός της 'τσάντας στο σχολείο' είχε ως σκοπό να δίνεται η δυνατότητα στους γονείς να περνάνε περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους τα Σαββατοκύριακα, κάνοντας απο κοινού άλλες εξωσχολικές δραστηριότητες, όπως π.χ. να πηγαίνουν σε μουσεία κλπ, αυτό δεν έγινε κατανοητό.

Σε ερώτηση για το εάν ο θεσμός των πειραματικών σχολείων μπορεί να είναι ένας φορέας μίας αλλαγής με ερευνητικές δράσεις, μου απάντησε ότι σε όλα τα σχολεία μπορούν να δοκιμάζονται καινούργια πράγματα, μέσα από παιδαγωγική έρευνα και κάτι τέτοιο είναι σκόπιμο να γίνεται σε πραγματικές συνθήκες. Υποστήριξε βέβαια ότι στα πειραματικά σχολεία υπάρχει μεγαλύτερος βαθμός ευελιξίας. Με παρέπεμψε να διαβάσω το πρόσφατο νομοθετικό πλαίσιο για τα πειραματικά σχολεία.

Σε ερώτηση για τη γνώμη της για εκπαιδευτικές δράσεις από ιδιωτικούς φορείς, όπως τη δημοκρατική εκπαίδευση, τη παιδαγωγική Freinet κλπ, απάντησε ότι όλες οι προσπάθειες αυτές συνδιαμορφώνουν το πλαίσιο της εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα OSOS εντάσσεται και αυτό στο γενικότερο πλαίσιο της παιδείας. Έχει επιλεγεί από το Υπουργείο, καθώς είναι στη γενική κατεύθυνση της πολιτικής για την παιδεία, αλλά είναι μία μόνο από τις δράσεις που έχουν επιλεγεί και έχει αρχή και τέλος.

Την ευχαρίστησα πολύ και μου είπε ότι παρόλο που πήρα συνεντεύξεις από σχολεία που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, χωρίς να ακολουθήσω συγκεκριμένη προβλεπόμενη διαδικασία, θα ήθελε ένα αντίγραφο της εργασίας μου, όταν αυτή παραδοθεί. Εγώ της είπα ότι είμαι πρόθυμος να δώσω αντίγραφο της εργασίας μου σε όλους όσους μου παραχώρησαν συνέντευξη και εκείνη σχολίασε ότι αυτό είναι στη λογική του ανοιχτού σχολείου.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Ένα σημαντικό ζήτημα που προκύπτει από τη συνέντευξη είναι το ζήτημα της απόστασης που χωρίζει τον κεντρικό σχεδιασμό για την παιδεία, από την εκπαιδευτική κοινότητα. Αυτό το πρόβλημα έχει πολλές πτυχές και επισημαίνει την αξία και σημασία της συμμετοχής των εμπλεκόμενων στις αποφάσεις που λαμβάνονται από τον κεντρικό σχεδιασμό.

Καταρχήν, υπάρχει το ζήτημα ότι οι αρχικές προθέσεις του κεντρικού σχεδιασμού χάνονται μέσα από τις επιμέρους υπηρεσίες και φορείς του Υπουργείου Παιδείας, έως ότου να φτάσουν στα σχολεία για την εφαρμογή τους. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα του θεσμού της 'τσάντας στο σχολείο', όπου ένα μέτρο ελάφρυνσης του φορτίου των μαθημάτων δεν γίνεται κατανοητό. Αυτό δημιουργεί το ερώτημα εάν ένα τόσο απλό ζήτημα αποτυχαίνει, τί θα συμβαίνει άραγε με πιο σύνθετα ζητήματα.

Υπάρχει το ερώτημα εάν ο κεντρικός σχεδιασμός αφουγκράζεται τις ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας ή εάν δρα μέσα από 'ειδικούς' που νομίζουν ότι γνωρίζουν καλύτερα τί χρειάζεται η κοινότητα από ότι η ίδια. Αυτό φαίνεται από το παράδειγμα των κτιριακών παρεμβάσεων στους σχολικούς χώρους που αναφέρθηκε, τις οποίες η εκπαιδευτική κοινότητα ανέστρεψε μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Η μη αποδοχή των προτάσεων του κεντρικού σχεδιασμού είναι απόδειξη ότι οι προτάσεις του δεν είναι στο πνεύμα της κοινότητας και ότι οι αλλαγές που προτείνονται δεν έχουν τη συναίνεσή της. Πώς θα μπορούσαν να γίνουν κατανοητές από την εκπαιδευτική κοινότητα οι προθέσεις του κεντρικού σχεδιασμού και πώς θα μπορούσε ο κεντρικός σχεδιασμός να έχει μια πιο άμεση επαφή με την κοινότητα; Μήπως θα

πρέπει ο σχεδιασμός να είναι μία διαδικασία που θα περιλαμβάνει την κοινότητα; Ή ακόμα καλύτερα ο σχεδιασμός να ξεκινάει από την κοινότητα και ο ρόλος του κεντρικού σχεδιασμού να περιορίζεται σε προτάσεις και κατευθύνσεις; Η μετάβαση της πρωτοβουλίας σχεδιασμού στην κοινότητα είναι μία ιδέα που απαιτεί διαδικασίες διαλόγου και συναινέσεων, προκειμένου να υπάρχει συντονισμός. Αυτό είναι σίγουρα κάτι τελείως ξένο για την κουλτούρα της ελληνικής κοινωνίας και το θεσμικό της πλαίσιο.

Ένα άλλο ζήτημα που υπάρχει είναι αυτό της αναγκαιότητας και της αποτελεσματικότητας των 'ειδικών' για τη ρύθμιση των ζητημάτων της παιδείας, και όχι μόνο. Βλέπουμε δηλαδή με αφορμή το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής να δημιουργούνται φορείς και ιδρύματα που είναι φορείς μίας 'εξειδικευμένης' γνώσης που έρχονται να παρέχουν 'συμβουλευτικό' ρόλο σε θεσμικούς φορείς. Αυτό το ζήτημα έχει καθαρή πολιτική διάσταση που προωθεί μία τεχνοκρατική αντίληψη για όλα τα ζητήματα της κοινωνίας και έρχεται να νομιμοποιήσει την υπεροψία και την αυταρχικότητα της εξουσίας. Η εμφάνιση του φαινομένου των 'ειδικών' μέσα από διάφορους φορείς, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ανεπάρκεια του δημόσιου φορέα για τη λήψη αποφάσεων και το χειρισμό των ζητημάτων. Η λογική των 'ειδικών' απομακρύνει ακόμα περισσότερο τη λήψη αποφάσεων από την κοινωνία και δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερη δυσκολία στο δημόσιο διάλογο και τις απαιτούμενες συναινέσεις για την εφαρμογή των αποφάσεων. Σε σχέση με την αποτελεσματικότητα των 'ειδικών', υπάρχει το ερώτημα μήπως η συναίνεση είναι σημαντικότερη από την εξειδίκευση.

Το ζήτημα των 'ειδικών' και της τεχνοκρατικής αντίληψης του Ινστιτούτου σχετίζεται νομίζω και με την αντιμετώπιση που έχουν απέναντι στο κοινό, ως δημόσιος φορέας. Μήπως δηλαδή η άρνηση να έχουν συνδιαλλαγή με το κοινό σχετίζεται με μία αντίληψη ότι είναι οι μοναδικοί φορείς της γνώσης και δεν θέλουν να ασχοληθούν με 'ανειδίκευτους'. Η αντίληψη αυτή νομίζω ότι έχει σχέση με το γεγονός ότι δεν θέλουν να εκφράσουν την άποψή τους για το πώς προσδιορίζουν την έννοια του ανοιχτού σχολείου, νομίζοντας ότι με τον τρόπο αυτό διατηρούν την αυθεντία για τα εκπαιδευτικά ζητήματα που τους αφορούν. Η λογική αυτή μπορεί να έχει ως κίνητρό της, την υπεροψία που προσφέρει η γνώση και η θέση στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Σίγουρα όμως η λογική αυτή δεν προάγει την επιστημονική γνώση και σίγουρα είναι αντίθετη στην προώθηση μίας ανοιχτής αντίληψης για την παιδεία. Το παράδοξο βέβαια της συνέντευξης ήταν ότι αφού εισέπραξα την άρνηση για την έκφραση της πολιτικής για το ανοιχτό σχολείο, στο τέλος μου ζητήθηκε να τους δώσω αντίγραφο της εργασίας μου.

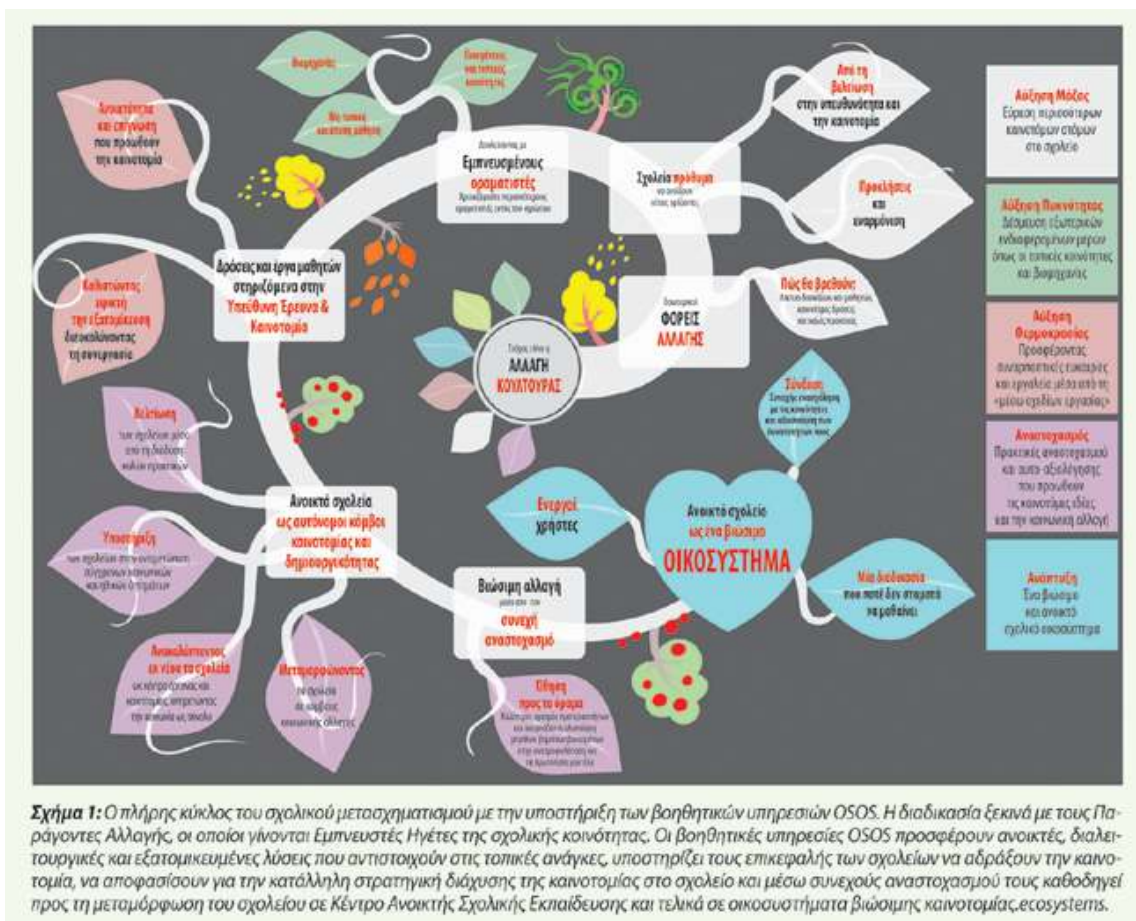
Σε σχέση με το πρόγραμμα OSOS, ο οδικός χάρτης που ανέφερε η εκπρόσωπος του Ινστιτούτου αναφέρει 5 λόγους για την εφαρμογή του ανοιχτού σχολείου:

- 1_ Παροχή εμπειρίας επαγγελματικής εκπαίδευσης για το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου (αύξηση μάζας)
- 2_ Διασύνδεση με οργανισμούς/φορείς, υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής και την κοινότητα (αύξηση πυκνότητας)
- 3_ Διεύρυνση των οριζόντων των μαθητών και ανύψωση των προσδοκιών τους (αύξηση θερμοκρασίας)
- 4_ Βελτίωση διδασκαλίας και μάθησης (αύξηση ικανότητας αναστοχασμού)
- 5_ Βελτίωση του προφίλ του σχολείου

Από το διάγραμμα του 'οδικού χάρτη' βλέπουμε ότι η διαδικασία ξεκινάει με τη δημιουργία ενός 'οικοσυστήματος' και μέσα από μία διαδικασία που περιλαμβάνει:

- _τη βιώσιμη αλλαγή μέσα από συνεχή αναστοχασμό
- _τη δημιουργία αυτόνομων κόμβων καινοτομίας και δημιουργικότητας
- _δράσεις μαθητών 'υπεύθυνης έρευνας και καινοτομίας'
- _εμπνευσμένους οραματιστές της τοπικής κοινωνίας
- _πρόθυμα σχολεία για να ανοίξουν νέους ορίζοντες
- _και εσωτερικούς φορείς αλλαγής

θα επιτευχθεί τελικά ο στόχος του προγράμματος που προσδιορίζεται ότι είναι η αλλαγή κουλτούρας



Εικόνα 2: Ο 'οδικός χάρτης' του προγράμματος Open Schools for open Societies
πηγή: ιστότοπος προγράμματος

Οι αρχές του RRI (Responsible Research Innovation) είναι, σε δική μου μετάφραση από το αγγλικό κείμενο, καθώς δεν υπήρχε μεταφρασμένο στα ελληνικά:

_ Η **Ποικιλομορφία** και **Συμπερίληψη** των συμπλεγμάτων συνεπάγεται την εμπλοκή ενός μεγάλου εύρους ενδιαφερομένων μελών στην ανάπτυξη των συσχετιζόμενων με STEM RRI διαδικασίες, έτσι ώστε να επεκτείνουν και να φέρουν μία ποικιλομορφία ειδικών που να συμμετέχουν και να περιλαμβάνουν προοπτικές σε επιστημονικές διαδικασίες, όπως επίσης και άλλες διαδικασίες που σχετίζονται με δημοκρατικές διαδικασίες.

_ Μέσα στις ομάδες **Προσμονής** και **Αντανάκλασης** μπορούν να διακριθούν δύο περιοχές. Όσο η Προσμονή περιλαμβάνει μία γενική κατανόηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και καινοτομίας σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και άτομα, η Αντανάκλαση είναι κατανοητή ως η σκέψη για τα κίνητρα, τους σκοπούς και πιθανές επιπτώσεις της Έρευνας και Καινοτομίας.

_ Η **Ανοιχτότητα** και η **Διαφάνεια** είναι βασικές για την κατανόηση των καταστάσεων που είναι αναγκαίες για να επιβεβαιώνουν την ευθύνη και υπευθυνότητα στις διαδικασίες Έρευνας και Καινοτομίας που θα είναι αναγκαίες για να εξασφαλίσουν δημόσια εμπιστοσύνη.

_ Η **Αποκριτικότητα** και η **Προσαρμοστική αλλαγή** ενσωματώνουν δύο διακριτές διαστάσεις. Η Αποκριτικότητα αναφέρεται στην ικανότητα να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες της κοινωνίας, ενώ η Προσαρμοστική αλλαγή εμπλέκει την χωρητικότητα για αλλαγή των επικρατούσων συνηθειών

συμπεριφοράς, δομές συστημάτων, σε σχέση με αλλαγές που λαμβάνουν χώρα.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι το πρόγραμμα ενισχύει το ανταγωνιστικό πνεύμα, αλλά και τις ανισότητες ανάμεσα στα σχολεία. Αυτό γίνεται μέσα από τη διαδικασία αξιολόγησης, καθώς πιθανότατα επιλέγονται όσα έχουν καλύτερο εκπαιδευτικό προσωπικό και υποδομές. Οι λόγοι για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι προς την κατεύθυνση της βελτίωσης του κάθε σχολείου, έναντι των υπολοίπων που δεν θα επιλεγούν. Ίσως δεν είναι τυχαίο που το σχολείο με την μεγαλύτερη εμπλοκή στο πρόγραμμα αυτό είναι ιδιωτικό.

Στο πρόγραμμα αυτό, η έννοια του ανοιχτού σχολείου φαίνεται να προσδιορίζεται κατά κύριο λόγο σε σχέση με την καινοτομία, που είναι ενδεχομένως μία σωστή κατεύθυνση για τη παιδεία, χωρίς όμως να δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε άλλα σοβαρά ζητήματα της παιδείας, όπως ζητήματα κοινωνικής ένταξης ή το ζήτημα του σεβασμού της προσωπικότητας του μαθητή. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός ότι είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα που εφαρμόζεται οριζόντια σε όλες τις χώρες – εταίρους και ενδεχομένως τα ζητήματα αυτά να αφορούν σε διαφορετικό βαθμό την κάθε χώρα, οπότε σκοπίμως επιλέγεται να μην θίγονται. Ή μάλλον, ως ευρωπαϊκό πρόγραμμα πιθανότατα εντάσσεται στο πλαίσιο μίας έκφρασης κοινής αναπτυξιακής πολιτικής για την καινοτομία και δεν έχει ως στόχο την συνολική αναβάθμιση και αναμόρφωση του σχολείου.

Μία άλλη διάσταση που αξίζει να αναλογιστεί κανείς σε σχέση με το πρόγραμμα αυτό, είναι η επίδραση που έχει τελικά στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική των σχολείων που παίρνουν μέρος στο πρόγραμμα. Μήπως δηλαδή ο οδικός χάρτης και οι αρχές του RRI δεν έχουν ενδεχομένως να πουν κάτι το ιδιαίτερο στην καθημερινή πρακτική των σχολείων και είναι άλλη μία εκπαιδευτική δράση -έστω ενδιαφέρουσα- που όμως δεν θα φέρει κάποια μακροπρόθεσμη αλλαγή, παρά μόνο αποτελεί μία εξαίρεση στην ρουτίνα της καθημερινότητας, όπως και άλλες καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις που προτείνει το Υπουργείο κάθε χρόνο. Ίσως τελικά οι καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις είναι γενικά ενδιαφέρουσες αλλά είναι τα 'παράθυρα' στην εκπαιδευτική διαδικασία και όχι η ίδια η εκπαιδευτική διαδικασία.

Η άρνηση της εκπροσώπου του Ινστιτούτου να μου εκφράσει την πολιτική για το ανοιχτό σχολείο, είχε ενδεχομένως (στην καλύτερη περίπτωση), το εκπαιδευτικό -προς εμένα- σκεπτικό ότι θα πρέπει να αναζητήσω μόνος μου τη γνώση για το ανοιχτό σχολείο και να μην περιμένω να τα βρω όλα έτοιμα. Όμως, μία έννοια όπως το ανοιχτό σχολείο, που είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο του οποίου εξετάζουμε τις χωρικές εκφράσεις, δεν είναι προσδιορισμένη μονοσήμαντα. Ούτε στο γεωγραφικό χώρο, ούτε στο χρόνο. Αυτός είναι άλλωστε είναι και ο λόγος της διερεύνησης της εφαρμογής της στην παρούσα εργασία. Η συζήτηση λοιπόν και ο ανοιχτός διάλογος μέσα από τις συνεντεύξεις βοηθάει στον προσδιορισμό του πλαισίου του φαινομένου που ενδεχομένως σε μεγάλο βαθμό να καθορίζει την έννοια. Μήπως θα έπρεπε να προάγεται ο διάλογος ως διαδικασία αναζήτησης της γνώσης στην έννοια του ανοιχτού σχολείου;

6_ Συνέντευξη με εκπροσώπους του προγράμματος athens open schools

Πριν τη συνέντευξη

Από την αναζήτηση για εφαρμοζόμενων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το ανοιχτό σχολείο, η εργασία κατευθύνθηκε, μέσα από πληροφόρηση από το διαδίκτυο, αλλά και μέσα ειδησεογραφικές αναφορές, προς το πρόγραμμα του Δήμου Αθηναίων athens open schools που εντάσσεται στο ευρύτερο πρόγραμμά του Athens Partnership. Παρατηρήθηκε λοιπόν συνέντευξη από εκπροσώπους του προγράμματος, προκειμένου να γίνει κατανοητό πώς προσδιορίζεται στην περίπτωση αυτή η έννοια του ανοιχτού σχολείου. Σκοπός της συνέντευξης ήταν επίσης να γίνει κατανοητό πώς επιλέγονται οι επιμέρους εκπαιδευτικές δράσεις του προγράμματος και πώς επιλέγονται τα σχολεία τα οποία συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Στην ιστοσελίδα του προγράμματος αναφέρεται ότι οι δράσεις στοχεύουν σε *'αύξηση πολιτισμικού κεφαλαίου και ευαισθητοποίηση σε θέματα που απασχολούν την αθηναϊκή κοινωνία'*. Επίσης, αναφέρεται ότι τα κριτήρια επιλογής των δράσεων που πραγματοποιεί, είναι οι δράσεις να απευθύνονται σε παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας, να είναι καλοσχεδιασμένες και να έχουν συνάφεια με τις δράσεις τους προσανατολισμούς και τις προτεραιότητες της πολιτείας και του Δήμου Αθηναίων. Οι δράσεις αφορούν άθληση, εκπαίδευση, πολιτισμό και ψυχαγωγία.

Μετά από τηλεφωνική επικοινωνία προσδιορίστηκε ένα ραντεβού για συνάντηση, σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ κατάλαβα ότι υπήρχε από μεριάς των εκπροσώπων του προγράμματος ενδιαφέρον να εξηγήσουν και να μοιραστούν τα πεπραγμένα του προγράμματος.

Η συνέντευξη

Σε σχέση με το πώς προσδιορίζουν την έννοια του ανοιχτού σχολείου, ξεκαθαρίστηκε εξαρχής στη συνέντευξη ότι οι δράσεις που διοργανώνει το πρόγραμμα αυτό είναι ανεξάρτητες από το καθημερινό σχολικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας και πραγματοποιούνται μετά το τέλος του. Σε σχέση μ'αυτό, δόθηκε η πληροφορία ότι το πρόγραμμα 'Έτσι μαθαίνω καλύτερα' του Athens Partnership διοργανώνει εκπαιδευτικές δράσεις που εντάσσονται στο σχολικό πρόγραμμα και το οποίο επίσης περιλαμβάνει και κτιριακές παρεμβάσεις στους χώρους των σχολείων.

Σε μία προσπάθεια δικής τους ερμηνείας της έννοιας του ανοιχτού σχολείου, αναφέρθηκαν δύο παραδείγματα χωρικού ανοίγματος των ορίων σχολείων, στο Δήμο της Αθήνας, που δεν σχετίζονται όμως με το δικό τους πρόγραμμα. Το πρώτο ήταν του 8ου γυμνασίου – λυκείου, όπου δοκιμάστηκε να αφαιρεθεί η μάντρα του σχολικού συγκροτήματος για να υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση στους χώρους άθλησης του σχολείου αυτού τις ώρες που δεν λειτουργεί το σχολείο. Αναφέρθηκε επίσης μία άλλη ιδέα που αφορούσε την ενοποίηση των υπαίθριων χώρων μίας ομάδας νηπιαγωγείων στην περιοχή του Γηροκομείου, με την οποία υπήρξε αλληλεπίδραση μαθητών διαφορετικών νηπιαγωγείων.

Σε σχέση με την οργάνωση και λειτουργία του προγράμματος έδωσαν την παρακάτω πληροφόρηση: Το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος έκανε το 2015 μία δωρεά προς το Δήμο της Αθήνας ύψους 10 εκατ. Ευρώ για την καταπολέμηση της κρίσης. Σκοπός της ήταν με τα χρήματα αυτά να γίνουν επενδύσεις και να κινητοποιηθούν οι δομές που υπάρχουν. Για το σκοπό αυτό λοιπόν, δημιουργήθηκε από το Δήμο Αθηναίων η ΜΚΟ Athens Partnership με την λειτουργία της οποίας έχει συγκροτηθεί μία δομή οικονομικής διαχείρισης που περιλαμβάνει δημόσιο και ιδιωτικό φορέα. Η οργάνωση Athens Partnership διοργανώνει διάφορα προγράμματα (athens open schools, Έτσι μαθαίνω καλύτερα, digital lab, κοινωνικό ιατρείο κ.α.) μέσα από ομάδες εξωτερικών συνεργατών.

Το πρόγραμμα athens open schools πραγματοποιείται αυτή τη στιγμή σε 32 σχολικά κτίρια που στεγάζουν τα 50 από τα 450 σχολεία του Δήμου Αθηναίων και είναι τώρα σε φάση ολοκλήρωσής του. Οργανώνεται από μία πενταμελή επιτροπή, εκ των οποίων τα δύο μέλη ανήκουν στον οργανισμό του Δήμου. Ο Δήμος οργανώνει τους φορείς και τις δράσεις, ενώ έχει αναλάβει και τη φύλαξη των σχολικών χώρων για όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Σε ερώτηση αναφορικά με τις δράσεις και πώς αυτές επιλέγονται να ενταχθούν στο πρόγραμμα, απάντησαν ότι, για το ζήτημα αυτό υπάρχει μία επιτροπή αξιολόγησης. Σε σχέση με το ζήτημα της χρηματοδότησης, οι μισές από τις δράσεις χρηματοδοτούνται, ενώ οι άλλες μισές δεν χρηματοδοτούνται, καθώς έχουν μηδενικό κόστος. Η χρηματοδότηση είναι ένα δέλεαρ για την προσέλκυση και υλοποίηση δράσεων.

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος έχουν γίνει αλλαγές στην οργάνωσή του και χρειάστηκε περίπου ένας χρόνος για προσδιοριστεί το πλαίσιο της λειτουργίας του. Σε σχέση με τον τρόπο επιλογής των σχολείων που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα, αρχικά είχε αποφασιστεί να υπάρχει ισοκατανομή των δράσεων του προγράμματος στις 7 δημοτικές κοινότητες, με κριτήριο τον πληθυσμό. Στη συνέχεια αυτό άλλαξε και πραγματοποιούνται πλέον δράσεις σε επιλεγμένα σχολεία με κριτήριο να έχουν τις απαιτούμενες βασικές υποδομές. Δηλαδή, για την υλοποίηση των δράσεων πρέπει να υπάρχει τουαλέτα στο χώρο, προσβασιμότητα για ΑΜΕΑ, και νυχτερινός φωτισμός. Πρέπει επίσης να προσφέρεται ο σχεδιασμός των χώρων των σχολείων και να υπάρχει ανεξάρτητη Αίθουσα πολλαπλή χρήσης, καθώς και πρόσβαση στο διαδίκτυο. Τέλος, κριτήριο επιλογής για τα σχολεία είναι να βρίσκονται κοντά σε Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Το πρόγραμμα έχει ένα σταθερό ωράριο λειτουργίας τις απογευματινές ώρες. Για την οργάνωση του προγράμματος χρειάστηκαν να αντιμετωπιστούν πολλά πρακτικά προβλήματα που εμφανίστηκαν στην πορεία. Υπήρξαν προβλήματα σε σχέση με το ωράριο κοινής ησυχίας, προβλήματα αναφορικά με τη χρήση τουαλετών των σχολείων από ενήλικες, προβλήματα για εξασφάλιση φωτισμού στους χώρους των σχολείων κατά τις απογευματινές ώρες.

Σε ερώτηση για το εάν οι δράσεις αυτές έχουν την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας, μου απάντησαν ότι το Υπουργείο γνωρίζει το πρόγραμμα. Έχει εκδοθεί μέσα από το πρόγραμμα εγχειρίδιο για το πώς μπορεί να ανοίξει το σχολείο και έχει πραγματοποιηθεί και ανοιχτή επιστημονική ημερίδα.

Εκτός από το πρόγραμμα athens open schools, ο Δήμος διοργανώνει εκπαιδευτικές δράσεις στα summercamps και στο πρόγραμμα Δια βίου μάθησης, που απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες. Αναφέρθηκε σε σχέση με το ζήτημα του διευρυμένου κοινού, στο οποίο απευθύνεται το πρόγραμμα, παράδειγμα από το πρόγραμμα Δια βίου μάθησης μία δράση που διοργανώθηκε από την Εθνική Βιβλιοθήκη, σε σχέση με τη βιβλιοδεσία, στην οποία υπήρχε μεγάλη ανταπόκριση και στην οποία μόνο το 10% ήταν παιδιά.

Σε ερώτηση για το εάν στις δράσεις του προγράμματος υπάρχει ταυτόχρονη συμμετοχή από συμμετέχοντες διαφόρων ηλικιών, απάντησαν αρνητικά, καθώς όπως υποστήριξαν, δεν θέλουν να μπλέκονται με τα παιδιά άσχετοι. Επίσης, υποστήριξαν ότι τα παιδιά αντιμετωπίζουν διαφορετικά το σχολικό χώρο. Είναι οικείος για τα παιδιά και νοιάζονται για αυτόν. Σε σχέση με το ζήτημα της οικειοποίησης του σχολικού χώρου από τα παιδιά, αναφέρθηκε το παράδειγμα μίας εκπαιδευτικής δράσης για το μάθημα της ιστορίας μέσα από το πρόγραμμα 'Έτσι μαθαίνω καλύτερα', με την οποία τα παιδιά είχαν αλλάξει μόνο τους το χώρο του σχολείου.

Σε σχέση με τις δράσεις του προγράμματος, αναφέρθηκε ότι υπάρχει μία ποικιλία δράσεων οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ομάδας που ενδιαφέρεται να συμμετέχει σ' αυτές. Αναφέρθηκε ότι για τις δράσεις του προγράμματος έχουν πραγματοποιηθεί συνεργασίες με 150 φορείς. Υπάρχουν δράσεις στη λογική 'do it yourself' ενώ πρόσφατα πραγματοποιήθηκαν μαθήματα χορού

swing που είχαν μεγάλη ανταπόκριση. Σε σχέση με τα ενδιαφέροντα των παιδιών αναφέρθηκε ότι τα παιδιά ζητούν περισσότερο αθλητικές δραστηριότητες, θέατρο και ρομποτική. Σε σχέση με το ερώτημα σε ποιούς απευθύνεται το πρόγραμμα, αναφέρθηκε ότι το πρόγραμμα είναι δωρεάν για όλους και είναι ανοιχτό σε όλες τις ηλικίες. Οι ενδιαφερόμενοι εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους και εγγράφονται σε λίστες αναμονής, έως να συγκεντρωθεί ικανός αριθμός ενδιαφερομένων και να οργανωθούν επιμέρους ομάδες.

Σε ερώτημα για το εάν υπάρχει ανταπόκριση από τους μαθητές, απάντησε ότι κυρίως ενδιαφέρονται τα παιδιά του σχολείου στο οποίο πραγματοποιούνται οι δράσεις. Υποστήριξαν ότι ενώ οι δράσεις είναι ανοιχτές σε όλους, είναι πολύ λίγοι αυτοί που παρακολουθούν και συμμετέχουν σε δράσεις κινούμενοι για την αναζήτηση και συμμετοχή σε δράσεις του προγράμματος σε διαφορετικές περιοχές του Δήμου. Αναφέρθηκε ως παράδειγμα γι' αυτό ότι σε μία πολύ ενδιαφέρουσα εκπαιδευτική δράση που πραγματοποιήθηκε σε σχολείο στην πλατεία Βάθης, για την υλοποίηση της οποίας πραγματοποιήθηκε εγκατάσταση ενός φορητού πλανητάριου, ήταν ελάχιστες οι συμμετοχές από παιδιά άλλων περιοχών. Επίσης, έχουν παρατηρήσει ότι στο πρόγραμμα υπάρχει αυξημένη συμμετοχή από σχολεία των οποίων οι διευθύνσεις δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και φροντίδα για το επίπεδο και την αναβάθμιση των υποδομών του σχολείου.

Σε σχέση με την αξιολόγηση των δράσεων, αναφέρθηκε ότι γίνεται αξιολόγηση των συνεργαζόμενων φορέων του προγράμματος, ενώ υπάρχει τηλεφωνικό κέντρο όπου εκφράζονται οι γνώμες και τυχόν παράπονα των συμμετεχόντων. Σε σχέση με το επίπεδο της συνεργασίας των φορέων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, αναφέρθηκε ότι από τους 150 φορείς που συμμετείχαν ως τώρα, μόνο οι 5 δεν συνεργάστηκαν καλά.

Σε σχέση με το εάν υπάρχει αποδοχή των δράσεων του προγράμματος, αναφέρθηκε ότι υπάρχουν κάποιες αρνητικές αντιδράσεις προς αυτό. Υπάρχει αντίδραση από μέλη της Χρυσής Αυγής, σε κάποια σχολεία οι οποίοι -όπως αναφέρθηκε- 'δεν θέλουν δημοκρατία'. Επίσης, αναφέρθηκε ότι υπάρχει από κάποιους άρνηση συμμετοχής σε δράσεις του προγράμματος, για ιδεολογικούς λόγους, εξαιτίας του γεγονότος ότι αυτές διργανώνονται από ΜΚΟ και χρηματοδοτούνται από ιδιωτικό φορέα, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

Σε ερώτηση για το εάν οι δράσεις του προγράμματος σχετίζονται με τους συλλόγους γονέων και εάν οι σύλλογοι τις βλέπουν ανταγωνιστικά σε σχέση με τις εκδηλώσεις που αυτοί διοργανώνουν, αναφέρθηκε ότι δρουν ανεξάρτητα, και σε κάποιες περιπτώσεις συνεργάζονται με το πρόγραμμα. Επίσης, οι εκπρόσωποι του προγράμματος παρατήρησαν ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι δράσεις του προγράμματος επηρέασαν τους συλλόγους γονέων και επαναπροσδιόρισαν προς το καλύτερο την οργάνωση και τις δικές τους εκδηλώσεις.

Σε ερώτηση εάν συμμετέχουν οι εκπαιδευτικοί των σχολείων στις δράσεις αυτές, απάντησαν αρνητικά. Υποστήριξαν ότι από τις 500 δράσεις που διοργανώθηκαν, μόνο σε 5 από αυτές συμμετείχαν εκπαιδευτικοί σχολείων. Σε σχέση με τους λόγους για τους οποίους μπορεί να συμβαίνει αυτό, είπαν ότι υπάρχει ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός από το πρωινό πρόγραμμα του σχολείου. Τόσο τα σχολεία, όσο και το πρόγραμμα επιδιώκουν αυτή την ανεξαρτησία. Υποστήριξαν επίσης ότι κάποιος από τους εκπαιδευτικούς έχουν την αντίληψη ότι όλες τις εκπαιδευτικές δράσεις θα έπρεπε να τις παρέχει το κράτος μέσα από τις δικές του δομές και δεν συμφωνούν με την εμπλοκή ΜΚΟ και του Ίδρυματος Σταύρος Νιάρχος στα σχολεία. Επιπλέον, υπάρχει και το πρακτικό ζήτημα ότι εάν στις δράσεις συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί, αυτό θα γινόταν πλέον του ωραρίου τους, κάτι το οποίο πιθανότατα θα ήταν πολύ κουραστικό γι'αυτούς.

Σε σχέση με το πρόγραμμα υποστήριξαν τέλος, ότι φέρει τη γειτονιά σε επαφή με το σχολείο και ενισχύει την αλληλεπίδραση της τοπικής κοινωνίας. Αναφέρθηκε σε σχέση μ'αυτό παράδειγμα σχολείου όπου με αφορμή το πρόγραμμα που διεξάγεται τις απογευματινές ώρες, έγινε γνωστό στη γειτονιά άλλο πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας για μετανάστες που διεξαγόταν στο ίδιο σχολείο, τις ίδιες ώρες. Επίσης, υποστηρίχθηκε ότι μέσα από το πρόγραμμα αυτό δίνεται η δυνατότητα σε επαγγελματίες

της γειτονιάς, οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν στην εκπαίδευση, να έρθουν σε επαφή με τα παιδιά, παρόλο που δεν έχουν παιδαγωγική εμπειρία και πιστοποίηση. Ανέφερε ως παράδειγμα γι' αυτό μία εκπαιδευτική δράση ραπτικής από μία μοδίστρα της γειτονιάς σχολείου.

Τους ευχαρίστησα πολύ για την ενδιαφέρουσα συνάντηση και συζήτηση. Μου είπαν ότι είναι ανοιχτοί σε φοιτητές και ερευνητές και τους έχουν επισκεφτεί φοιτητές από πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Η έννοια του ανοιχτού σχολείου, όπως προσδιορίζεται μέσα από το πρόγραμμα αυτό, είναι μία διαφορετική λογική του ανοιχτού σχολείου, καθώς προσφέρει συμπληρωματικό εκπαιδευτικό, και επιμορφωτικό έργο. Ο πλήρης διαχωρισμός του από την 'πρωινή ζώνη', έχει πιθανότατα ως αποτέλεσμα να μην επιδρά ιδιαίτερα προς την πρόοδο και εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, που αφορά την 'πρωινή ζώνη'. Παρόλα αυτά, έχει πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία.

Η μικρή κλίμακα της γειτονιάς και οι αλληλεπιδράσεις της τοπικής κοινωνίας, είναι μία πολύ ενδιαφέρουσα παράμετρος του προγράμματος, καθώς ενισχύονται οι κοινωνικοί δεσμοί και η επικοινωνία ανάμεσα σε ανθρώπους και φορείς. Η εμπλοκή επαγγελματιών της τοπικής κοινωνίας σε εκπαιδευτικές διαδικασίες, έχει ενδιαφέρον, καθώς μπορεί να φέρει το σχολείο πιο κοντά στην πραγματικότητα της τοπικής οικονομίας και τα μικρά επαγγέλματα.

Το γεγονός που αναφέρθηκε ότι στις δράσεις του προγράμματος συμμετέχουν άτομα κυρίως σε επίπεδο γειτονιάς, ενδεχομένως να σημαίνει ότι το πρόγραμμα χρησιμοποιείται για την κάλυψη αναγκών των παιδιών για εξωσχολικές δραστηριότητες. Από οικονομική άποψη και λόγω της οικονομικής κρίσης, είναι θετικό το πρόγραμμα και διευρύνονται οι δυνατότητες των γονιών να παρέχουν συμπληρωματική εξωσχολική εκπαίδευση στα παιδιά τους. Η έλλειψη ενδιαφέροντος από μεριάς των παιδιών και των γονιών τους να παρακολουθούν εκπαιδευτικές δράσεις που προσφέρονται δωρεάν, είναι ένα ζήτημα προς προβληματισμό. Μπορεί να οφείλεται στο ζήτημα της οικονομικής κρίσης που πιθανότατα απομονώνει τους ανθρώπους από το δημόσιο χώρο και τις δημόσιες δραστηριότητες. Μπορεί να οφείλεται σε μία γενικότερη έλλειψη ενδιαφέροντος αναζήτησης γνώσης από μεριάς της τοπικής κοινωνίας. Ίσως βέβαια να είναι ωφείλεται και σε άλλους πρακτικούς λόγους, που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε.

Ο διαχωρισμός του προγράμματος από την 'πρωινή ζώνη' και η μη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στις δράσεις του προγράμματος, πιθανώς να σημαίνει ότι υπάρχει η διαμορφωμένη πεποίθηση ότι ο επίσημος φορέας της εκπαίδευσης είναι το Υπουργείο Παιδείας και ότι δεν πρέπει να εμπλέκεται άλλος φορέας στη διαδικασία αυτή. Υπάρχει βέβαια το ζήτημα με ποιούς όρους και με ποια λογική μπορεί να εμπλέκεται ένας άλλος εκπαιδευτικός φορέας στην εκπαιδευτική διαδικασία που ορίζει το Υπουργείο. Για το ζήτημα αυτό, κρίνεται ότι θα ήταν χρήσιμο να μιλήσω με εκπροσώπους του προγράμματος 'Έτσι μαθαίνω καλύτερα' που εφαρμόζουν εκπαιδευτικές δράσεις στην 'πρωινή ζώνη'.

7_ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του προγράμματος 'Έτσι μαθαίνω καλύτερα' (EMK)

Πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με εκπρόσωπο της ομάδας των 'εκπαιδότητων' του Εργαστηρίου Ευφυών Μεταβαλλόμενων Περιβαλλόντων της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πολυτεχνείου Κρήτης (TUC TIE Lab), το οποίο είναι πανεπιστημιακός φορέας που οργανώνει και συντονίζει του πρόγραμμα 'Έτσι μαθαίνω καλύτερα' .

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε μετά από πολλές προσπάθειες επικοινωνίας, καθώς υπήρχαν πρακτικά ζητήματα, εξαιτίας της απόστασης από το παραπάνω Εργαστήριο του Πολυτεχνείου Χανίων και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η επικοινωνία γινόταν αποκλειστικά μέσω email. Κανονίστηκε ένα ραντεβού, στο Εργαστήριο Maker Space, που βρίσκεται στο Σεράφειο Κέντρο Αθλητισμού, Πολιτισμού και Καινοτομίας, στην Αθήνα, σ' ένα κενό, ανάμεσα στο φορτωμένο πρόγραμμα της εκπροσώπου του Εργαστηρίου, κατά την προγραμματισμένη της ολιγοήμερης επίσκεψή της. Ο χρόνος που διατέθηκε εξ αρχής ήταν λίγος για να αναπτυχθεί εκτενώς το ζήτημα και η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με ενδιάμεσες παρεμβολές από τηλεφωνικές κλήσεις από θεσμικά πρόσωπα του Δήμου Αθηναίων.

Πριν τη συνέντευξη

Πριν τη συνέντευξη, έγινε αναζήτηση πληροφόρησης για το πρόγραμμα μέσα από την οποία βρέθηκε το παρακάτω κείμενο, μέσα από την ιστοσελίδα του Εργαστηρίου.

'Οι εκπαιδότες συστήνουν ένα διεπιστημονικό, χωρικό-παιδαγωγικό πλαίσιο για τη βελτίωση του σχολικού περιβάλλοντος που προδιαγράφει το συμμετοχικό μετασχηματισμό της καθημερινής εκπαιδευτικής διαδικασίας σε μια ευχάριστη, γόνιμη δραστηριότητα μάθησης με δυναμικό χωρικό αποτύπωμα. Το πλαίσιο εστιάζει στη συμμετοχική αναδιαμόρφωση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος του σχολείου μέσα από την αρχή της ενεργής και ευέλικτης υποστήριξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας από το χώρο και τα αντικείμενα εξοπλισμού του, με συμμετοχικές δράσεις που επιδιώκουν να ενισχύσουν τη συναρπαστική πλευρά της μάθησης, ενστερνιζόμενες την προσέγγιση "μάθηση μέσα από το παιχνίδι." Το νέο σχολικό περιβάλλον δρα ως 'καταλύτης' που ενδυναμώνει και υποστηρίζει τη σχολική κοινότητα, ενισχύει τους δεσμούς των παιδιών μεταξύ τους, με τους δασκάλους και με την καθημερινή διαδικασία αγωγής, μέσα και έξω από τη σχολική αίθουσα, ευνοεί την εξοικείωση, την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση και τη συνεργασία, ενισχύοντας έτσι τη δημιουργία πολυτροπικών εμπειριών που βοηθούν τα παιδιά να μαθαίνουν καλύτερα. '

Με αφορμή το κείμενο αυτό και άλλες πληροφορίες για το πρόγραμμα από το διαδίκτυο, η συνέντευξη οργανώθηκε με στόχο την αναζήτηση των εκπαιδευτικών δράσεων που οργανώνονται στο πλαίσιο του (ποιές είναι, πώς εντάσσονται στο χώρο του σχολείου και στο σχολικό πρόγραμμα), τον προσδιορισμό του σκοπού και σχεδιασμού του προγράμματος, την απάντηση στο ερώτημα εάν υπάρχει ανταπόκριση στο πρόγραμμα από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Επίσης, σκοπός της συνέντευξης ήταν να γίνει κατανοητό μέσα από ποιές διαδικασίες γίνονται επεμβάσεις στους χώρους των σχολείων και πώς αυτές επιδρούν στους μαθητές. Επειδή όμως μέσα από τα προγράμματα του Athens Partnership EMK και Athens open schools φαίνεται να δημιουργείται ένας κόμβος επικοινωνίας στην εκπαιδευτική κοινότητα των σχολείων του Δήμου Αθηναίων, σκοπός της συνέντευξης ήταν επιπλέον να γίνει κατανοητό εάν μπορεί να λειτουργήσει μία τέτοια πρωτοβουλία στην κατεύθυνση της αναβάθμισης της κεντρικά σχεδιαζόμενης εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η συνέντευξη

Ξεκινώντας τη συνέντευξη, αναπτύχθηκε συνοπτικά στην εκπρόσωπο του Προγράμματος EMK το θέμα της

εργασίας και η διερεύνηση των διαφόρων πρωτοβουλιών για εκπαιδευτικές δράσεις, μέσα από αυθόρμητες πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών σε δημόσια σχολεία, από ιδιωτικούς φορείς και από τα προγράμματα Open Schools for Open Societies και Athens open schools. Στη συνέχεια ζητήθηκε από την εκπρόσωπο να περιγράψει το δικό τους πρόγραμμα και πώς οργανώνουν τις εκπαιδευτικές τους δράσεις.

Το πρόγραμμα EMK διεξάγεται υπό την εποπτεία του Athens Partnership, παράλληλα με άλλα προγράμματα, όπως το Athens open schools κ.α. Το Athens Partnership είναι ένα φιλανθρωπικό σωματείο που έχει αναλάβει τη διαχείριση της δωρεάς που έκανε το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ) στο Δήμο της Αθήνας.

Αφορμή για την ένταξη του Εργαστηρίου του TUC TIE Lab στα προγράμματα του Athens Partnership ήταν μία δωρεά που είχε γίνει πριν από αρκετά χρόνια από μεγάλη πολυεθνική εταιρεία για την αναβάθμιση του 1677ου Γυμνασίου – Λυκείου Αθηνών. Τότε, το Athens Partnership έψαχνε έναν Πανεπιστημιακό φορέα για την αξιολόγηση των δράσεων και επεμβάσεων που έγιναν στο παραπάνω σχολείο και μετά από έρευνα σε διάφορα Πανεπιστήμια στο εσωτερικό και το εξωτερικό (όπως το Blueberry University στις ΗΠΑ) επέλεξαν το Εργαστήριο TUC TIE Lab. Αφού ολοκληρώθηκε η αξιολόγηση αυτή, το Athens Partnership ζήτησε από το ίδιο Εργαστήριο να αναλάβουν το πρόγραμμα EMK και στο πλαίσιο αυτό κατασκευάστηκε το εργαστήριο Maker Space στο Σεράφειο Κέντρο.

Σε ερώτηση για το πότε ξεκίνησε το πρόγραμμα EMK, απάντησε ότι το Απρίλιο του 2016 πραγματοποιήθηκαν τα τεχνικά έργα για τη δημιουργία του Εργαστηρίου Maker Space, το οποίο στη συνέχεια ξεκίνησε τη λειτουργία του. Η χρηματοδότηση από το ΙΣΝ ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2018 και από το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου συνεχίζεται η χρηματοδότηση του προγράμματος από πόρους του Δήμου Αθηναίων.

Το Πρόγραμμα EMK περιλαμβάνει διάφορες δράσεις και διεξάγεται σε όλες τις βαθμίδες από βρεφονηπιακούς σταθμούς, έως και Λύκεια σε συνολικά 13 σχολικά συγκροτήματα του Δήμου Αθηναίων. Στη φετινή σχολική χρονιά εντάχθηκαν στο πρόγραμμα 48 σχολεία.

Μία από τις δράσεις του προγράμματος στοχεύει να κάνει το σχολικό χώρο οικείο για τα παιδιά. Για να γίνει κάτι τέτοιο, ακολουθείται μία διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού, μέσα από ομαδική δουλειά, η οποία περιλαμβάνει συμπλήρωση ερωτηματολογίων, ξενάγηση στους χώρους του σχολείου από τα παιδιά, συζήτηση πάνω σε προτεινόμενα σχέδια κλπ. Αναφέρθηκε ότι κάθε σχολείο εξετάζεται ξεχωριστά και σε καθένα από αυτά προκύπτει στο τέλος της διαδικασίας αυτής διαφορετικό αποτέλεσμα, με κάποιες γενικές σχεδιαστικές αρχές (αναφέρθηκε ενδεικτικά η χρησιμοποίηση του κίτρινου χρώματος σε σχέση με την κατευθυντικότητα).

Το κομμάτι του προγράμματος που αφορά τις εκπαιδευτικές δράσεις, ονομάζεται 'εκπαιδóτοποι' και υλοποιείται με τη λογική της επιλογής ενός εκπαιδευτικού από κάθε σχολείο, με έναν εκπαιδευτικό στόχο, κάθε φορά. Οι δράσεις μπορεί να πραγματοποιούνται στις τάξεις ή στους υπόλοιπους χώρους του κάθε σχολείου. Για την υλοποίηση των δράσεων έχουν κατασκευαστεί από το Εργαστήριο 105 πρωτότυπα αντικείμενα.

Σε ερώτηση με ποια λογική επιλέγονται οι δράσεις που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο του Προγράμματος EMK, απάντησε ότι οι δράσεις προτείνονται από τους εκπαιδευτικούς και συνδιαμορφώνονται με το εργαστήριο σε στάδια (stepping stones). Οι δράσεις έχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα και συμβάλλουν παράλληλα στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Το Εργαστήριο επιμορφώνει τους εκπαιδευτικούς των σχολείων στη χρησιμοποίηση μηχανημάτων τεχνολογίας, για την παραγωγή αντικειμένων που θα χρησιμοποιηθούν στις εκπαιδευτικές δράσεις. Τα αντικείμενα που παράγονται παραδίνονται στην τελική τους μορφή, με το φινιρίσμά τους. Οι άξονες του Εργαστηρίου είναι αρχιτεκτονική, εκπαίδευση, τεχνολογία. Αναφέρθηκε επίσης ότι το Εργαστήριο είναι ανοιχτό σε πολίτες, καθηγητές, μαθητές.

Το Εργαστήριο αποτελείται κυρίως από αρχιτέκτονες, αλλά περιλαμβάνει και εκπαιδευτικούς και παιδοψυχολόγους. Τα μέλη του Εργαστηρίου, έχουν πάρει άδεια από το ΙΕΠ και το Υπουργείο Παιδείας, ώστε να μπορούν να μπαίνουν στους σχολικούς χώρους κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, στο πλαίσιο του Προγράμματος.

Οι εκπαιδευτικές δράσεις στηρίζονται στη λογική του project based learning και περιλαμβάνει έναν πρωταρχικό εκπαιδευτικό στόχο και πολλά παράλληλα οφέλη. Πραγματοποιούνται 8 συναντήσεις των εκπαιδευτικών στο εργαστήριο για τον προσδιορισμό της δράσης και την παραγωγή των αντικειμένων που θα χρησιμοποιηθούν σ' αυτήν.

Σε ερώτηση πώς εντάσσονται οι εκπαιδευτικές δράσεις στο καθημερινό ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, απάντησε ότι αυτές πραγματοποιούνται εντός των ωρών διδασκαλίας. Ρώτησα διευκρινιστικά εάν π.χ. μία δράση που σχετίζεται με το μάθημα της φυσικής, εάν πραγματοποιείται την προγραμματισμένη ώρα της φυσικής και μου απάντησε θετικά.

Παράλληλα, στο πλαίσιο του προγράμματος πραγματοποιούνται δράσεις STEM, με τη δημιουργία κατασκευών που παρουσιάζονται σε 11 περίπτερα που στήνονται στον εκθεσιακό χώρο, δίπλα στο Εργαστήριο Maker Space και τις οποίες μπορούν να παρακολουθήσουν τα παιδιά, κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικών επισκέψεων των σχολείων τους, στο χώρο αυτό. Αναφέρθηκαν ενδεικτικά σε σχέση με τις δράσεις STEM, ότι περιλαμβάνονται δράσεις εικονικής πραγματικότητας (με τη χρησιμοποίηση διάσημων έργων ζωγραφικής), γεωμετρικές κατασκευές κλπ

Σε ερώτηση εάν υπάρχει αποδοχή των εκπαιδευτικών δράσεων του προγράμματος από τους μαθητές, αναφέρθηκε ότι το 77% των μαθητών είναι πιο χαρούμενο, δεν πραγματοποιήθηκαν βανδαλισμοί στις κατασκευές και διαμορφώσεις που έγιναν μέσα από το Πρόγραμμα (εκτός από ένα graffiti), ενώ το 43% των μαθητών δήλωσε ότι θα ήθελε να υιοθετηθούν οι καινοτομίες του προγράμματος στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία του σχολείου.

Σε ερώτηση από πού προκύπτουν τα παραπάνω ποσοστά, αναφέρθηκε ότι διενεργήθηκε έρευνα στο πλαίσιο του προγράμματος με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων δειγματοληπτικά, στην αρχή, στη διάρκεια και στο τέλος του.

Σε ερώτηση εάν υπάρχουν εκπαιδευτικές δράσεις για όλα τα μαθήματα και εάν κάποια μαθήματα έχουν περισσότερες εκπαιδευτικές δράσεις, (π.χ. θετικές επιστήμες) μου απάντησε ότι υπάρχουν για όλα τα μαθήματα. Σε ερώτησή μου εάν π.χ. έχει η ιστορία εκπαιδευτικές δράσεις, μου απάντησε θετικά και προσφέρθηκε να μου δείξει την αντίστοιχη κατασκευή που υπήρχε στο χώρο του Εργαστηρίου την ώρα τη συνέντευξης. Μου έδειξε έναν χάρτη της Ελλάδας κατασκευασμένο από κομμάτια ξύλου και άλλα υλικά, ο οποίος είχε διαφορετικά χρώματα σε γεωγραφικές περιφέρειές της, με τρύπες πάνω στις οποίες μπορούσαν να προσαρμόζονται κυκλικοί δίσκοι, οι οποίοι σχετίζονταν με ιστορικά γεγονότα και άλλες πληροφορίες. Μου εξήγησε ότι με αυτή την εκπαιδευτική δράση συσχετίζουν το μάθημα της ιστορίας με τη γεωγραφία και γίνεται ένα είδος παιχνιδιού για την αναζήτηση σωστών απαντήσεων. Επίσης, μου έδειξε ένα αντίγραφο μίας έντυπης έκδοσης των κατασκευών του Προγράμματος ΕΜΚ, η οποία περιελάμβανε εικόνες από τις εκπαιδευτικές δράσεις και ξεφυλλίζοντάς το μου έδειξε κάποιες από αυτές. Κάποια δράση από αυτές αφορούσε μία μορφή παιχνιδιού τύπου trivial pursuit με απαντήσεις σε θέματα φυσικής, ενώ κάποια άλλη αφορούσε κατασκευές επιφανειών ανάρτησης σε τοίχους σχολείου που συμμετείχε στο Πρόγραμμα, στην οποία οι μαθητές έπρεπε να τοποθετήσουν κάποια ιστορικά γεγονότα με συγκεκριμένο τρόπο.

Σε ερώτηση για το ποιός είναι ο στόχος του προγράμματος και πώς σκέφτονται να εξελιχθεί στο μέλλον, απάντησε ότι σκοπός τους είναι η ενδυνάμωση των δασκάλων, ώστε να μην μένουν στο βιβλίο, αλλά να εμπλουτίζουν τη διαδικασία της διδασκαλίας τους. Σημαντικό στοιχείο σ' αυτή τη διαδικασία για τα παιδιά είναι το παιχνίδι και η αναζήτηση της γνώσης.

Διατυπώθηκε ερώτηση για το εάν υπάρχει ένα συγκεκριμένο θεωρητικό στίγμα και υπόβαθρο σε σχέση με την οργάνωση των εκπαιδευτικών δράσεων. Αναφέρθηκε ενδεικτικά ότι το ζήτημα της αναζήτησης της γνώσης μέσα από την εκπαίδευση είναι κοντά στις εκπαιδευτικές θεωρίες του John Dewey και ρώτησα εάν συσχετίζουν τις δράσεις με τις θεωρίες αυτές. Μου απάντησε ότι γνωρίζουν τις εκπαιδευτικές θεωρίες του Dewey, αλλά και άλλων παιδαγωγών και σχετίζουν τις εκπαιδευτικές δράσεις με πολλές από αυτές. Τους αρέσουν ιδιαίτερα οι ιδέες του Loris Maragucci, ενώ εκτός του Dewey, χρησιμοποιούν ιδέες του Steiner, του Montessori, ανάλογα με την εκπαιδευτική δράση και τον εκπαιδευτικό που την προτείνει. Αναφέρθηκε ότι με τη δράση του εργαστηρίου αναζητάται *'ο πιο δημιουργικός τρόπος προκειμένου να ενταχθεί η τεχνολογία στην εκπαιδευτική διαδικασία'*. Αναζητάται ένας *'υγιής τρόπος προκειμένου να είναι η τεχνολογία εργαλείο και όχι αυτοσκοπός, και να μην μένουν οι μαθητές μπροστά σε μία οθόνη υπολογιστή'*. Στόχος του προγράμματος είναι να υπάρχει μία ολιστική εκπαίδευση.

Σε σχέση με το μέλλον του Προγράμματος, του Εργαστηρίου Maker Space και του Ερευνητικού προγράμματος του Πολυτεχνείου Κρήτης, αναφέρθηκε ότι έχουν λάβει 87 αιτήσεις για replications του προγράμματος σε 11 δήμους ανά την Ελλάδα.

Αναφέρθηκε συνοψίζοντας, ότι με το Πρόγραμμα γίνεται προσαρμογή της εκπαιδευτικής θεωρίας στην πράξη, χωρίς να υπάρχει μανιέρα. Οι τάξεις γίνονται πιο δεμένες. Οι δάσκαλοι αγκαλιάζουν το Πρόγραμμα και έρχονται εθελοντικά και με δική τους πρωτοβουλία. Οι μαθητές εξοικειώνονται με το σχολικό χώρο και έχουν παρατηρήσει ότι μέσα από το πρόγραμμα δείχνουν μεγαλύτερη φροντίδα γι' αυτόν. Το σχολείο ανοίγεται. Στηρίζεται το περιβαλλοντικό κομμάτι. Τα παιδιά νιώθουν τελικά όμορφα στο σχολείο. Αναφέρθηκε στο παράδειγμα του 29ου σχολείου, στο οποίο λειτουργούσε κάποιο διάστημα παράλληλα το πρόγραμμα EMK (στην πρωινή ζώνη) και το πρόγραμμα "Ανοιχτά σχολεία" (τις απογευματινές ώρες) και κατά το διάστημα αυτό ήταν δέκτες παραπόνων από γονείς ότι τα παιδιά τους δεν θέλουν να γυρίσουν στο σπίτι. Αναφέρθηκε ότι μέσα από το Πρόγραμμα γίνεται ταυτόχρονα σχεδιασμός top-down (από το Δήμο και το Athens Partnership) και bottom-up από τους εκπαιδευτικούς.

Τη ρώτησα εάν θα μπορούσα στο πλαίσιο της εργασίας μου να πραγματοποιήσω μία συμμετοχική παρατήρηση σε μία εκπαιδευτική δράση, σε κάποιο από τα σχολεία του Προγράμματος. Της εξήγησα ότι υπάρχει προηγούμενη εμπειρία από το Εργαστήριο Μαθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου του ΕΜΠ, μέσα από Ερευνητικό πρόγραμμα και από Διδακτορική διατριβή, σε εκπαιδευτικές δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, μέσα από την παιδαγωγική Freire, τα οποία θα μπορούσα να συσχετίσω. Μου απάντησε ότι κάτι τέτοιο είναι δύσκολο, καθώς απαιτείται άδεια από το ΙΕΠ και το Υπουργείο Παιδείας και δεν μπορώ να συμμετέχω σε μία τέτοια δράση, χωρίς να είμαι μέλος του Προγράμματος. Επεσήμανε επίσης ότι σε κανένα από τα σχολεία του Προγράμματος EMK δεν εφαρμόζεται η παιδαγωγική Freire. Μου είπε ότι η παιδαγωγική αυτή εφαρμόζεται, από όσο γνωρίζει, στο 35ο Δημοτικό Σχολείο, και μέσα από την παιδαγωγική ομάδα 'Σκασιαρχείο'. Της ζήτησα εάν παρόλα αυτά θα μπορούσε να με φέρει σε επαφή με εκπαιδευτικούς του Προγράμματος που οργανώνουν εκπαιδευτικές δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και μου απάντησε ότι θα το διερευνήσει, καθώς τώρα ξεκινάει ο νέος κύκλος εκπαιδευτικών δράσεων που θα ολοκληρωθεί τον Ιούνιο και ο σχεδιασμός των δράσεων είναι ακόμα σε αρχικό στάδιο και δεν έχουν προσδιοριστεί τα θέματά τους.

Την ευχαρίστησα πολύ για το χρόνο που μου διέθεσε για τη συνέντευξη και για την ενδιαφέρουσα συζήτηση που είχαμε.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Το Σεράφειο Κέντρο του Δήμου Αθηναίων και η πρωτοβουλία του Athens Partnership φαίνεται να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για οργάνωση καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων στα σχολεία του Δήμου, σε τοπικό επίπεδο, παράλληλα με τον κεντρικό σχεδιασμό. Μέσα από μία τέτοια προσπάθεια

ανοίγεται μία αισιόδοξη προοπτική για την αναβάθμισή τους. Κρίνοντας από την ανταπόκριση που φαίνεται να έχει το Εργαστήριο maker space και τις τάσεις επέκτασης που υπάρχουν (όπως υποστήριξε τουλάχιστον η εκπρόσωπός του) προσελκύει την εκπαιδευτική κοινότητα και να την φέρνει κοντά στην τεχνολογία. Η συνέντευξη αυτή ανοίγει ενδιαφέροντα ερωτήματα αναφορικά με τον τρόπο χρησιμοποίησης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση. Επίσης, ανοίγει ενδιαφέροντα ερωτήματα αναφορικά με τους στόχους, τις προθέσεις και τον τρόπο που υλοποιείται ο σχεδιασμός του χώρου.

Αυτό που έκανε ιδιαίτερη εντύπωση στη συνέντευξη είναι η λογική που φαίνεται να έχει το Εργαστήριο αυτό σε σχέση με το σχεδιασμό. Στην περιγραφή του έργου του Εργαστηρίου Maker Space σε σχέση με τις εκπαιδευτικές δράσεις, η εκπρόσωπός του μίλησε για '105 αντικείμενα' που παραδίνονται με το 'τελικό τους φινιρίσμα' και τα οποία βοηθούν τους εκπαιδευτικούς για μία νέα αντίληψη της εκπαίδευσης που ξεφεύγει από το βιβλίο και μέσα από το παιχνίδι βοηθάει τα παιδιά να 'μαθαίνουν καλύτερα', με τις παιδαγωγικές και κοινωνικές οφέλεις που έχει η διαδικασία αυτή. Η διατύπωση αυτή ενδεχομένως προσδιορίζει εμμέσως ως πρωταρχικό στόχο του σχεδιασμού του Εργαστηρίου την παραγωγή 'αντικειμένων' που επιδρούν θετικά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτό δημιουργεί τη σκέψη εάν η προτεραιότητα του σχεδιασμού πρέπει να είναι το αντικείμενο ή το αποτέλεσμα στην εκπαίδευση. Είναι άραγε θέμα εσφαλμένης διατύπωσης; Κοιτώντας την ιστοσελίδα του Εργαστηρίου, δεν αναφέρονται στόχοι και προθέσεις για αντιμετώπιση των ζητημάτων της εκπαίδευσης, μέσα από τη δράση 'εκπαιδóτοποι', αλλά μόνο τα αποτελέσματα επιγραμματικά. Από τη συνέντευξη και το κείμενο της ιστοσελίδας του Εργαστηρίου, απουσιάζει κατά τη γνώμη μου ένα κομμάτι ανάλυσης των προβλημάτων της εκπαίδευσης, τα οποία να αντιμετωπίζονται μέσα από το πρόγραμμα.

Αυτό το γεγονός ενδεχομένως σχετίζεται και με τη θέση του Εργαστηρίου απέναντι στην εφαρμογή των παιδαγωγικών θεωριών μέσα από τις επιμέρους δράσεις του προγράμματος. Το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται ωραίες ιδέες από διάφορες εκπαιδευτικές θεωρίες για την δημιουργία των αντικειμένων, ενδεχομένως να σημαίνει ότι δεν υπάρχει ανάλυση των προβλημάτων του κεντρικά σχεδιαζόμενου εκπαιδευτικού συστήματος, προκειμένου το πρόγραμμα να συμβάλλει στην επίλυσή τους. Ενδεχομένως αυτός να είναι ο λόγος που μέσα από τη συνέντευξη υπήρξε μία ασάφεια αναφορικά με το θεωρητικό υπόβαθρο και το στίγμα του σχεδιασμού του προγράμματος. Η συγκεκριμενοποίηση του στίγματος αυτού είναι μάλλον που χαρακτηρίστηκε ως 'μανιέρα' στη συνέντευξη. Φαίνεται λοιπόν ότι το θεωρητικό υπόβαθρο των δράσεων του προγράμματος αφήνεται ανά περίπτωση στις πρωτοβουλίες των εκπαιδευτικών που επιλέγονται και το πρόγραμμα παρέχει ιδέες, τα μέσα και την τεχνογνωσία για την υλοποίησή τους. Τίθεται βεβαίως το ερώτημα με ποιά κριτήρια επιλέγονται οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν, αλλά δυστυχώς η συνέντευξη δεν μπορούσε να αναπτυχθεί περαιτέρω για πρακτικούς λόγους.

Τα παραπάνω ανοίγουν το ερώτημα του περιεχομένου του σχεδιασμού. Είναι ο σχεδιασμός το τελικό παραγόμενο αντικείμενο ή η επίδραση που αυτός έχει στη ζωή των ανθρώπων; Κάθε παιδαγωγική θεωρία που αναπτύχθηκε παίρνει θέση απέναντι στη επικρατούσα εκπαιδευτική πρακτική, προτείνοντας κάτι καινούργιο, με την πρόθεση να επιλύσει κάποιο πρόβλημα ή να δώσει μία νέα οπτική στην εκπαίδευση. Το γεγονός ότι σήμερα επανέρχονται παλιότερες παιδαγωγικές θεωρίες στο προσκήνιο της εκπαίδευσης, είναι πιθανό να σημαίνει ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα στη σημερινή κατάσταση στο χώρο της εκπαίδευσης. Η επιλογή κάποιας παιδαγωγικής θεωρίας δεν είναι ζήτημα γούστου του εκπαιδευτικού. Η αναζήτηση παλιότερων εκπαιδευτικών θεωριών φέρνει ξανά στο προσκήνιο προβλήματα που αντιμετώπιζαν σε άλλο χρονικό και κοινωνικό πλαίσιο. Μάλλον λοιπόν θα ήταν καλό οι εκπαιδευτικοί να προσδιορίζουν από κοινού με το Εργαστήριο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά και τις λύσεις σε σχέση μ' αυτά. Τα προγράμματα του Δήμου Αθηναίων, θα μπορούσαν λοιπόν να δώσουν τη δυνατότητα μίας συμμετοχικής διαδικασίας για εκπαιδευτικές δράσεις σε σχέση με προβλήματα της εκπαίδευσης.

Η αποδοχή που φαίνεται να υπάρχει στη δράση του Εργαστηρίου Maker Space, επαναφέρει σ' ένα γενικότερο πλαίσιο, το ζήτημα του ρόλου του σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός παράγει αντικείμενα που η ψηλή

αισθητική τους αξία βελτιώνει το περιβάλλον μας ή ο σχεδιασμός προσπαθεί να επιλύσει τα προβλήματα της καθημερινότητάς μας; Στην πρώτη περίπτωση ο σχεδιαστής έχει ένα προφίλ ιδιοφυούς καλλιτέχνη με υπέροχες ιδέες. Στη δεύτερη, είναι δέκτης ερεθισμάτων αναφορικά με τα ζητήματα που καλείται να επιλύσει με τον χειρισμό του χώρου. Στην πρώτη περίπτωση ο ρόλος σχετίζεται με τεχνοκρατικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά του χώρου, ενώ στη δεύτερη με κοινωνικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά. Η αποδοχή και απήχηση του προγράμματος ενδεχομένως σχετίζεται με τη γενικότερη αντίληψη που υπάρχει για το σχεδιασμό, σύμφωνα με την καλλιτεχνική – τεχνοκρατική αντίληψη. Όμως, η επαναφορά στις μέρες μας πολλών παιδαγωγικών θεωριών στην εκπαίδευση ίσως να είναι σημάδι ότι υπάρχει μία στροφή του σχεδιασμού προς τον κοινωνικό του χαρακτήρα.

Σε σχέση με το ζήτημα της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δράσεων, υπάρχει το ζήτημα εάν τα ερωτήματα που τίθενται στα παιδιά μέσα από ερωτηματολόγια είναι τα κατάλληλα για την αξιολόγηση της δράσης. Φαίνεται ότι ρωτήθηκαν εάν είναι πιο χαρούμενα με την εκπαιδευτική δράση και εάν θα ήθελαν να ενταχθούν ιδέες των δράσεων αυτών στην καθημερινότητα του σχολείου τους. Πιθανότατα όμως, τα παιδιά θα ήταν πιο χαρούμενα απέναντι σε οποιαδήποτε εκπαιδευτική δράση, η οποία θα άλλαζε μία ανιαρή ή καταπιεστική σχολική ημέρα τους. Η χρησιμοποίηση ποσοστών δημοσκοπικού χαρακτήρα για την επιβεβαίωση οποιωνδήποτε ισχυρισμών, δεν συνεπάγεται απαραίτητα την επιτυχία των δράσεων και του σχεδιασμού, δεν δικαιολογεί την επέκταση του εγχειρήματος με τον ίδιο τρόπο, ούτε δικαιολογεί την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών δράσεων του προγράμματος αυτού, έναντι αντίστοιχων δράσεων, άλλης πρωτοβουλίας. Το ζήτημα του περιεχομένου είναι κρίσιμο και αναφορικά με το ζήτημα της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δράσεων. Αναλόγως του περιεχομένου προσδιορίζονται οι στόχοι του σχεδιασμού και η αξιολόγηση εξετάζει εάν και με ποιό τρόπο υλοποιήθηκαν αυτοί. Το γεγονός ότι το ερώτημα που τέθηκε στο ερωτηματολόγιο ήταν εάν είναι πιο χαρούμενα τα παιδιά με τις δράσεις, είναι πιθανόν ότι σημαίνει ότι ο στόχος του σχεδιασμού ήταν η διασκέδαση των παιδιών μέσα από το παιχνίδι.

Το ζήτημα της τεχνολογίας προκαλεί διάφορες σκέψεις και προβληματισμούς. Από τη μία η εξοικείωση και η συνεχής ενημέρωση με την τεχνολογία είναι αναγκαία για τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να παρακολουθούν τις εξελίξεις που συντελούνται στον τομέα αυτό, και να μπορούν να τις ενσωματώνουν στο εκπαιδευτικό έργο τους, και προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να εκπαιδεύσουν και τους μαθητές τους. Επίσης, η τεχνολογία σχετίζεται άμεσα με την καινοτομία και τις αναπτυξιακές προοπτικές και δυνατότητες που αυτή μπορεί να φέρει. Επειδή όμως η τεχνολογία φέρει καινούργια πράγματα και επειδή τα καινούργια πράγματα είναι ελκυστικά, καθώς δημιουργούν νέα δεδομένα στις ζωές μας, ίσως πολλές φορές την υπερεκτιμούμε. Θα ήταν ενδεχομένως σκόπιμο να την βλέπουμε με κριτικό μάτι και να αναζητούμε εάν και με ποιό τρόπο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, προκειμένου να βελτιώσει τη ζωή μας.

Σε σχέση με τις δράσεις αναβάθμισης των σχολικών χώρων, μέσα από το Πρόγραμμα ΕΜΚ, υπάρχουν πολλά ζητήματα αναφορικά με τον τρόπο και τη διαδικασία που διενεργείται ο συμμετοχικός σχεδιασμός για την υλοποίησή τους. Η αξιολόγηση μίας τέτοιας διαδικασίας θα είχε νόημα να γίνει μέσα από συμμετοχική παρατήρηση. Σίγουρα όμως, οποιαδήποτε διαδικασία σχεδιασμού του σχολικού χώρου εμπλέκει τους μαθητές, αλλάζει την αντίληψη και το χαρακτήρα που αυτός έχει για τα παιδιά, και είναι προς μία θετική κατεύθυνση για την οικειοποίηση του χώρου.

Η δημιουργία εκθεσιακών περιπτέρων με παραδείγματα εφαρμογών τεχνολογίας, φαίνεται να είναι μία ενδιαφέρουσα και χρήσιμη δράση που συμβάλλει στην οικειοποίηση των παιδιών με ζητήματα και εφαρμογές τεχνολογίας και εμπλουτίζει τις γνώσεις και δεξιότητες των μαθητών.

8_ Συνέντευξη με εκπαιδευτικό του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών

Πριν τη συνέντευξη

Την παιδαγωγική ομάδα 'Σκασιαρχείο' την είχα εντοπίσει παρακολουθώντας ανακοινώσεις της ομάδας EUDEC στο διαδίκτυο, αναφορικά με διοργανώσεις συναντήσεων που φέρουν κοντά διάφορες τάσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας. Επίσης, είχα πληροφόρηση για την ομάδα Σκασιαρχείο, μέσα από προηγούμενες συνεντεύξεις της παρούσας εργασίας. Ο κ Χαράλαμπος Μπαλτάς αναφερόταν μέσα στην εκπαιδευτική κοινότητα, ως ένα πρόσωπο με έντονη εκπαιδευτική δράση και δραστηριοποίηση.

Πήγα στο 35ο Δημοτικό Σχολείο, προκειμένου να κανονίσω μία συνάντηση με τον κ. Μπαλτά, καθώς δεν είχα καταφέρει να μιλήσω μαζί του τηλεφωνικά. Φτάνοντας στο σχολείο, με κατεύθυναν απευθείας στην τάξη του, όπου εκείνη την ώρα έκανε μάθημα. Ανέβηκα και τον είδα που μιλούσε στα παιδιά, καθώς στεκόταν στην ανοιχτή πόρτα της αίθουσας. Του εξήγησα ότι κάνω μία εργασία για την εφαρμογή της πολιτικής του ανοιχτού σχολείου στην Ελλάδα. Με έβαλε αμέσως μέσα στην αίθουσα και με σύστησε στα παιδιά.

Η τάξη δεν είχε πολλά παιδιά. Η αίθουσα είχε διάφορα αντικείμενα προς τη μεριά των παραθύρων και έμοιαζε με εργαστήριο. Τα θρανία ήταν όλα ενωμένα μεταξύ τους από την άλλη μεριά της αίθουσας, με διάφορα βιβλία τοποθετημένα πάνω τους, με τρόπο που άφηναν μικρή επιφάνεια μπροστά σε κάθε μαθητή. Την ώρα που μπήκα στην αίθουσα, έγραφαν όλα τα παιδιά στα τετράδιά τους. Ένα κοριτσάκι σχολίασε ότι έχω το ίδιο όνομα μ' έναν συμμαθητή της.

Απευθυνόμενος στον κ. Μπαλτά του είπα ότι εξετάζω μέσα από συνεντεύξεις τις διάφορες τάσεις που δημιουργούνται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι οποίες εκδηλώνονται μέσα από πρωτότυπες εκπαιδευτικές δράσεις. Του είπα ότι θα ήθελα να μάθω περισσότερα για την παιδαγωγική ομάδα 'Σκασιαρχείο' και ότι έχω πληροφορηθεί ότι εφαρμόζουν την παιδαγωγική Freire, αλλά και την παιδαγωγική Freinet. Τον ρώτησα ποιό από τα δύο είναι σωστό. Μου είπε ότι παλιότερα εφαρμόζαν την παιδαγωγική Freire και τώρα την παιδαγωγική Freinet. Μου εξήγησε ότι διαφέρουν μεταξύ τους σε σχέση με την οργάνωση στο χώρο και την κλιμάκωση από την τάξη, την αυλή και την κοινότητα, εξηγώντας ότι η πρώτη μπορεί να εστιάζει και εκτός του σχολείου, μεταφέροντας ενδεχομένως το μάθημα στην κοινότητα, ενώ η δεύτερη χρησιμοποιεί τον υπαίθριο χώρο για το μάθημα και μπορεί να διεξάγεται υπαίθρια. Καθώς συνεχίζαμε να μιλάμε, προχωρούσαμε έξω από την αίθουσα, προκειμένου να μου δείξει έναν υπαίθριο χώρο μαθήματος. Μου εξήγησε ότι ο αρχιτέκτονας του σχολείου, ο Μητσάκης, είχε προβλέψει αυτή τη δυνατότητα. Με ρώτησε τί θα μπορούσε να κάνει για εμένα σε σχέση με την εργασία και τον ρώτησα εάν θα μπορούσε να μου παραχωρήσει μία συνέντευξη. Τον ρώτησα επίσης εάν θα μπορούσα να κάνω συμμετοχική παρατήρηση στο μάθημά του και να οργανώσουμε ενδεχομένως μαζί μία εκπαιδευτική δράση. Μου απάντησε αμέσως θετικά. Με πληροφόρησε ότι δύο αρχιτεκτόνισες σχεδιάζουν με διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού μία διαμόρφωση για την είσοδο του σχολείου. Επίσης, μου είπε ότι κάποια άλλη ομάδα σχεδιάζει μία βιβλιοθήκη στην πάνω είσοδο του σχολείου. Τον ευχαρίστησα και κανονίσαμε ένα ραντεβού.

Η συνάντηση κανονίστηκε για λίγες μέρες μετά, στο σχόλασμα του σχολείου. Στο μεταξύ διάστημα έστειλα στον κ. Μπαλτά ένα μικρό κείμενο με το σκεπτικό της εργασίας μου και εκείνος μου έστειλε έναν σύνδεσμο στο διαδίκτυο, μίας παρουσίασης των δράσεων του 35ου Δημοτικού Σχολείου, κατά το έτος 2013.

Σ'αυτήν περιγράφεται το σκεπτικό των δράσεων. Στην αρχή της υπάρχει το ακόλουθο κείμενο:

'...Είναι ένα πρόγραμμα μετάβασης από την οικογένεια και την τάξη του σχολείου στην αυλή και την κοινότητα, μέσα από την αποσχολιοποίηση (deschooling), προκειμένου να έχουμε το

σχολείο της κοινότητας (Community School). Η έννοια της αποσχολειοποίησης είναι αυτή της αποϊδρυματοποίησης και αναφέρεται στην αρχιτεκτονική σύλληψη του χώρου. Είναι ένα πρόγραμμα σύνδεσης της Αγωγής Υγείας, της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, της Πολιτειότητας και του Πολιτισμού, το οποίο συνθέτει όψεις και πλευρές της αρχιτεκτονικής και της παιδαγωγικής σε μία νέα διάταξη των δημόσιων νοημάτων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αρχιτεκτονική πρόταση αφορά σ' ένα νέο σχεδιασμό του χώρου, όπου το σχολείο δεν είναι μόνο ένα κτίριο αλλά μια 'νήσος' από κτίρια, δημόσιους χώρους, φορείς πολιτειότητα, Κέντρα Πρόληψης, διαδρομές, ελεύθερους χώρους, ποδήλατα και φύση, όπου όλα μαζί συντελούν στην αρχιτεκτονική αποϊδρυματοποίηση, ως αναγκαίο στάδιο προκειμένου να έχουμε το σχολείο της κοινότητας. Τα όρια αυτής της παιδαγωγικής που έχει τις οφειλές της στον Celesten Freinet και στον Paolo Freire, είναι ο ανταγωνισμός με τη διοίκηση και την εκπαιδευτική πολιτική. Η ανταγωνιστική, κριτική και θεσμική παιδαγωγική είναι αυτή που διερευνά τις σχέσεις της με τη διοίκηση και δημιουργεί αντιπαλότητες και πλειοψηφίες για ένα σχολείο της κοινότητας. Το πρόγραμμα αναμετριέται με τις σχέσεις εξουσίας και φιλοδοξεί να είναι μια εξεικόνιση της παιδαγωγικής της αντίστασης για την παραγωγή της υποκειμενικότητας των παιδιών.'

Στην παρουσίαση αυτή, γίνεται επισήμανση των εκδόσεων που πραγματοποιήθηκαν από το σχολείο και των διαφόρων δράσεων που πραγματοποιήθηκαν, όπως δημιουργία ενός πάρκου Κυκλοφοριακής Αγωγής, επισκέψεις σε κτίρια της περιοχής, όπως το Πολυτεχνείο, το Επιγραφικό Μουσείο, το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Κέντρο Πρόληψης, η Μπλε Πολυκατοικία, το σπίτι του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, το θέατρο Εξαρχείων, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, αλλά και ελεύθερους χώρους όπως το Πάρκο Ναυαρίνου και το Πεδίο του Άρεως. Όλες οι επισκέψεις ήταν συνδυασμένες με αναγνώσεις λογοτεχνικών κειμένων, το περιεχόμενο των οποίων σχετιζόνταν με το κτίριο ή το θέμα της κάθε επίσκεψης.

Οι δράσεις αυτές, προσπαθούν να προσδιορίσουν την έννοια του 'μέσα' και του 'έξω' και της μετάβασης από το ένα στο άλλο. Προσπαθούν να εξοικειώσουν τα παιδιά με την κοινότητα και προσδιορίζουν το σχολείο ως ανοιχτό προς τα 'έξω'. Στο κείμενο της παρουσίασης δίνεται επίσης έμφαση στην αρχιτεκτονική και τις συνέπειες μίας διαφορετικής αντίληψης του σχολικού χώρου, μέσα από τις νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις.

Επίσης, ο κ. Μπαλτάς στην επικοινωνία μας μέχρι τη συνέντευξη, μου έστειλε έναν σύνδεσμο για μία εκδήλωση – συζήτηση που επρόκειτο να διοργανώσει η EUDEC στο Σεράφειο Κέντρο του Δήμου Αθηναίων για τη χειραφετική παιδαγωγική και στην οποία ο κ. Μπαλτάς θα ήταν ένας από τους ομιλητές. Δυστυχώς όμως οι θέσεις για την παρακολούθηση της εκδήλωσης αυτής ήταν ήδη εξαντλημένες και δεν υπήρχε η δυνατότητα να την παρακολουθήσω.

Την ημέρα της συνέντευξης έφτασα λίγο νωρίτερα έξω από το σχολείο και περίμενα δίπλα σε γονείς παιδιών του σχολείου που έρχονταν σιγά, σιγά για να παραλάβουν τα παιδιά τους στο σχολάσμα. Ο πεζόδρομος είχε καφετέριες λίγο πιο κάτω από την είσοδο του σχολείου, γεμάτες με νεαρό κόσμο. Απέναντι ακριβώς από την είσοδο του σχολείου ήταν μία μικρή πολυκατοικία με μαύρες και κόκκινες σημαίες κρεμασμένες από τα παράθυρα και ένα μεγάλο πανώ αναρτημένο στην πρόσοψη στο ύψος του ορόφου, με συνθήματα ενάντια στην ανάπτυξη τύπου airBNB. Αφού χτύπησε το κουδούνι του σχολείου για το σχολάσμα, άνοιξε η καγκελόπορτα και άρχισαν να βγαίνουν τα παιδιά. Παρατήρησα ότι κάποια παιδιά, εκτός από την τσάντα τους, κρατούσαν και από ένα πλαστικό δοχείο μίας χρήσης, γεμάτο με φαγητό. Όπως κατάλαβα αφού μπήκα μέσα, τους τα έδιναν στο σχολείο με το σχολάσμα. Αρκετά από τα παιδιά που είδα να βγαίνουν, ήταν παιδιά μεταναστών.

Μετά από λίγα λεπτά εμφανίστηκε ο κ. Μπαλτάς και μιλήσαμε. Μου έδωσε κάποια cd με υλικό από τις εκπαιδευτικές δράσεις του σχολείου και αποφασίσαμε να πάμε να καθίσουμε σε κάποια καφετέρια στον πεζόδρομο, προκειμένου να μιλήσουμε.

Η συνέντευξη

Ξεκίνησα τη συνέντευξη, εξηγώντας ότι με την εργασία μου εκτός από καταγραφή των τάσεων που εκδηλώνονται στην εκπαιδευτική κοινότητα, έχω την πρόθεση να προσπαθήσω να διατυπώσω κάποιες ιδέες και σκέψεις για οργάνωση όλων των επιμέρους μεμονωμένων δράσεων που καταγράφονται μέσα από πρωτότυπες βιωματικές εκπαιδευτικές δράσεις, με σκοπό μία συνολική αλλαγή στην εκπαίδευση.

Μου είπε ότι στην εκπαιδευτική κοινότητα συγκροτούνται συλλογικότητες εκπαιδευτικών. Η μορφή της οργάνωσής τους είναι κοινωνικοί συνεταιρισμοί και αντίστοιχες δομές. Μου είπε ότι υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στις τάσεις στην εκπαίδευση και ότι *'είμαστε κοντά σε μία αλλαγή'*.

Σε σχέση με τις τάσεις της Κριτικής Παιδαγωγικής στην Ελλάδα, υποστήριξε ότι είναι εστιασμένες στις θεωρίες του Giroux και του McLaren και ότι οι αναλύσεις τους αποτυγχάνουν γιατί αναφέρονται στον Αγγλοσαξωνικό χώρο. Η παιδαγωγική Freire έχει παρεμβατικό χαρακτήρα και εκδηλώνεται περισσότερο στην Ασία με το μεταποικιοκρατικό σχολείο. Ανέφερε ότι στις ΗΠΑ υπάρχουν οι τάσεις των Charter schools και το Home Schooling.

Ανέφερε ονόματα παιδαγωγικών ομάδων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, όπως ο Μικρός Ντουινιάς (Μυτιλήνη), Το μικρό δέντρο (Θεσσαλονίκη), η ομάδα Βαρντώφ και το Σκασιαρχείο και ότι υπάρχει μεταξύ τους συζήτηση για το σχολείο της κοινότητας. Η δική τους ομάδα (Σκασιαρχείο), το προσδιορίζει ως ανοιχτό προς τα 'έξω'. Του είπα ότι διάβασα την παρουσίαση που μου έστειλε σχετικά μ' αυτό και μου επεσήμανε ότι αυτά αφορούσαν μόνο τις δράσεις για το 2013. Μου εξήγησε ότι το ανοιχτό προς τα έξω σχολείο προσδιορίζεται στο σχήμα τάξη – αυλή – κοινότητα. Μου ανέφερε παραδείγματα δράσεων που προγραμματίζουν. Προγραμματίζουν δράσεις φιλαναγνωσίας στο Πεδίον του Άρεως το Μάιο, στην οποία θα διαβάσουν βιβλία στην πλανόδια βιβλιοθήκη της Ομάδας για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Επίσης, προγραμματίζουν δράσεις με τη συνεργασία σχολείων που βρίσκονται γύρω από το Πεδίον του Άρεως και οι οποίες θα συγκλίνουν κεντρικά στο πάρκο αυτό με διαδρομές και δράσεις. Όλες αυτές οι δραστηριότητες και δράσεις έχουν οργανωθεί μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες. Επίσης, ανέφερε εάν με ενδιαφέρει να παρακολουθήσω μία δράση που διοργανώνει το Σκασιαρχείο με το 21ο Νηπιαγωγείο. Υποστήριξε ότι οι δράσεις του Σκασιαρχείου, όπως για παράδειγμα αυτές που υλοποιούνται στο Πεδίο του Άρεως, οργανώνονται και υλοποιούνται εδώ πολλά χρόνια.

Μου ανέφερε διάφορες μελέτες που ενδεχομένως μπορεί να με ενδιαφέρουν για την εργασία μου. Μία για τη διαπλάτυνση πεζοδρομίων στα Εξάρχεια του 2015, και άλλες μελέτες όπως για το δρόμο – μουσείο για την οδό Αιόλου. Επίσης, ανέφερε τη μελέτη για τη διαμόρφωση χώρου καθιστικού για τους γονείς, στον πεζόδρομο μπροστά από την είσοδο του σχολείου τους και τη μελέτη για κατασκευή βιβλιοθήκης στην πάνω είσοδο του σχολείου, τις οποίες μου είχε αναφέρει και στην πρώτη μας συνάντηση. Ανέφερε επίσης μία εργασία του Πολυτεχνείου για το κέντρο της πόλης και τη συνύπαρξη στο πάρκο Ναυαρίνου.

Αναφορικά με τα ανοιχτά σχολεία, υποστήριξε ότι χτίζονται σε μία πορεία διαφορετικών αντιλήψεων και πολιτικών για την παιδεία. Ανέφερε σε σχέση μ' αυτό, τις πολιτικές των κατά καιρούς Υπουργών Παιδείας. Το ψηφιακό σχολείο της Διαμαντοπούλου (που είχε πρόθεση να δημιουργήσει ένα ψηφιακό ανοιχτό σχολείο, μέσα από χρήση τεχνολογίας και internet), το δημοκρατικό ανοιχτό του Αρβανιτόπουλου, το κοινωνικό ανοιχτό σχολείο του Λοβέρδου. Το 2013 έγινε η Ιδρυτική πράξη για το Κινηματικό Ανοιχτό σχολείο, με αφορμή την ταινία 'Το σκασιαρχείο' του 2010. Στηρίζεται στην παιδαγωγική Freinet και είναι σχολεία συνεργατικής μάθησης. Υποστήριξε ότι ο ίδιος πριν το Σκασιαρχείο ακολούθησε για αρκετά χρόνια την πορεία του 'Εκσυγχρονισμού', για τη δημιουργία του 'σχολείου που θα θέλαμε', μέσα από τη συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα. Όλα αυτά βέβαια πριν *'ρίξει ο Εκσυγχρονισμός τη χώρα στα βράχια'*. Το ανοιχτό – άφοβο σχολείο είναι μία ιδέα που ξεκίνησε το 2013. Ο όρος 'άφοβο' χρησιμοποιείται σε σχέση με το φόβο που έφερε το 2014 η Χρυσή Αυγή στα σχολεία και την προσπάθεια για ανακατάληψη του χώρου στο κέντρο (π.χ. περιοχή Αγίου Παντελεήμονα). Η προσπάθεια του Δήμου Αθηναίων με το Ουγγρική (πρόγραμμα Έτσι Μαθαίνω Καλύτερα) είναι μία προσπάθεια για ένα ανοιχτό προς τα μέσα

σχολείο. Ανέφερε ότι έχουν συζητήσει με το Δήμο Αθηναίων και γνωρίζει ότι το πρόγραμμα αυτό επιλέγει σχολικές μονάδες για να κάνει επεμβάσεις στους χώρους του. Αναφέρθηκε στο ζήτημα του ορίου του σχολείου και της διάκρισης του 'μέσα' με το 'έξω' και της σχετικής δράσης που πραγματοποιήθηκε στην περιφέρεια του 35ου Δημοτικού Σχολείου, επί της οδού Κωλέττη, με σχεδιασμό πάνω στην επιφάνειά της. Η δράση αυτή είχε ως σκοπό να κάνει τα παιδιά να κατανοήσουν τη μετάβαση από το 'μέσα' στο 'έξω' και τί σημαίνει αυτή. Υποστήριξε ότι το ανοιχτό σχολείο, όπως το εφαρμόζουν με το άνοιγμα προς τα έξω, είναι μία άλλη εκδοχή του. *'Ένας ριζοσπαστικός τρόπος να ορίζεις το σχολείο'*.

Σε ερώτηση για το πώς οργανώνουν τις εκπαιδευτικές τους δράσεις μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα που ορίζει το Υπουργείο για το σχολείο, ανέπτυξε την άποψή του για το τί σημαίνει και πώς χρησιμοποιείται στη χώρα μας το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων.

Υποστήριξε ότι από το αναλυτικό πρόγραμμα *'όλοι τρώνε ψωμί'*. Οι συνδικαλιστές εκπαιδευτικοί, οι εκπαιδευτικοί με τα ιδιαίτερα μαθήματα που κάνουν, καθώς και τα φροντιστήρια. Η εκτίμησή του είναι ότι 500.000 άνθρωποι ζούνε από το αναλυτικό πρόγραμμα και από την αντίληψη ότι *'πρέπει να ξέρουμε τί διδάσκεται'*. Εάν δεν ξέρει ο δάσκαλος, ο μαθητής, ο γονιός το *'τί διδάσκεται κάθε μέρα'* δεν μπορεί να λειτουργήσει το παραπάνω σύστημα. Το αναλυτικό πρόγραμμα υποστήριξε ότι είναι η *'μεγάλη συμφωνία'* που περιλαμβάνει τους γονείς και τα παιδιά. Σε σχέση με το αναλυτικό πρόγραμμα υποστήριξε επίσης, ότι υπάρχει υποκρισία από όσους εκπαιδευτικούς επιμένουν να είναι προσκολλημένοι αυστηρά σ' αυτό, καθώς, κατά τη γνώμη του, δίνουν έμφαση στη γλώσσα και τα μαθηματικά, υποβιβάζοντας τη σημασία των υπολοίπων μαθημάτων, όπως π.χ. το μάθημα της μελέτης περιβάλλοντος.

Ο ίδιος είναι της άποψης ότι θα πρέπει να υπάρχει διαθεματικότητα στις σπουδές. Μέσα από το συνεταιρισμό, την εφημερίδα και τη διατροφή, το σχολείο αποκτά ζωή που σχετίζεται με τα μαθήματα. Η άποψή του είναι ότι θα πρέπει να ενισχύεται η ιδέα του *'γίνεσθαι'*, μέσα από τα μαθήματα. Με τη γλώσσα π.χ. ο δάσκαλος οδηγεί τους μαθητές να γίνουν ποιητές ή ταχυδρόμοι. Με τα μαθηματικά ο δάσκαλος οδηγεί τους μαθητές στο ορθολογικό *'γίνεσθαι'*, στη λογική. Με τη μελέτη περιβάλλοντος και τις κατασκευές, τα κομπόστ, τις γλάστρες που φτιάχνει ο δάσκαλος στην αυλή του σχολείου, οδηγεί τα παιδιά στο *'γίνεσθαι'* του οικολόγου και της οικολογίας. Επεσήμανε ότι τα παραπάνω τρία μαθήματα που ανέφερε, διδάσκει ο ίδιος στην τάξη του, στη Δευτέρα Δημοτικού.

Μέσα από τον τρόπο που οργανώνει τα μαθήματα, προσπαθεί να προσεγγίζει το πνεύμα των εκπαιδευτικών βιβλίων του Υπουργείου. Υποστήριξε ότι τα βιβλία είναι γραμμένα στη λογική της παιδαγωγικής Freinet. Σε σχέση με το πώς θα έπρεπε να προσεγγίζεται κατά τη γνώμη του το πνεύμα του εκπαιδευτικού βιβλίου, ανέφερε ένα παράδειγμα από το βιβλίο της γλώσσας της Δευτέρας Δημοτικού, το *'Ταξίδι στη Χωχαρούπα'*. Στην ιστορία αυτή, μία ομάδα παιδιών ταξιδεύουν σε μία χώρα που ονομάζεται *'Χωχαρούπα'*. Η ιστορία είναι αφορμή για να ασχοληθούν τα παιδιά με γλωσσοδέτες και να μάθουν να γράφουν τους δικούς τους. Μου είπε ότι είχε διδάξει σε σεμινάριο για 35 εκπαιδευτικούς στην Κόρινθο, στο οποίο τους είχε ρωτήσει εάν με αφορμή την ιστορία είχαν κάνει κάποια δραστηριότητα στην τάξη τους. Υποστήριξε ότι κανένας από τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στο σεμινάριο εκείνο δεν είχε ξεφύγει από όσα έγραφε το βιβλίο. Η άποψή του ήταν ότι για να προσεγγίσει ο εκπαιδευτικός το πνεύμα της ιστορίας αυτής, θα ήταν καλό να προχωρήσει σε κάποια έκδοση των γλωσσοδετών των παιδιών, κάτι το οποίο πραγματοποίησε ο ίδιος στο δικό του μάθημα. Υποστήριξε, ότι με τον τρόπο που διεξήχθη το μάθημα στην τάξη του, τα παιδιά κατανόησαν το νόημα που κρύβεται πίσω από την ιστορία του *'Ταξιδιού στη Χωχαρούπα'*, καθώς με δική τους πρωτοβουλία διατύπωσαν το νόημα αυτό: *'Ότι δηλαδή η χώρα της 'Χωχαρούπας' είναι μία φανταστική χώρα, στη οποία όλοι μπορούμε να βρισκόμαστε όταν είμαστε χαρούμενοι'*.

Σε σχέση με το αναλυτικό πρόγραμμα και το διαθεματικό τρόπο με τον οποίο πρέπει να προσεγγίζονται τα μαθήματα, ανέφερε το παράδειγμα του Φινλανδικού εκπαιδευτικού συστήματος, στο οποίο το αναλυτικό πρόγραμμα έχει καταργηθεί τελείως και δεν υπάρχει καθόλου *'εκπαιδευτική ύλη'*. Ανέφερε για να καταλάβω ότι μία μέρα στο σχολείο ξεκινάει και το μάθημά τους είναι: αρχιτεκτονική – δάσος και

κοινότητα. Δεν υπάρχει ύλη για τέτοιο μάθημα και ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να διαμορφώσει από μόνος του το μάθημα. Αυτό είναι το πνεύμα της παιδαγωγικής Freinet.

Με αφορμή τις πρωτοβουλίες στο σχολείο τους για δημιουργία εκδόσεων με κείμενα των παιδιών, ανέφερε ως παράδειγμα μία έκδοση που προωθούσε ο ίδιος, μέσω του Εθνικού Τυπογραφείου με σκέψεις των παιδιών, στην οποία είχε δημιουργηθεί ζήτημα γιατί κάποιο παιδί διατύπωσε το ερώτημα εάν υπάρχει θεός. Το παράδειγμα αυτό αναδεικνύει το ζήτημα της λογοκρισίας που υπάρχει στην εκπαίδευση. Υποστήριξε ότι η εκπαίδευση γίνεται 'με φόβο στο ερώτημα'. Υπάρχει η αντίληψη στην εκπαίδευση στη χώρα μας ότι η μάθηση πρέπει να είναι ουδέτερη.

Σε ερώτημα για το πόσα σχολεία εμπλέκονται στις εκπαιδευτικές δράσεις του Σκασιαρχείου, ανέφερε ότι εμπλέκονται 10 με 15 σχολεία. Ανέφερε ενδεικτικά το 132ο Δημοτικών Αθηνών, το 4ο Ταύρου, το 2ο Καισαριανής, το 17ο Καλλιθέας, το σχολικό συνεταιρισμό στην ΑΣΟΕ, τη Μαράσλειο Σχολή. Σε σχέση με ερώτημα για το πόσες τάξεις και πόσοι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν τις ιδέες αυτές σε κάθε ένα από τα παραπάνω σχολεία, ανέφερε ενδεικτικά ότι στο 35ο τις εφαρμόζουν 5 εκπαιδευτικοί σε μία τάξη (Δευτέρα Δημοτικού), στη Μαράσλειο 7 εκπαιδευτικοί σε 4 τάξεις, στο 132ο 3 εκπαιδευτικοί σε 3 τάξεις κλπ.

Αναφέρθηκε και πάλι στα χρόνια πριν το Σκασιαρχείο υποστηρίζοντας ότι με τη συμμετοχή στα Ευρωπαϊκά Προγράμματα πήγαν χαμένα κάποια χρόνια μ' αυτή την πορεία του Εκσυγχρονισμού. Οι νέοι θεσμοί που προωθήθηκαν από το 1997 και για δέκα χρόνια μετά, προώθησαν την ιδέα του. Τα προγράμματα αυτά υποστήριξε ότι βοηθούσαν, αλλά χάνονταν, καθώς δεν υπήρχε συνέχεια. Υποστήριξε ότι τα Προγράμματα αυτά είναι το άλλοθι του εκπαιδευτικού συστήματος, εννοώντας ότι με τον τρόπο αυτό φαίνεται να παράγεται κάποιο έργο, χωρίς να γίνεται στην ουσία κάτι.

Σε ερώτημα για το εάν μπορεί να αλλάξει το ελληνικό σχολείο και να ακολουθήσει το παράδειγμα της Φινλανδίας που αναφέρθηκε, απάντησε ότι για να γίνει κάτι τέτοιο, θα πρέπει καταρχήν το Υπουργείο Παιδείας να θέλει να γίνει κάτι τέτοιο. Υποστήριξε ότι δεν υπάρχει τέτοια πρόθεση, αλλά παρόλα αυτά υπάρχει συνομιλία του Σκασιαρχείου με το ΙΕΠ, όπως αντίστοιχη συνομιλία έχει η ΕΥΔΕΚ με το ΙΕΠ, μέσα από τη 'Σύμπραξη σχολείων για τη δημοκρατική εκπαίδευση' που σκοπεύει στην προώθηση προτεινόμενων αλλαγών στην εκπαίδευση. Κατά τη γνώμη του, για μία ουσιαστική αλλαγή στο σχολείο, το Υπουργείο θα έπρεπε να επικεντρωθεί στην αναβάθμιση του Γυμνασίου. Η δικιά του ιδέα, προκειμένου να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο είναι να ενωθεί το Δημοτικό με το Γυμνάσιο. Υποστήριξε ότι η κατάσταση στο Γυμνάσιο είναι πολύ χειρότερη από το Δημοτικό και μόνο το μάθημα της μουσικής διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα μαθήματα. Ο μόνος ελπιδοφόρος θεσμός που έχει φέρει το Υπουργείο Παιδείας στο Γυμνάσιο, είναι η θεματική εβδομάδα, στην οποία όμως είναι αντίθετη η ΟΛΜΕ.

Για την κατανόηση της άσχημης κατάστασης που επικρατεί στο Γυμνάσιο σήμερα, αναφέρθηκε σε προσωπική του εμπειρία από το Γυμνάσιο στην οδό Δεληγιάννη, όπου -όπως υποστήριξε- η εκπαιδευτική διαδικασία είναι 100 χρόνια πίσω, καθώς στηρίζεται στον εκφοβισμό, στον ξυλοδαρμό, ενώ υπάρχει και ρατσισμός. Υποστήριξε ότι δεν υπάρχει αρχιτεκτονική, ουτοπία, διαδρομές στην πόλη. Ανέφερε ότι στο παραπάνω Γυμνάσιο υπήρχε η ιδέα της δημιουργίας και λειτουργίας ενός λογοτεχνικού ομίλου τα απογεύματα, στον οποίο να συμμετέχουν ζώντες συγγραφείς της γειτονιάς. Απέναντι στην ιδέα αυτή υπήρχαν αντιδράσεις από τη διοίκηση του σχολείου αυτού, με το αιτιολογικό ότι ο όμιλος αυτός θα ήταν αφορμή για να μπαίνουν αναρχικοί μέσα στο σχολείο. Παρατήρησε χαριτολογώντας, ότι στο συγκεκριμένο σχολείο έμπαιναν έτσι και αλλιώς αναρχικοί, μετά τη λήξη του καθημερινού σχολικού προγράμματος, ενώ το σχολείο ήταν κλειδωμένο, οπότε αυτό δεν έστεκε ως επιχείρημα. Υποστήριξε ότι το συγκεκριμένο σχολείο έχει αποκτήσει χαρακτήρα ιδρύματος. Ο ίδιος πιστεύει στη θεσμική παιδαγωγική και διατύπωσε το ερώτημα εάν θέλουμε το σχολείο ως ίδρυμα ή ως θεσμό. Με τον όρο του θεσμού, διευκρίνισε ότι εννοεί 'αυτό που θεσπίζουν οι άνθρωποι', σύμφωνα με τον Καστοριάδη.

Υποστήριξε λοιπόν με αφορμή το παράδειγμα αυτό ότι στο Γυμνάσιο στη χώρα μας, το διοικητικό κομμάτι είναι ψηλά, έναντι του εκπαιδευτικού, ενώ ψηλά είναι και το αναλυτικό πρόγραμμα. Επαναφέροντας το

ζήτημα της αγοράς και των συμφερόντων που υποστηρίζονται με το αναλυτικό πρόγραμμα στην εκπαίδευση στη χώρα μας, υποστήριξε ότι ο τζίρος στην παιδεία πρέπει να κυμαίνεται από 2,6 με 3,5 δις ευρώ το χρόνο. Επίσης, υποστήριξε ότι σύμφωνα με δημοσίευμα της Εφημερίδας των Συντακτών, υπάρχει επιπλέον 1,5 δις μαύρο χρήμα στην παιδεία. Υποστήριξε τέλος ότι οι εκπαιδευτικοί είναι ο τέταρτος πλουσιότερος επαγγελματικός κλάδος στην Ελλάδα, σύμφωνα με δημοσιευμένα στοιχεία για παράνομες καταθέσεις. Όλη αυτή η κατάσταση δεν πρόκειται να αλλάξει εάν δεν σπάσει το φροντιστήριο και η παραπαιδεία. Υποστήριξε ότι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί τα παίρνουν από την παραπαιδεία. Αναφερόμενος σε σχέση μ' αυτό, στο Γυμνάσιο, είπε ότι *'Η αθωότητα έχει χαθεί από το κομμάτι αυτό της εκπαίδευσης'*.

Αυτό που προσπαθεί να πετύχει το Σκασιαρχείο υποστήριξε ότι είναι στο αντίθετο πνεύμα. Είναι η ιδέα του σχολείου της εργασίας και της συνεργασίας, κάτι αντίστοιχο με τα community schools. Είναι η αντιπαράθεση με το νεοφιλελευθερισμό και η δημιουργία μίας κοινοτιστικής λογικής. Είναι ο εκπαιδευτικός σε επαφή με τις ετερότητες, οι οποίες προσδιόρισε ότι είναι οι παρακάτω:

- η αρχιτεκτονική
- η γεωπονία
- η ψυχανάλυση
- η τυπογραφία
- οι καλλιτέχνες
- οι πολιτικές επιστήμες

Η συμβολή του Σκασιαρχείου στο ελληνικό σχολείο είναι η εκπαιδευτική πράξη σε σχέση με τις ετερότητες.

Υποστήριξε ότι στην εποχή μας ο συνδικαλισμός έχει αντικαταστήσει τον κομμουνισμό. Δεν ενδιαφέρεται κανείς για το σύνολο, αλλά όλοι αρκούνται σ' ένα επίπεδο ταυτότητας που παρέχει ο συνδικαλισμός. Υποστήριξε ότι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πραγματοποιούνται συνδικαλιστικές συναντήσεις στις οποίες δεν παρίστανται ποτέ άτομα από άλλα επαγγέλματα. Η μοναδική λύση σ' αυτό είναι κατά τη γνώμη του το κάθε κομμάτι της κοινωνίας να μπολιαστεί με ετερότητες.

Η λογική της παιδαγωγικής Freinet είναι ότι δεν υπάρχει μία συγκεκριμένη λογική. Αυτό που κάνει είναι να μετακινεί τις 'γραμμές' στην κοινωνία για ένα διαφορετικό σχολείο. Φτιάχνει θεσμούς μέσα στο σχολείο. Θεσμούς που υπηρετούν τα παιδιά. Ανάφερε στη συνέχεια ένα πρακτικό παράδειγμα για να καταλάβω το ζήτημα της μετακίνησης των ορίων. Έχει μία εργαλειοθήκη την οποία κουβαλάει στην τάξη με διάφορα εργαλεία που χρησιμοποιεί για δραστηριότητες στο σχολείο. Ανάμεσα στα σφυριά και τα πριόνια και τα μπαλάρια για λάστιχα ποδηλάτων, έχει και δύο βιβλία. Το ένα αφηγείται μία ιστορία με παιδιά, τα οποία καρφώνουν τα φύλλα των δένδρων που πέφτουν στις αρχές του φθινοπώρου, γιατί δεν θέλουν να τελειώσει το καλοκαίρι. Το δεύτερο βιβλίο είναι ο γύρος του κόσμου με το ποδήλατο. Είναι ένα βιβλίο που αφορά το ποδήλατο και σχετίζεται με τις ποδηλατικές δράσεις που διοργανώνονται στο σχολείο. Ο σκοπός των βιβλίων μέσα στην εργαλειοθήκη είναι να κάνει τα παιδιά να αναρωτηθούν τί δουλειά έχουν τα βιβλία στην εργαλειοθήκη και να κάνουν συσχέτιση του περιεχομένου τους μ' αυτήν. Ο εργαλειοφόρος λοιπόν είναι μία *'εκπαιδευτική κιβωτός'* για τα παιδιά με αντικείμενα και προσεκτικά διαλεγμένα βιβλία, που αφορούν την κοινότητα και το δημόσιο νόημα της γειτονιάς. Υποστήριξε ότι η αρχιτεκτονική, η παιδαγωγική και η πολεοδομία ενώνουν όλα αυτά μεταξύ τους, μέσα από μία συνέχεια.

Στη συνέχεια της συνέντευξης, ζήτησα από τον κ. Μπαλτά να μου εξηγήσει τη συσχέτιση των παιδαγωγικών θεωριών του Freire και Freinet με το χώρο και τις μεταξύ τους διαφορές. Στην πρώτη μας συνάντηση μου είχε αναφέρει με συντομία τη σχέση των θεωριών αυτών με το χώρο και θεώρησα ότι θα είχε ενδιαφέρον να μου αναπτύξει τις σκέψεις του.

Μου εξήγησε ότι η θεσμική παιδαγωγική οργανώνεται μέσα από την τάξη, την αυλή και την κοινότητα. Αυτό που υποστηρίζει η κριτική παιδαγωγική και η παιδαγωγική Freire σε σχέση με το χώρο, είναι ότι εστιάζει στο χώρο που πραγματοποιείται ο μετασχηματισμός στην κοινωνία. Εκεί που το πολιτικό υποκείμενο υφίσταται τον πολιτικό – κοινωνικό του μετασχηματισμό. Η αλλαγή του κόσμου δεν ταυτίζεται

με το χώρο της δουλειάς. Τα σημεία του κοινωνικού μετασχηματισμού είναι πολλά. Μπορεί να είναι το πάρκο Ναυαρίνου, μπορεί να είναι και η Λαϊκή συνέλευση Εξαρχείων. Οπότε, το σχολείο δεν εστιάζει στην τάξη, αλλά στα σημεία του κοινωνικού μετασχηματισμού. Με τη λογική αυτή, το σχολείο απευθύνεται π.χ. για μία εκπαιδευτική δράση με χαρταετούς, στον κ. Βαγγέλη που συμμετέχει στη Λαϊκή συνέλευση Εξαρχείων. Το σχολείο μπορεί να προσεγγίσει το 'Σκώρο' (κατάστημα ανταλλαγής ρούχων και βιβλίων στα Εξάρχεια), όπου παράγεται μία τοπικότητα. Με τον τρόπο αυτό εστιάζεται η τοπικότητα και δημιουργείται αμφισβήτηση της παγκοσμιοποίησης. Δημιουργείται μία μη εμπορευματοποιημένη ανοιχτή πόλη. Ανέφερε παράδειγμα δράσης του σχολείου του στην πόλη, στο οποίο πήγε η τάξη στο αίθριο του κτιρίου Αβέρωφ της αρχιτεκτονικής σχολής του ΕΜΠ και έφτιαξε το παιχνίδι 'φιδάκι' σε χαρτί του μέτρου και έπαιξαν τα παιδιά. Έστησαν μία σκηνή Καραγκιόζη και έπαιξαν. Μέσα από το ανοιχτό Πολυτεχνείο δημιουργείται ένας διάλογος με την αρχιτεκτονική. Δημιουργείται λοιπόν το ερώτημα προς τον εκπαιδευτικό, στο πλαίσιο της οργάνωσης τέτοιων δράσεων, ποιοί είναι οι πόροι της κοινότητας και πώς θα τους χρησιμοποιήσει κάθε φορά. Ανέφερε ένα άλλο παράδειγμα την προσέγγιση του Κέντρου για απεξάρτηση από τα ναρκωτικά (ΚΕΘΕΑ). Με τον τρόπο αυτό, υποστήριξε ότι δεν περιμένεις να 'σκάσει' το πρόβλημα με τις εξαρτησιογόνες ουσίες στα παιδιά, αλλά το προλαμβάνεις. Υποστήριξε ότι πρέπει να υπηρετείς το μοντέλο αυτό και την ιδέα του 'ανήκειν'. Όσο το φτιάχνεις το μοντέλο, θα βγάλεις ελεύθερα παιδιά.

Υποστήριξε ότι εκτός από τη δική τους προσπάθεια στην εφαρμογή της κριτικής παιδαγωγικής, υπάρχει και μία τάση της που εκδηλώνεται από μία μερίδα εκπαιδευτικών που έχουν χαρακτήρα διανοούμενου και ναρκισσισμό. Κάνουν κριτική στο σύστημα, μιλούν για την εργατική τάξη, το διεθνές περιβάλλον και τη χειραφέτηση του πολίτη. Ανέφερε τα ονόματα των Σκορδούλη, Γρόλιου κ.α οι οποίοι έχουν γράψει ενδιαφέροντα θεωρητικά κείμενα στην κατεύθυνση αυτή της Κριτικής Παιδαγωγικής. Η παιδαγωγική Freinet αντίθετα, είναι κατά της ανάπτυξης θεωριών. Αντί για ανάπτυξη θεωρίας, πραγματοποιούν δράσεις. Εκδίδουν εφημερίδα μαζί με τα παιδιά και περπατούν στην πόλη μαζί τους. Το σχολείο με τη λογική αυτή είναι σχολείο για το λαό, 'τύπου EAM', όπως είπε. Βέβαια, υποστήριξε ότι οι δύο αυτές παιδαγωγικές (Κριτική Παιδαγωγική– Παιδαγωγική Freinet) συνομιλούν μεταξύ τους και το κριτικό περιεχόμενο μπαίνει και από τις δύο.

Η παιδαγωγική Freinet εστιάζει περισσότερο στην παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τα παιδιά. Εστιάζει στο ασυνείδητο, το οποίο έχει πολύ χώρο στα παιδιά και όσο τα παιδιά μεγαλώνουν, αυτό μικραίνει. Η κριτική παιδαγωγική αντίθετα, σπρώχνει τα παιδιά να σκεφτούν το άδικο. Η άποψή του ήταν ότι οι υποστηρικτές της δεν βοηθούν ουσιαστικά στην αλλαγή του σχολείου. Μιλάνε για το Κράτος, κινούνται στην υψηλή διάνοηση και όχι στην παιδαγωγική ομάδα. Δεν έχουν παιδαγωγικά εργαλεία για να δουλέψουν. Στην τάξη το μάθημά τους είναι συμβατικό, αλλά μιλάνε λίγο σαν διανοούμενοι. 'Είναι ένα *intellectual μάθημα*', παρατήρησε. Κάνουν -παρόλα αυτά- μάχιμη δουλειά, παρατήρησε, μέσα από συνδικάτα και κινητοποιήσεις, σε σχέση με ζητήματα της διοίκησης.

Υποστήριξε ότι η ομάδα του Σκασιαρχείου με τη δική της προσέγγιση χρησιμοποιεί απλά υλικά και τα παιδιά συμμετέχουν ενεργά. Εφαρμόζουν τη 'δημοκρατία της συγκέντρωσης', όπως την προσδιορίζει ο φιλόσοφος Ransher. Ορίζεται ο καθένας να φέρει κάτι για τις εκπαιδευτικές δράσεις. Λίγο χώμα, μία τρόμπα, μπαλόνια. Εάν τα φέρουν όλοι, προχωράνε στη δραστηριότητα, εάν όχι, δεν προχωράνε. Πηγαίνουν όλοι μαζί σ' ένα τυπογραφείο το Σάββατο, κάνουν όλοι μαζί ποδήλατο, πηγαίνουν στο πάρκο Ναυαρίνου. Υποστήριξε ότι η συμβολή του παιδιού στη διαδικασία αυτή, είναι κρίσιμη. 'Κρινόμαστε για το βαθμό ετοιμότητας κάθε μέρα'. Εάν δεν υπάρχει μεγάλη συμμετοχή, η διαδικασία θα πάει πιο αργά, αλλά πάλι κάτι πετυχαίνεις. Η λογική λοιπόν είναι ότι: 'φτιάχνεις έναν κόσμο μαζί με τα παιδιά, ποιητικά'.

Σε σχέση με τα συνδικάτα στην εκπαίδευση, υποστήριξε ότι δεν ενδιαφέρονται για την εκπαιδευτική διαδικασία και δεν αφιερώνουν καθόλου χρόνο επιπλέον από τις ώρες που προβλέπονται από το πρόγραμμα για τα μαθήματα. Υποστήριξε ότι κατά τη γνώμη του απαιτείται χρόνος και κόπος για να οργανώσει ο εκπαιδευτικός το μάθημά του. Σε σχέση με το ενδιαφέρον που απαιτείται από τον εκπαιδευτικό και το χρόνο και τον κόπο του, προκειμένου να εμπλουτίσει το μάθημά του, ανέφερε ένα

παράδειγμα. Στο σχολείο τους είχαν βρεθεί κάποιες παλιές βιντεοκασέτες, για τις οποίες υπήρχε η πρόθεση να πεταχτούν, καθώς δεν υπήρχε βίντεο στο σχολείο για να τις παίξουν. Ο ίδιος τις πήρε, βρήκε συσκευή βίντεο και τις έπαιξαν και τις είδαν στην τάξη. Ανακάλυψαν ότι το περιεχόμενο τους ήταν ένα πολύτιμο υλικό, καθώς περιείχε βίντεο με παλιές εκδηλώσεις του σχολείου, που είχαν ενδιαφέρον για τα παιδιά. Υποστήριξε με αφορμή το παράδειγμα αυτό, ότι η παιδαγωγική Freinet αγαπάει την τεχνολογία και οτιδήποτε έχει να κάνει με τη δημιουργία ενός πλούσιου περιβάλλοντος. Σε σχέση με την οργάνωση του χώρου της τάξης, υποστήριξε ότι διαιρεί το χώρο της τάξης και προσθέτει υλικά, ώστε τα παιδιά να καταλαβαίνουν βιωματικά τον κόσμο.

Υποστήριξε επίσης, ότι η παιδαγωγική Freinet εστιάζει και υποστηρίζει την αφή, για ανάπτυξη δεξιοτήτων, ενώ αντίθετα στην Κριτική Παιδαγωγική η εκπαίδευση γίνεται εξ' αποστάσεως. Σε σχέση με την αφή, υποστήριξε ότι είναι ενάντια στη λογική του νεοφιλελευθερισμού, σύμφωνα με τον οποίο δεν πρέπει να αγγίζουμε τίποτα, προκειμένου να μην μολυνθούμε. Η λογική του νεοφιλελευθερισμού είναι ότι, τι είναι μέσα είναι καθαρό και ό,τι έξω βρώμικο. Σε αντίθεση με τη λογική της παιδαγωγικής Freinet αναφέρθηκε στην εκπαίδευση στις ΗΠΑ, υποστηρίζοντας ότι στο εκπαιδευτικό της σύστημα κατατάσσει τα σχολεία με αποκλειστικά κριτήρια τα μαθήματα της γλώσσας, των μαθηματικών και της φυσικής (αξιολόγηση PISA).

Επίσης, ανέφερε ότι στις ΗΠΑ υπάρχει και η κατεύθυνση του home schooling. Σε σχέση μ' αυτό, υποστήριξε ότι στις ΗΠΑ έχουν αγιοποιήσει το θεσμό της οικογένειας, τον οποίο βάζουν πάνω από όλα. Η άποψή του ήταν ότι η οικογένεια είναι ένας τόπος ανισότητας, γιατί *'άλλοι είναι φτωχοί και άλλοι πλούσιοι'*, οπότε δεν θα πρέπει να στηριζόμαστε σ' αυτό το θεσμό. Συγκρίνοντας τις διαφορετικές αντιλήψεις, υποστήριξε ότι στη Ευρώπη αντίθετα υποστηρίζουν το *'θάνατο της οικογένειας'*. Σε σχέση με την Ελλάδα, υποστήριξε ότι *'μισοθέλουμε'* την οικογένεια και δεν υπάρχει αγιοποίησή της. Υποστήριξε ότι συμφωνία στην εκπαίδευση υπάρχει μόνο στην ισότητα και αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τα δημοκρατικά σχολεία. Μου πρότεινε να διαβάσω το *'Τί ωραία που είμαστε'* του Christopher Lose.

Σε σχέση με τα ιδιωτικά σχολεία, υποστήριξε ότι σ' αυτά ο δάσκαλος μπορεί να επέμβει σε μικρότερο βαθμό στη εκπαιδευτική διαδικασία. Υποστήριξε ότι ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να κάνει πολλά πράγματα σ' ένα ιδιωτικό σχολείο π.χ. στα Σπάτα, καθώς δεν μπορεί να έρθει σε επαφή με την κοινότητα, όταν δεν υπάρχει κοινότητα γύρω στο σχολείο. Υποστήριξε ότι στην Ελλάδα δεχόμαστε το Δημόσιο σχολείο και το εμπιστευόμαστε, σε σύγκριση με τις ΗΠΑ π.χ. με τα Charter schools.

Μου πρότεινε να δω στο youtube ένα βίντεο με τίτλο *'Η μάθηση είναι ιερή'*, το οποίο σχετίζεται με την παιδαγωγική Freinet και το οποίο υποστηρίζει την ιερότητα στη μαθησιακή διαδικασία. Ανέφερε ότι με τη μάθηση *'διασχίζομαστε'* και ότι *'ο άνθρωπος είναι μάθηση'*, σύμφωνα με τον Καστοριάδη. Η μάθηση χρειάζεται μία ανοιχτότητα. Στο σχολείο, στο πάρκο, στο αρχαιολογικό μουσείο.

Σε σχέση με το χρόνο που διατίθεται σήμερα για εκπαιδευτικές δραστηριότητες έξω από το σχολείο, για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων καθ' όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού έτους, είπε ότι είναι 16 ώρες μοιρασμένες στη σχολική χρονιά. Παρατήρησε ότι μπορεί να ακούγεται λίγο, αλλά είναι κατανεμημένο με μία ώρα την εβδομάδα (κάθε Πέμπτη), έτσι ώστε να έχουν τα παιδιά να περιμένουν κάτι μία φορά την εβδομάδα.

Κλείνοντας, ανέφερε ότι με την παιδαγωγική Freinet το σχολείο μπορεί να είναι ένα campus στον πολεοδομικό ιστό. Μία αίθουσα σχολείου σ' ένα κτίριο, μία άλλη στον απέναντι δρόμο. Μπορεί να είναι ένα πολυπαραγοντικό σχολείο που να φτιάχνεται με τα υλικά της πόλης. Ανέφερε επίσης διάφορες μελέτες και εργασίες, οι οποίες έχουν γίνει και μου είπε ότι η δική μου εργασία μπορεί να συμπληρώσει και να συνεχίσει όσα έχουν ήδη γίνει. Υποστήριξε ότι με τον τρόπο αυτό χτίζεται μία γνώση, η οποία μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Εάν συμμετέχω και εγώ σ' αυτή τη διαδικασία, θα μπορώ να νιώθω χρήσιμος και ότι συνέβαλα σε κάτι στην κοινωνία.

Τον ευχαρίστησα πάρα πολύ για την ενδιαφέρουσα συνέντευξη και του είπα ότι θα επικοινωνήσω μαζί του προκειμένου να οργανώσουμε κάποια εκπαιδευτική δράση.

Σκέψεις και ιδέες από τη συνέντευξη

Η συνέντευξη με τον κ. Μπαλτά ήταν πολύ ενδιαφέρουσα, καθώς αναδεικνύει πολλά σημαντικά ζητήματα της εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα παρέχει πολλές ιδέες και οπτικές για την εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, αναδεικνύει το γεγονός ότι εκτός από μεμονωμένες προσπάθειες σχολείων, τα οποία προσπαθούν να βελτιώσουν το επίπεδο της εκπαίδευσης με εκπαιδευτικές δράσεις, φαίνεται να υπάρχουν συγκροτημένες τάσεις για αλλαγές, ένας διάλογος μεταξύ τους, και μία συνομιλία με το ΙΕΠ.

Ο κ. Μπαλτάς με τον διάλογο που αναπτύσσει με το ΙΕΠ, τη ΕΥDEC, τα προγράμματα του Δήμου Αθηναίων (Athens open schools και Έτσι μαθαίνω καλύτερα), την επαφή του με συνδικαλιστικούς φορείς και άλλες τάσεις στην εκπαίδευση, αλλά και μέσα από πρωτοβουλίες και συνεργασίες με ανθρώπους που ασχολούνται με την εκπαίδευση, φαίνεται να είναι κρίσιμος πληροφοριοδότης για την έρευνα, καθώς φαίνεται να έχει μία συνολική εικόνα της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού συστήματος. Οπότε οι πληροφορίες που παρέχει και τα ζητήματα που θέτει μέσα από την παραπάνω συνέντευξη, αναφορικά με την κατάσταση στην παιδεία, κρίνονται σημαντικά.

Πολλά από τα ζητήματα που ανοίγει αυτή η συνέντευξη, αφορούν διάφορες οπτικές και ιδέες για την εκπαιδευτική διαδικασία, οι οποίες της δίνουν άλλο νόημα και οι οποίες θα μπορούσαν να την αναβαθμίσουν. Αφορούν επίσης κοινωνικά ζητήματα, αντιλήψεις, νοοτροπίες, αγκυλώσεις και συμφέροντα που σχετίζονται με το χώρο της εκπαίδευσης και τα οποία πιθανότατα είναι κάποιες από τις αιτίες που η εκπαίδευση δεν μπορεί να εξελιχθεί και να υπερβεί τα προβλήματά της. Επίσης, πολύ ενδιαφέρον στοιχείο της συνέντευξης είναι η συσχέτιση παιδαγωγικών θεωριών με το χώρο και η επίδραση που αυτές έχουν στην κοινωνία.

Σε σχέση με οπτικές και ιδέες για την εκπαιδευτική διαδικασία, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα παρακάτω θέματα:

Οι ετερότητες

Εκτός από τη διαθεματικότητα που δημιουργεί ενδιαφέρον για τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία, η ένταξη των ετεροτήτων στην εκπαιδευτική διαδικασία της δίνει διαφορετική διάσταση. Δημιουργείται βεβαίως το ζήτημα ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να κοπιήσει για να μπορέσει να εντάξει διαφορετικά ζητήματα στο μάθημά του με ουσιαστικό τρόπο. Επίσης, θα πρέπει να καταφέρει να ξεπεράσει τις παγιωμένες νοοτροπίες για το μάθημα, καθώς και τα θεσμικά εμπόδια που τον εμποδίζουν να κάνει κάτι τέτοιο.

Το ασυνείδητο

Το ζήτημα της κατανόησης του ασυνείδητου των παιδιών και της χρησιμοποίησής του στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί ενδεχομένως να είναι από μόνο του επιστημονικό πεδίο και αντικείμενο έρευνας. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζει ο κ. Μπαλτάς η λειτουργία του ασυνείδητου για τα παιδιά είναι διαφορετική σε σχέση με τους ενήλικες, συνεπώς θα ήταν καλό να λαμβάνεται υπόψη στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών δράσεων. Η διαφορά που υπάρχουν ανάμεσα στα παιδιά και τους ενήλικες ενισχύει το επιχείρημα ότι θα πρέπει να βλέπουμε τον κόσμο μέσα από τα μάτια τους και να λαμβάνουμε υπόψη τις ιδιαιτερότητες των παιδιών στο σχεδιασμό.

Η ιδέα του 'γίγνεσθαι'

Η ιδέα ότι ο δάσκαλος οδηγεί το μαθητή να γίνει ποιητής ή ταχυδρόμος, ότι με τα μαθηματικά μαθαίνει τη λογική και ότι με το μάθημα της μελέτης περιβάλλοντος κατανοεί την οικολογία κλπ μπορεί να επιδράσει θετικά στην κατανόηση από τους μαθητές της λογικής των μαθημάτων προκειμένου να κατανοήσουν ότι

τα μαθήματα δεν είναι αποστειρωμένες γνώσεις εκτός της ζωής. Η σύνδεση των μαθημάτων με την πραγματικότητα, αλλά και η κατανόηση της πορείας της εκπαίδευσης από τους μαθητές, είναι σημαντική αναφορικά με το ενδιαφέρον των μαθητών για τα μαθήματα.

Το 'πνεύμα' του εκπαιδευτικού βιβλίου

Η προσέγγιση από τον εκπαιδευτικό της ουσίας αυτού που θέλει το εκπαιδευτικό εγχειρίδιο να μεταδώσει είναι το νόημα του μαθήματος και απαιτεί κόπο και χρόνο από μεριάς του εκπαιδευτικού. Το εάν θα καταφέρει τελικά να περάσει το νόημα και να μην μείνει σ' ένα επιφανειακό πέρασμα του εκπαιδευτικού βιβλίου, θα είναι καθοριστικό για το εάν το μάθημα θα παρέχει ουσιαστική ή τυπική γνώση.

Ίδρυμα ή θεσμός

Αυτό είναι ένα ενδιαφέρον ερώτημα για το πώς θέλουμε να λειτουργεί το σχολείο και εάν δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στο διοικητικό ή το εκπαιδευτικό του κομμάτι. Το σχολείο ως ίδρυμα έχει αυταρχικό χαρακτήρα και στηρίζεται σ' ένα αυστηρό αναλυτικό πρόγραμμα. Η θεσμική παιδαγωγική αντίθετα, όπως προσδιορίστηκε μέσα από τη συνέντευξη, προσδιορίζει περισσότερο τη θέση του σχολείου στην κοινωνία και σε σχέση με τη γύρω κοινότητα. Το σχολείο ως ίδρυμα έχει έτοιμο και παγιωμένο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ευνοεί την παραπαιδεία, ενώ στη θεσμική παιδαγωγική το μάθημα ανακαλύπτεται και προσδιορίζεται σε σχέση με το περιβάλλον του σχολείου.

Το σχολείο της κοινότητας

Η σύνδεση του σχολείου προς τα 'έξω', η διάσχιση των 'γραμμών' και η ένταξη των εταιροτήτων στην εκπαιδευτική διαδικασία, δίνουν μία ουσιαστική διάσταση για την έννοια του ανοιχτού σχολείου και δημιουργούν προϋποθέσεις για δημιουργία από το σχολείο ενεργών συνειδητοποιημένων πολιτών με αντίληψη σε πολλά επίπεδα. Υπάρχει βέβαια το ερώτημα εάν αυτή η προσπάθεια που γίνεται από το Σκασιαρχείο όντως 'είναι κοντά' σε μία ουσιαστική αλλαγή, ή εάν αποτελούν μεμονωμένη περίπτωση που δεν επηρεάζει το σύνολο της εκπαίδευσης. Αυτό βέβαια δεν μειώνει την αξία των προσπαθειών αυτών. Το ερώτημα αυτό τίθεται καθώς αφενός γιατί οι πρωτοβουλίες για άνοιγμα στην κοινότητα εφαρμόζονται σε κάποιες τάξεις και για λίγες ώρες την εβδομάδα, αφετέρου γιατί δεν είναι βέβαιη η περαιτέρω εξέλιξη του εγχειρήματος. Επίσης, ένα πολύ σημαντικό ζήτημα είναι ότι μπορεί το εγχείρημα της χρησιμοποίησης των 'πόρων της κοινότητας' να λειτουργεί στη γειτονιά των Εξαρχείων, η οποία διαχρονικά είναι μία ενεργή κοινότητα με το Πολυτεχνείο, το Αρχαιολογικό μουσείο, το Πεδίο του Άρεως, και έχει ενδιαφέροντα κτίρια, καλλιτέχνες, συγγραφείς, πολλά τυπογραφεία κλπ, αλλά ενδεχομένως να μην λειτουργεί εξίσου καλά σε περιοχές που δεν διαθέτουν τους αντίστοιχους 'πόρους'. Υπάρχει δηλαδή το ερώτημα εάν όντως το κινηματικό ανοιχτό σχολείο είναι ο 'μοναδικός δρόμος'. Οπότε, για έναν συνολικό σχεδιασμό που θα βελτιώσει το εκπαιδευτικό σύστημα στο σύνολο της επικράτειας, τόσο στα αστικά κέντρα, όσο και στις απομακρυσμένες περιοχές της χώρας, θα είναι καλό ο σχεδιασμός να παρακολουθεί τις κατά τόπους διαφοροποιήσεις και να έχει να προτείνει αντίστοιχες λύσεις. Ίσως η εστίαση στο ζήτημα της τοπικότητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε περιοχής, να δίνει τους απαραίτητους κατά τόπους πόρους για την ένταξη του σχολείου στο περιβάλλον του.

Η συσχέτιση των παιδαγωγικών θεωριών με το χώρο

Είναι πολύ ενδιαφέρουσες οι σκέψεις που διατυπώνονται για την έκφραση των παιδαγωγικών θεωριών στο χώρο, σε σχέση με το σχεδιασμό του. Το γεγονός ότι η παιδαγωγική Freire π.χ. σχετίζεται με τις κοινωνικές εξελίξεις και διεργασίες, θα μπορούσε ενδεχομένως να υλοποιησει ένα διασπασμένο στο χώρο και στην οργάνωσή του σχολείο, χωρίς 'οικόπεδο'. Θα ήταν επομένως πιθανότατα χρήσιμο για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση να μπαίνει στην ουσία των παιδαγωγικών θεωριών προκειμένου να τις υλοποιεί στο χώρο και να μην παράγονται κελύφη σχολείων χωρίς αυτά να σχετίζονται με κάποια παιδαγωγική πρακτική.

Σε σχέση με τις κοινωνικές, οικονομικές και άλλες παραμέτρους που επηρεάζουν το σχεδιασμό για την εκπαίδευση, αναπτύχθηκαν διάφορα ζητήματα και προβλήματα, τα οποία εμποδίζουν την εξέλιξη του σχολείου και την αντιμετώπιση των προβλημάτων του:

Η πολιτικές για την παιδεία

Σε σχέση με τον διαφορετικό χαρακτήρα και τις εφαρμογές των πολιτικών για την παιδεία, οι οποίες εφαρμόζονται από τον κάθε Υπουργό Παιδείας, δημιουργείται η σκέψη ότι ενδεχομένως δεν υπάρχει μία στρατηγική για την εξέλιξη του σχολείου διαχρονικά και κάθε Υπουργός θέλει να αφήσει το προσωπικό του στίγμα, από τη θέση αυτή. Αυτό ίσως να σχετίζεται και με τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα, που όπως ισχυρίστηκε ο κ. Μπαλτάς, δεν εντάσσονται σε μία πολιτική για την εκπαίδευση, αλλά όταν τελειώσει η χρηματοδότησή τους, χάνονται.

Η παραπαιδεία

Το ζήτημα της παραπαιδείας είναι πολύ σημαντικό. Εάν όντως ισχύουν όσα ισχυρίζεται ο κ. Μπαλτάς αναφορικά με την έκταση του φαινομένου αυτού, τότε η παραπαιδεία είναι ένας από τους ισχυρότερους ανασταλτικούς παράγοντες έναντι κάθε αλλαγής στο εφαρμοζόμενο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο στηρίζεται στην παράδοση του μαθήματος από την έδρα και την εξέταση των μαθητών. Η λογική αυτή καταστρέφει το ενδιαφέρον των παιδιών για αναζήτηση της γνώσης και οδηγεί στην αποσθήιση.

Η λογοκρισία

Η λογοκρισία και ο ουδέτερος χαρακτήρας της εκπαίδευσης, που αναφέρθηκαν στη συνέντευξη, σταματούν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης από τους μαθητές. Με τη νοοτροπία αυτή, ο δάσκαλος αποκτά ηγεμονικό ρόλο, καθώς αποφασίζει ο ίδιος τί είναι το σωστό και το λάθος, ενώ ο χαρακτήρας των μαθητών διαμορφώνεται με τρόπο ώστε να χειραγωγούνται. Η γνώση είναι κάτι που παρέχεται από τους ειδικούς και χάνεται η δυνατότητα συγκρότησης συλλογικής γνώσης.

Οι δυνατότητες συλλογικής δράσης

Από τις απόψεις που διατυπώθηκαν σε σχέση με το συνδικαλισμό στην εκπαίδευση, αλλά και από τη γενικότερη εικόνα αυτόνομων και ανεξάρτητων μεταξύ τους προσπαθειών για νέες εκπαιδευτικές δράσεις, που καταγράφει η παρούσα εργασία, δημιουργείται μία εντύπωση ότι δεν υπάρχει μία ενωτική διάθεση στην εκπαιδευτική κοινότητα, σε σχέση με την αναβάθμιση της παιδείας. Η έλλειψη και άρνηση επικοινωνίας και συντονισμού, είναι ένα γενικότερο κοινωνικό φαινόμενο στη χώρα μας, που εμποδίζει την εξέλιξη και επίλυση πολλών ζητημάτων. Τα προβλήματα αυτά πιθανότατα σχετίζονται και με άκαμπτες ιδεολογικές τοποθετήσεις και αντιπαράθεση σε δογματικό επίπεδο.

Τοπικές ιδιαιτερότητες

Μέσα από τη συνέντευξη, αναδεικνύεται το ζήτημα των τοπικών ιδιαιτεροτήτων κάθε λαού, αναφορικά με κοινωνικά ζητήματα και ζητήματα κουλτούρας. Ένα παράδειγμα είναι η επισήμανση των διαφορετικών αντιλήψεων που υπάρχουν ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες (ΗΠΑ, Ευρώπη, Ελλάδα), σε σχέση με το ζήτημα της οικογένειας και της σχέσης της με την εκπαιδευτική διαδικασία και τις εκπαιδευτικές πολιτικές. Ένα άλλο παράδειγμα είναι το ζήτημα της εφαρμογής των θεωριών της Κριτικής Παιδαγωγικής, για την οποία ο κ. Μπαλτάς υποστήριξε ότι στην Ελλάδα δεν έχουν αποτέλεσμα, καθώς δεν λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές ιδιαιτερότητες. Τα παραπάνω συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι πιθανότατα δεν μπορούν να εφαρμόζονται αυτούσια παιδαγωγικά 'μοντέλα' τα οποία έχουν επιτύχει σε άλλες χώρες. Επίσης, αναδεικνύουν την αξία της κοινωνικής έρευνας στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής.

9_ Παρατήρηση εκπαιδευτικών δράσεων στη γειτονιά, γύρω από το 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

α_ Παρατήρηση δράσης κατασκευής στην είσοδο του σχολείου

Στο 35ο Δημοτικό Σχολείο είχαν προγραμματιστεί και προωθούνται προς υλοποίηση κάποιες κατασκευές, που σχεδιάστηκαν από ομάδες αρχιτεκτόνων. Οι κατασκευές αυτές περιελάμβαναν χώρο καθιστικού στον πεζόδρομο, έξω από την είσοδο του σχολείου, καθώς και την κατασκευή μίας βιβλιοθήκης, στη δεύτερη πλαϊνή είσοδο του σχολείου. Οι κατασκευές αυτές, αποτελούν μέρος προγραμματιζόμενων δράσεων που σχετίζονται μ' αυτές και έχουν ενταχθεί και χρηματοδοτούνται από το πρόγραμμα Πόλις² του Δήμου Αθηναίων. Η ολοκλήρωση της κατασκευής είναι προγραμματισμένο να γίνει μέσα στο καλοκαίρι του 2019.

Στον πεζόδρομο μπροστά από την είσοδο του σχολείου, υπάρχει ένα παρτέρι, με δέντρα και φυτά. Στο χώρο ανάμεσα στην είσοδο και το παρτέρι, ήταν προγραμματισμένο, στο πλαίσιο της δράσης αυτής, τα παιδιά να βάψουν τις πλάκες του πεζοδρομίου. Αριστερά και δεξιά του παρτεριού είχαν τοποθετηθεί κάποια μεταλλικά στεφάνια με μεταλλική βάση, για μία κατασκευή που θα τοποθετούνταν σε επόμενη φάση. Δύο εργάτες αναρτούσαν συρματόσχοινα από τα δέντρα και το κιγκλίδωμα του σχολείου, επί του πεζοδρομίου της οδού Κωλέττη, προκειμένου τα παιδιά να αναρτήσουν στη συνέχεια ζωγραφιές τους. Δίπλα στην είσοδο υπήρχε επίσης μία στοίβα από χαρτόκουτα για την πραγματοποίηση κάποιας δραστηριότητας.

Στο χώρο ήταν μία ομάδα αρχιτεκτόνων, που οργάνωναν διάφορα υλικά και βοηθούσαν τα παιδιά να τα χρησιμοποιήσουν, ενώ γινόταν και καταγραφή της δράσης σε βίντεο. Έδωσαν στα παιδιά της τάξης του κ. Μπαλτά γάντια, πινέλα και μπογιές και τα παιδιά άρχισαν να χρωματίζουν τις πλάκες του πεζοδρομίου, ενώ έβαφαν και το παρτέρι και το κιγκλίδωμα του σχολείου. Αφού ολοκληρώθηκε η διαδικασία του βαψίματος, τα παιδιά ασχολήθηκαν με τα χαρτόκουτα, φτιάχνοντας μία κατασκευή και μετά έκαναν ζωγραφιές, τις οποίες ανάρτησαν από τα συρματόσχοινα που είχαν στο μεταξύ τοποθετηθεί.

Η δράση αυτή, είχε ως σκοπό τη συμμετοχή των παιδιών στη διαδικασία της κατασκευής και στην οικειοποίηση των παιδιών με το δημόσιο χώρο. Τα παιδιά συμμετείχαν με πολύ κέφι στο χρωματισμό και διασκέδασαν παρόλο που λερώνονταν με τις μπογιές.



Εικόνα 3: Μαθητές του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών συμμετέχουν σε δράση έξω από την είσοδο του.



Εικόνα 4: Μαθητές του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών συμμετέχουν σε δράση έξω από την είσοδο του.

β_ Παρατήρηση της παρουσίασης της σχολικής εφημερίδας της 2ας τάξης.

Μερικές ημέρες μετά την θεατρική παράσταση, πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση της εφημερίδας 'Τα αετόπουλα' της Β' τάξης, στο χώρο της συλλογικότητας 'Σκόρος' στην συμβολή της οδού Ζωοδόχου Πηγής, με την οδό Ερεσού, στα Εξάρχεια. Η παρουσίαση πραγματοποιήθηκε το απόγευμα.

Ο 'Σκόρος' είναι ένας χώρος ο οποίος στεγάζεται σε ισόγειο κατάστημα πολυκατοικίας και στον οποίο μπορεί ο οποιοσδήποτε να ανταλλάξει μεταχειρισμένα του ρούχα ή και άλλα αντικείμενα (βιβλία, cd, τσάντες κλπ), με την προϋπόθεση ότι είναι σε καλή κατάσταση. Η λογική της λειτουργίας του είναι ότι ο καθένας μπορεί να παραχωρήσει ρούχα και να πάρει άλλα ρούχα. Μπορεί επίσης μόνο να δώσει ή μόνο να πάρει. Κανόνας είναι ότι δεν δίνονται χρήματα για την ανταλλαγή. Εάν κάποιος θέλει, μπορεί να αφήσει χρήματα για να συμβάλλει στα έξοδα λειτουργίας του χώρου. Η διαχείριση και λειτουργία του 'Σκόρου' γίνεται μέσα από μία ανοιχτή συλλογικότητα, η οποία συνεδριάζει μία φορά ανά δύο εβδομάδες, περίπου.

Ρώτησα τα μέλη της ομάδας του 'Σκόρου' που βρίσκονταν εκείνη την ώρα στο χώρο, εάν έχουν συστήσει κάποιο νομικό πρόσωπο δομής κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας. Μου απάντησαν αρνητικά, καθώς όπως κατάλαβα δεν θέλουν να εμπλέκονται με τη γραφειοκρατία και προβλεπόμενες διαδικασίες. Ο χώρος λειτουργεί με βάση ένα καταστατικό που έχουν συστήσει μόνοι τους και ανοιχτές διαδικασίες. Νοικιάζεται από ένα φυσικό πρόσωπο, μέλος μίας ΜΚΟ που δραστηριοποιείται σε άλλη περιοχή.

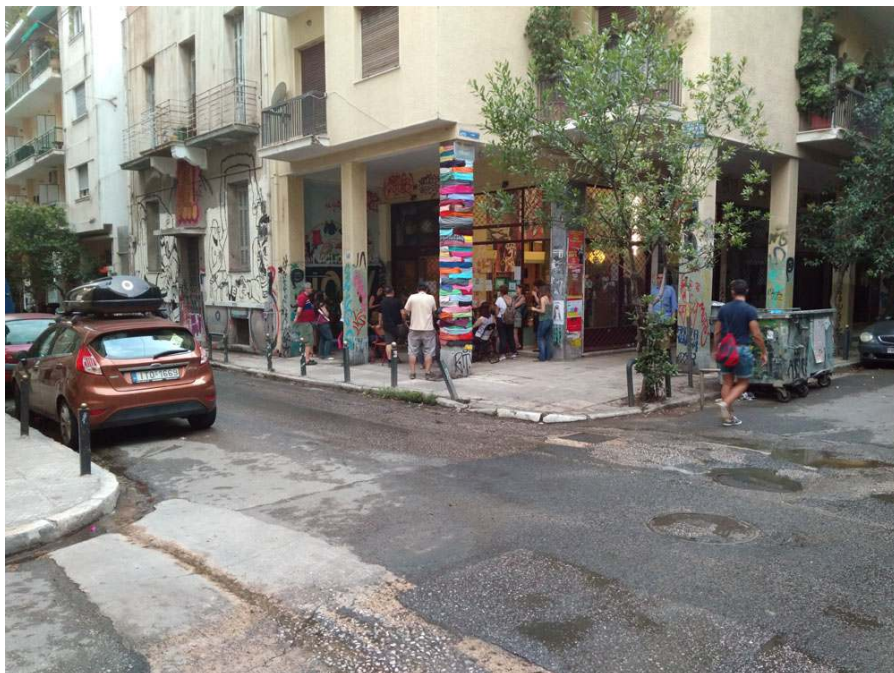
Όταν πήγα στο 'Σκόρο' για την παρουσίαση της εφημερίδας, στο εσωτερικό του χώρου υπήρχε αρκετός κόσμος, που περιεργαζόταν και διάλεγε ρούχα και άλλα αντικείμενα. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν μετανάστες. Έξω από τον κλειστό χώρο, στο στεγασμένο χώρο της στοάς επί της οδού Ζωοδόχου Πηγής, υπήρχε ένα τραπέζι, πάνω στο οποίο ήταν οι τυπωμένες εφημερίδες της 2ας τάξης του κ. Μπαλτά, σε χαρτί αφίσας. Υπήρχαν επίσης μερικές καρέκλες οργανωμένες για τη δράση που θα ακολουθούσε. Φτάνοντας βρήκα τον κ. Μπαλτά με μερικά παιδιά να κολλάνε αφίσες στη τζαμαρία του 'Σκόρου', επί της οδού Ερεσού. Μ' έναν μικρό τηλεβόα, που είχε φέρει ο κ. Μπαλτάς, φώναζαν 'Εφημερίδες- εφημερίδες' και διάβαζαν κάποια πράγματα που ήταν γραμμένα στις αφίσες. Στις εφημερίδες ήταν γραμμένες σκέψεις και ιδέες των παιδιών, ιστορίες, δραστηριότητες που έκαναν στο σχολείο και συνεντεύξεις των παιδιών από κατοίκους της περιοχής.

Αφού κόλλησαν τις αφίσες, τα παιδιά κάθισαν σε κυκλική διάταξη στο χώρο της στοάς. Ξεκίνησαν να

εξηγούν με τη χρήση του τηλεβόα, διαδοχικά το ένα παιδί μετά από το άλλο,, τις σκέψεις τους για το σχολείο, τη γειτονιά, τα κατοικίδια τους, δραστηριότητες που έκαναν μέσα στη χρονιά που τελείωσε, καθώς και σκέψεις και απόψεις για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των παιδιών, των ζώων κλπ. Διάβασαν επίσης αποσπάσματα από την εφημερίδα. Ο κ. Μπαλτάς οργάνωνε τα παιδιά, ώστε να μιλούν διαδοχικά. Είχε μαζευτεί λίγος κόσμος, γονείς, πελάτες, προσωπικό του 'Σκόρου' και περαστικοί που παρακολουθούσαν τα παιδιά. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, ήταν προγραμματισμένο να κυκλοφορήσουν στην περιοχή για αφισκόλληση.



Εικόνα 5: Μαθητές του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών συμμετέχουν σε δράση παρουσίασης της σχολικής τους εφημερίδας στο χώρο της συλλογικότητας, 'Σκόρος'



Εικόνα 6: Μαθητές του 35ου Δημοτικού Σχολείου Αθηνών συμμετέχουν σε δράση παρουσίασης της σχολικής τους εφημερίδας στο χώρο της συλλογικότητας, 'Σκόρος', οδός Ζωοδόχου Πηγής & Ερεσού.



Τ' ΑΕΤΟΠΟΥΛΑ

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΙΧΟΥ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΗΣ
350 ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΕΞΑΡΧΕΙΩΝ
ΚΩΛΕΤΤΗ 34, 10682, ΑΘΗΝΑ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2019

ΟΛΟΣ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑ

Μια μέρα με ενέργεια και ευχία γράφω ποιήματα χαράς, γράφω ποιήματα με μπερδεμένα γράμματα. Το σακακιένο χαρτί σε μέρη μαγικά, γράφω να κάτσα αγέλους και παλιάντα γράφω για μάγισσες νάνους και κομπόζι. Γράφω για μένα, (Μελίνα)

Η τσάννα μου κομψή με τρεις μέρες είδε όνερα. Τη Δευτέρα όμως την τσάννα στο σπίτι. (Φάμπιο)

Το διάστημα ένα πολλούς πλανήτες αστέρια και ήλιο που μας ζεσταίνει και μας φωτίζει. Έχει εδωρήγους και αστροναύτες. Θέλω να πάω στο διάστημα! (Φάμπιο)

Κάτι κατά! Τοίχος είναι κότα; Ήταν ένα αγόρι που φοβόταν πολύ. Κότα αν θες! (Νουστάνο)

Ήσες μια ζιμάρα γάτα από το Τζιμπού! που τρώπιες στα σπλάχνα και έβραζε τούφα. Έσπασε τα πιάτα για να βρει τυρί (Αντωνέλα)

10 ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Η γεντονιά μας [2]. Η ελευθερία στα σχολεία μερνάει [3]. Προβλήματα στο σχολείο [4]. Κακοποίηση των ζώων [5]. Προστασία του περιβάλλοντος [6]. Συμπεριφορά στο σπίτι [7]. Ο ρατσισμός στο σχολείο [8]. Τα δικαιώματα του παιδιού [9]. Το Πάρονο Ναυαρίνου ξαναγεννιέται [10]. Η Ελευθερία στο λόγο. (Τζέσικα + Φρέντο)

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η τσέπη μας έχει πολλά βιβλία και το καρότσι μας που βγαίνουμε έξω από το σχολείο. Τώρα και στην πόρτα με βιβλιοπαρουσιάσεις κάθε Δευτέρα. Ήρθε στην πόρτα μας και ο ομιλητής Φανίας Σαρουμελός. Και πήγαμε εκεί που βγάλα τα βιβλία του στη γειτονιά μας. (Ευδοκία Τσίπας). Να και η συνέντευξη μαζί του:

- Πώς εμπνευστήκατε να τον γάτο Κλάουιν - Μαλλούρι και τον Πόντι.
- Από το εργοστάσιο που σφραγίζει τις γάτες, τον Πόντι
- Η γαλιά η Ελληνική στο βιβλίο;
- Δεν ήθελε να χαλάσει το λουλούδι της ο γάτος?
- Γιατί κολλάτε τις λέξεις;
- Γράφω όπως γράφουν τα παιδιά;
- Ξακ έχουν κλέψει την φαντασία;
- Η φαντασία είναι κι έξω από μας. Έτσι κάνουμε την αριστερή και την δεξιά μέρα μαζί (Φρέντο + Αρχάγγελος + Μελίνα)

ΧΑΡΤΑΕΤΟΣ

Στην υπαίθρια τάξη μας κάναμε δυο χαρταετούς. Ήρθε ο κυρ - Βαγγέλης Την Καβαρά Δευτέρα ήρθε ο παππούς μου να με πάρει μαζί με τον αδελφό μου να πάμε στην Αίγινα. Οι γλάροι στο σχολείο έρχονται από εκεί. Μας αγόρασε χαρταετό αλλά δυστυχώς δεν είχε Πέρασαμε πολύ ώρα. (Τζέσικα)

Ήρθε ο μπλε κάδο δι' Εμένα μου αρέσει η ανακύκλωση. Φροντίζω το περιβάλλον. Η ανακύκλωση είναι πολύ σημαντική για το περιβάλλον. Γι' αυτό καλό είναι να σηματοποιήσουμε τους κάδους της ανακύκλωσης. Αλλά ο κάδος έφυγε από το σχολείο. (Αντωνέλα)

ΜΠΑΕ ΚΑΛΟΣ

Μια μέρα με ενέργεια και ευχία γράφω ποιήματα χαράς, γράφω ποιήματα με μπερδεμένα γράμματα. Το σακακιένο χαρτί σε μέρη μαγικά, γράφω να κάτσα αγέλους και παλιάντα γράφω για μάγισσες νάνους και κομπόζι. Γράφω για μένα, (Μελίνα)

ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΤΑΞΗ

Στην υπαίθρια τάξη μας έχουμε πολλά φυτά. Κάνουμε «Μελέτη Περιβάλλοντος». Έχουμε 46 γλάστρες! Έχουμε απάρια, ηλιοστρώτα, κολοκάθους, τριανταφυλλιά, μουραουλές, ντοματίζες, πατατζές, πιπεριές, φασέες, νισσοφές, ανεμώνες, σπέρμα, φικό, αλόη και δυόσμο. Κάνουμε και κομπόζι. Τα φυτά ομορφάνουν το περιβάλλον. Μιρτζίζουν τέλεια. Και τα περισσότερα είναι σπάνια σε σχολείο. (Παρασκευή)

ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

Οι καρναίκες ζουν στο κυπαρίσσι μας. Είναι καλές στο να πετάνε, τέλειες, ελαφριές, μαυροασπρές, γυλικές, και αλιμαρές. (Νίζ)

Τα πουλίκα αγαπώ! κάθονται και τα κοτσί/ τα τραγουδιά τους ακούω/ με το παράθυρο ανοιχτό/ κι όταν πάνε και πετάνε/ σαν ιατρείο καρδιοχτυπώ! (Αντωνέλα)

ΣΥΝΤΑΓΙΣΜΟΣ

Ο συνταγισμός μου αρέσει επειδή μπορούμε να φτιάξουμε χρωματιστά στο σχολείο. Έχουμε 9 ειρή και 62 λεπτά. Πριν ένα χρόνο μας έλεψαν τον κομπάρσο. Ήταν αγόρασε εκτυπωτή. Τον βρήκαν στην τάξη της κυρίας Νένας ο Αρχάγγελος και ο Λουτσιάνο. Επίσης να μην μας τον έδωσαν και να φωνάξουν «συνταγισμός, συνταγισμός, συνταγισμός» και ρίχνουν ότι έχουν, κάθε πρωί. Και πήραμε και εκτυπωτή, μας έδωσαν χρήματα οι γονείς! (Παρασκευή)

ΚΑΡΑΓΚΙΩΣΗ

Εμείς τα παιδιά παίζουμε Καραγκιώζι, Κάνουμε ομάδες, όπως ομάδες στο σχολείο. Όταν τελειώνει η μια ομάδα πάμε στην άλλη και μετά παίζουμε Καραγκιώζι. Το παιδί που πλατεια και η ομάδα πίσω από τον μπερδέ. Παίζουμε «Ο Καραγκιώζης συναντάει την Αγάλια», «Ο Καραγκιώζης γαυρίζει την Αγάλια», «Ο Καραγκιώζης παντρεύεται την Βεζύροπολο» και «Ο Καραγκιώζης μαθαίνει την αδικία στα κολλήτριά». (Τζέσικα)

Ο Καραγκιώζης είναι πολύ σπείρας και κάνει τα παιδιά να γελάει. Κάποιες φορές τοσκαινετα και με την Αγάλια. Όμως όταν γνωρίζουμε εμπειρίες και παρτενερια. Ένα από τα έργα μας που παίζουμε στην τάξη είναι «Ο Καραγκιώζης ταξιδεύει στη Γαλιλία». (Φατίμα + Ησά)

ΤΑ ΘΑΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Κάθε Δευτέρα κάνουμε παρουσιάσεις και δείχνουμε τα βιβλία μας. Βγόνουμε στην υπαίθρια τάξη μας και τον κήπο. Την Τρίτη κάνουμε μουσική και συνέντευξη των ζώων και την Τετάρτη κάνουμε υπολογιστές και εφημερίδα. Κάθε Πέμπτη βγαίνουμε έξω από το σχολείο και παίρνουμε και ποδοσφαίρο στην αυλή, αφήρια και κορτίνα μαζί. Κάθε Παρασκευή έχουμε την κυρία Σοφία και κάνουμε αλληλογραφία. Επίσης βιβλιοθήκη και συμβούλιο τάξης. Το Σάββατο μιλάμε Δευτέρα στο σχολείο. Περνάμε καλά με τον κύριο Μπάμπη και την κυρία Σοφία. (Αντωνέλα)

10-ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

- Υπάρχει Θεός; (Αγγελος)
- Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς το κέμους; (Φρέντο)
- Πώς φτιάχνεται μια πολλαπλασιαστική; (Φρέντο)
- Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς χωρίς λεπτά; (Φρέντο)
- Πώς θα ενώσαν οι πλανήτες χωρίς χρωματιστά; (Νηρέας)
- Γιατί πρέπει να χρησιμοποιούμε χρωματιστά; (Νηρέας)
- Γιατί οι άνθρωποι τρώνε ζώα; (Νηρέας)
- Γιατί κάποιοι δάσκαλοι μας αναγκάζουν να συμπεριφερόμαστε όπως αυτοί; (Νηρέας)
- Γιατί μας ερωτάει η φύση; (Αρχάγγελος)
- Γιατί μας σφραγίζει η τυβέρνιρη που έχουμε; (Τζέσικα)
- Πώς σας φαίνεται η γεντονιά σας; (Νουστάνο)
- Πώς σας φαίνεται η γεντονιά σας; (Αρχάγγελος)
- Γιατί υπάρχουν λιπαστές; (Αρχάγγελος)
- Γιατί τα συννερα δεν τρώνονται; (Νίζ)

Εικόνα 7: Η πρώτη σελίδα – αφίσα της σχολικής εφημερίδας 'Τ' αετόπουλα'

Σκέψεις για τις δράσεις της 2ας τάξης στον πεζόδρομο και στο 'Σκόρο'

Η δράση που πραγματοποιήθηκε στον πεζόδρομο, στην είσοδο του σχολείου, φαίνεται ότι είχε ως στόχο της την οικειοποίηση του δημόσιου χώρου από τα παιδιά και εντασσόταν στο πλαίσιο δραστηριοτήτων της Β' τάξης του κ. Μπαλτά, για άνοιγμα του σχολείου προς τα 'έξω'. Το σκεπτικό της δράσης φαίνεται ότι ήταν η συμμετοχή των παιδιών στην κατασκευή που θα γίνει μπροστά από το σχολείο, μέσα από τη δημιουργία ενός δρώμενου, καθώς και η ορατότητα των παιδιών στο δημόσιο χώρο. Τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερο ενθουσιασμό στη δραστηριότητα του χρωματισμού καθώς πέρα από το δάπεδο του πεζοδρομίου, έβαφαν το παρτέρι και το κιγκλίδωμα του σχολείου τους.

Στη δράση της παρουσίασης της σχολικής εφημερίδας, ήταν ενδιαφέρουσα η αλληλεπίδραση των παιδιών με το χώρο του 'Σκόρου', καθώς δημιούργησε ένα δρώμενο με κινητικότητα και φωνές μικρών παιδιών. Η διαδικασία αυτή φαινόταν να στοχεύει στην ενίσχυση της δυνατότητας των παιδιών για δημόσια έκφραση, για ορατότητα, καθώς και για συμμετοχή στην κοινότητα.

Με τέτοια παραδείγματα δράσεων στο δημόσιο χώρο, τα παιδιά αντιλαμβάνονται διαφορετικά το σχολείο και τη γειτονιά. Νιώθουν ότι μπορούν να συμμετέχουν στις διεργασίες που συντελούνται. Τέτοιες δράσεις είναι σημαντικές καθώς δημιουργούν μία δραστηριοποίηση που εντάσσεται στην καθημερινότητά τους, ακόμα και εάν δεν συμμετέχουν όλα τα παιδιά σ' αυτές. Η δραστηριοποίηση αυτή, φαίνεται όντως να 'μετακινεί τις γραμμές', όπως υποστήριξε ο κ. Μπαλτάς, καθώς υπερβαίνει θεσμικά και κοινωνικά πλαίσια. Τόσο η δράση στην είσοδο του σχολείου, όσο και η παρουσίαση της εφημερίδας, δεν προβλεπόταν από το προβλεπόμενο πρόγραμμα του σχολείου, ενώ δημιούργησαν κάτι το απρόοπτο για την καθημερινότητα της γειτονιάς.

Τέτοιες δράσεις είναι πιθανότατα χρήσιμες σε σχολεία με αυξημένα ποσοστά παιδιών μεταναστών, καθώς συμβάλλουν στην ομαλή ένταξή των παιδιών στην κοινωνία. Ενδεχομένως, αντίστοιχες δράσεις που ξεφεύγουν από μία 'κανονικότητα' και τα πρότυπα και στερεότυπα της ελληνικής σχολικής καθημερινότητας να μην είναι το ίδιο αποδεκτές από γονείς σε δημόσια σχολεία με ελληνόπουλα. Ίσως η αποδοχή αντίστοιχων πρωτοβουλιών στο σχολείο αυτό να έχει να κάνει και με το γεγονός ότι οι μετανάστες δεν έχουν τα ίδια πρότυπα και δέχονται ευκολότερα ό,τι έχει να τους προσφέρει το σχολείο για τα παιδιά τους.

10_ Πραγματοποίηση δράσης στο 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

1_ Οργάνωση και προετοιμασία δράσης

Συνάντηση με τον κ. Μπαλτά και με μέλος της θεατρικής ομάδας Playback Ground

Σε συνέχεια της συνέντευξης που μου παραχώρησε ο κ. Μπαλτάς, με ενημέρωσε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας σχετικά με την πραγματοποίηση δράσεων Δημοτικών σχολείων της περιοχής, μέσα από διαδρομές που συγκλίνουν στο Πεδίον του Άρεως. Μου έστειλε κείμενο με σκέψεις για σχεδιασμό της πόλης, μέσα από υλοποίηση τέτοιων κινήσεων, με πεζοδρομήσεις και δημιουργία ποδηλατοδρόμων. Μου έστειλε επίσης ενημέρωση σε σχέση με συζητήσεις και προβολές που επρόκειτο να πραγματοποιήσει η Ανοιχτή Συνέλευση Γκύζη για το ζήτημα αυτό. Εγώ του έστειλα βιβλιογραφικές αναφορές, σε σχέση με τις κυψέλες εσωτερικής κυκλοφορίας, που είναι κοντά στη λογική του σχεδιασμού της γειτονιάς, με επίκεντρο το σχολείο.

Πραγματοποιήσαμε μία συνάντηση με τον κ. Μπαλτά και ένα μέλος της θεατρικής ομάδας Playback Ground, σε εκτός του σχολείου χώρο, προκειμένου να γίνει από όλους κατανοητό το τί θα περιλαμβάνει η δράση στο σχολείο και να διευκρινιστούν πρακτικά της ζητήματα. Εξήγησα στον κ. Μπαλτά τους θεματικούς άξονες της εργασίας μου και πώς θα σχετίζονται με τη δράση στο σχολείο. Ο εκπρόσωπος της θεατρικής ομάδας εξήγησε τη μεθοδολογία και την θεατρική πρακτική και μεθοδολογία της ομάδας.

Σε σχέση με πρακτικά ζητήματα, προτάθηκε από τον κ. Μπαλτά να πραγματοποιηθεί με μικρό αριθμό μαθητών και όχι με το σύνολο του σχολείου, καθώς του φαινόταν ότι θα είναι δύσκολο να παρακολουθήσουν όλα τα παιδιά του σχολείου μία τέτοια διαδικασία. Προτάθηκε να γίνουν δύο παραστάσεις. Μία παράσταση με την τάξη του (Β' Δημοτικού) και μία σε άλλη τάξη. Προτάθηκε επίσης από τον κ. Μπαλτά να πραγματοποιηθεί η δράση στο στεγασμένο χώρο στην είσοδο του σχολείου, ώστε να υπάρχει η αντίληψη της γειτονιάς κατά τη διάρκεια της παράστασης. Προτάθηκαν από τον κ. Μπαλτά πιθανές ημερομηνίες, ημέρες που πραγματοποιεί διάφορες δράσεις με τα παιδιά και που θα μπορούσαν να συνδυαστούν με άλλη προγραμματισμένη δράση στην είσοδο του σχολείου. Ο εκπρόσωπος της θεατρικής ομάδας συμφώνησε και πρότεινε να γίνουν οι δύο παραστάσεις η μία μετά την άλλη. Η πρώτη το πρωί στις 8:00 και η δεύτερη κατά τις 10:00. Εγώ παρατήρησα ότι η ιδέα της αντίληψης του χώρου της γειτονιάς κατά τη διάρκεια της δράσης είναι καλή, ενώ επεσήμανα ότι θα μπορούσαν ενδεχομένως να βγουν χρήσιμα συμπεράσματα από τις δύο διαφορετικές παραστάσεις με τη σύγκριση των αποτελεσμάτων τους, και το πώς το κοινό ανταποκρίθηκε και αντέδρασε σε κάθε μία από αυτές.

Στη διάρκεια της συνάντησης και συζητώντας το ζήτημα των αυθόρμητων πρωτοβουλιών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, τις οποίες καταγράφει η εργασία μου, επεσήμανα κοινές εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες ανάμεσα στην τάξη του κ. Μπαλτά και την τάξη του Δημοτικού Σχολείου του Φρε (επίσκεψη στο supermarket, ο πρωινός κύκλος των μαθητών, κλπ), σύμφωνα με τη συνέντευξη που είχα πάρει από εκπαιδευτικό του σχολείου του Φρε. Ο κ. Μπαλτάς υποστήριξε σε σχέση με το ζήτημα αυτό, την άποψη ότι η γνώση υπάρχει, και ξαναανακαλύπτεται συνεχώς. Σε σχέση με το ζήτημα της γνώσης, υποστήριξε ότι το πρόγραμμα των Νέων Σχολικών Κτιρίων της δεκαετίας του '30 εξέφραζε μία αντίστοιχη παιδαγωγική αντίληψη που είχε δημιουργηθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής εκείνης και η οποία είχε μία προοδευτική ιδεολογική κατεύθυνση. Υποστήριξε ότι η αντίληψη εκείνη έβρισκε την έκφρασή της στο σχεδιασμό των σχολικών κτιρίων, μέσω του προγράμματος του Υπουργείου Παιδείας. Έφερε ως παράδειγμα την υπαίθρια τάξη, την κλιμάκωση των χώρων (από κλειστό έως υπαίθριο) και το σχεδιασμό της αίθουσας διδασκαλίας στο σχεδιασμό του 35ου Δημοτικού σχολείου. Υποστήριξε ότι οι εκπαιδευτικοί της εποχής εκείνης διώχθηκαν για τις πολιτικές τους πεποιθήσεις και αντιλήψεις και όλη αυτή η γνώση χάθηκε. Σε σχέση με το ζήτημα της εκ νέου ανακάλυψης της γνώσης, παρατήρησε ότι και η παιδαγωγική Freinet που εφαρμόζει στην τάξη του δεν είναι μία καινούργια ιδέα.

Ο κ. Μπαλτάς αναφέρθηκε επίσης στο δίπολο ελευθερίας – ασφάλειας και υποστήριξε ότι στις μέρες μας η

κοινωνία κινείται στη λογική της ασφάλειας, εις βάρος της ελευθερίας. Υποστήριξε ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση είναι αφορμή για να ξαναέρθουν στην επιφάνεια προοδευτικότερες αντιλήψεις. Υποστήριξε ότι οι αντιλήψεις αυτές εκφράζονται μέσα από κοινωνικά κινήματα, την εκπαίδευση κλπ. Σε σχέση με το ζήτημα του παραπάνω δίπολου, μου πρότεινε να δω μία ταινία με τίτλο: “Τα παιδιά δεν παίζει” που διαδραματίζεται στην Πάτρα και γυρίστηκε με αφορμή μία πραγματική ιστορία παιδιών που θέλουν να παίξουν ποδόσφαιρο και κινούνται ανάμεσα σε διάφορους αρμόδιους φορείς, προκειμένου να τους αφήσουν. Υποστήριξε ότι η ταινία αυτή απαγορεύτηκε να παιχτεί στα σχολεία.

Παρατήρησα ότι το ζήτημα της έκφρασης των παιδαγωγικών θεωριών στο χώρο είναι πολύ ενδιαφέρον πεδίο διερεύνησης. Υποστήριξα ότι κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, στο μάθημα του σχεδιασμού του σχολικού χώρου, είχαμε ως εφόδιο, σε σχέση με το παιδαγωγικό μοντέλο που υλοποιούσαμε μέσα από τα σχέδιά μας, μόνο την προσωπική εμπειρία μας από το σχολείο.

Σε σχέση με την δράση, συμφωνήσαμε να επικοινωνήσω με το Διευθυντή του Σχολείου, προκειμένου να δοθεί η έγκριση από μεριάς σχολείου και να βρεθεί μία ακόμα τάξη, προκειμένου να πραγματοποιηθεί και δεύτερη παράσταση. Υποστήριξε ότι για την 5η και 6η Δημοτικού θα είναι δύσκολο, καθώς υπάρχει πρόβλημα κατανόησης της γλώσσας.

Συνάντηση με τη θεατρική ομάδα Playback Ground

Λίγες μέρες μετά με τη συνάντηση με τον κ. Μπαλτά, συναντήθηκα με τη Θεατρική ομάδα που θα πραγματοποιούσε τη δράση στο σχολείο. Σκοπός της συνάντησης ήταν να τους εξηγήσω το πώς σχετίζεται η δράση με την εργασία και πώς σκέφτομαι να συμβάλλει η ομάδα τους στην πραγματοποίηση της δράσης. Επίσης, εκκρεμούσε συνεννόηση για πρακτικά ζητήματα σε σχέση με την πραγματοποίηση της δράσης στο 35ο Δημοτικό σχολείο.

Πριν τη συνάντηση με όλη τη θεατρική ομάδα, τους είχα στείλει ένα σύντομο γενικό κείμενο σε σχέση με την εργασία μου και τη δράση. Βρεθήκαμε σε χώρο που χρησιμοποιεί η ομάδα για πρόβες και προγραμματισμένες τους συναντήσεις. Τους εξήγησα ότι η εργασία μου εξετάζει το 'ανοιχτό σχολείο' και εξετάζει τη σχέση του σχολείου με την κοινότητα. Τους είπα ότι στο πλαίσιο της διερεύνησης της εργασίας κατέγραψα μέσα από συνεντεύξεις διάφορες τάσεις για αλλαγή που δημιουργούνται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, σε σχέση με το κεντρικά σχεδιαζόμενο εκπαιδευτικό σύστημα, που εκφράζεται μέσα από την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος. Εξήγησα ότι η εργασία έχει ως σκοπό την οργάνωση των δράσεων αυτών, ώστε να υπάρξει μία συνολική αλλαγή για το δημόσιο σχολείο. Επίσης, ότι η εργασία περιλαμβάνει το σχεδιασμό και την διενέργεια μίας δράσης σε σχολείο που εντάσσεται στο γενικό αυτό πλαίσιο. Η δράση αυτή έχει χαρακτήρα κοινωνικής έρευνας και στοχεύει να δώσει αφορμές στα παιδιά για να συνειδητοποιήσουν κάποια ζητήματα για το σχολείο και το μέλλον τους μέσα απ' αυτό. Τους είπα ότι στο πλαίσιο των συνεντεύξεων, έχω πάρει συνέντευξη από τον κ. Μπαλτά, ο οποίος είναι μέλος της παιδαγωγικής ομάδας 'Σκασιαρχείο' και εφαρμόζει στην τάξη του την παιδαγωγική Freinet και συσχετίζει το σχολείο με την κοινότητα και ότι θα ήταν ενδιαφέρον να πραγματοποιηθεί μία δράση στο σχολείο αυτό.

Σε σχέση με τη δράση, τους είπα ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η θεατρική μεθοδολογία και πρακτική της ομάδας τους, όπως την εφαρμόζουν στις παραστάσεις τους, με μία διαφοροποίηση, σε σχέση με τη θεματολογία, αναφορικά με την αναζήτηση προσωπικών ιστοριών των παιδιών, σε συνάρτηση με τους θεματικούς άξονες της εργασίας μου.

Σε σχέση με τη θεματολογία που θα ήθελα να εστιάσει η δράση, τους είπα ότι αυτή θα σχετίζεται στους τρεις θεματικούς άξονες της εργασίας μου, οι οποίοι είναι:

- Ο άξονας της ορατότητας και συνειδητοποίησης της διαφορετικότητας που υπάρχει ανάμεσα στα παιδιά. Πρότεινα ότι ο άξονας αυτός θα μπορούσε να προσεγγιστεί μέσα από την αναζήτηση των

διαφορετικών τρόπων καταγωγής των παιδιών, μέσα από ερωτήσεις για το από πότε μένουν στην περιοχή, καθώς και μέσα από ιστορίες για τους διαφορετικούς τρόπους καταγωγής, εστιάζοντας στις ακραίες περιπτώσεις. Επίσης, η διαφορετικότητα θα μπορούσε να προσεγγιστεί μέσα από την επισήμανση των διαφορετικών επαγγελμάτων των γονιών των παιδιών.

- Σε σχέση με τον άξονα της ανάδειξης της τοπικότητας, πρότεινα να προσεγγιστεί η θεματολογία μέσα από αναζήτηση του τί αρέσει και δεν αρέσει στα παιδιά, σε σχέση με τη γειτονιά και το σχολείο τους.
- Τέλος, σε σχέση με τον άξονα για το πώς βλέπουν τα παιδιά το μέλλον τους, τους είπα ότι θα ήθελα η δράση να προωθεί κριτική σκέψη στα παιδιά για το εάν το σχολείο τους παρέχει τα εφόδια για να κάνουν όσα θα ήθελαν όταν μεγαλώσουν. Πρότεινα ως αφετηρία της συζήτησης αναφορικά με το ζήτημα αυτό, να ρωτηθούν τα παιδιά τί θα ήθελαν να κάνουν όταν θα μεγαλώσουν, εάν αυτό που σκέφτονται σχετίζεται με τη δουλειά των γονιών τους ή με τις προσδοκίες που έχουν οι γονείς τους από αυτά.

Τα μέλη της ομάδας εξέφρασαν αμφιβολίες εάν τα παιδιά στην ηλικία αυτή είναι σε θέση να έχουν άποψη σε σχέση με το μέλλον τους. Διατυπώθηκε η ιδέα μήπως να ξεκινήσουν την παράσταση με την παρουσίαση κάποιων επαγγελμάτων στα παιδιά. Επίσης, εκφράστηκε η επιθυμία να γνωρίζουν ποιός είναι ο στόχος που υπάρχει για καθένα από τους θεματικούς άξονες, προκειμένου να σκεφτούν πώς θα διατυπωθούν οι ερωτήσεις προς τα παιδιά.

Σε σχέση με το εάν τα παιδιά έχουν άποψη σε σχέση με το μέλλον τους, υποστήριξα ότι παρόλο που αυτό μπορεί να ισχύει για τη Β' Δημοτικού, ίσως μεγαλύτερα παιδιά να έχουν διαμορφώσει σκέψεις για το μέλλον τους. Υποστήριξα ότι, κατά τη γνώμη μου, στην ηλικία αυτή διαμορφώνεται ο χαρακτήρας των παιδιών και τέτοιες συζητήσεις, ίσως είναι αφορμές για ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Σε σχέση με την ιδέα για τα επαγγέλματα, είπα ότι κάτι τέτοιο μπορεί να είναι χρήσιμο για τη συζήτηση κατά τη διάρκεια της παράστασης.

Τους είπα ότι θα τους στείλω ένα κείμενο με σκέψεις για το στόχο που υπάρχει σε κάθε ένα από τους θεματικούς άξονες, ώστε να βοηθηθούν να προετοιμαστούν για το τί θα ρωτήσουν τα παιδιά. Συνεννοηθήκαμε για την ημερομηνία της δράσης και τους ευχαρίστησα που δέχθηκαν να με βοηθήσουν με τη δράση αυτή.

Μερικές μέρες μετά, έστειλα στη θεατρική ομάδα ένα κείμενο σε σχέση με το στόχο του κάθε θεματικού άξονα και γενικές σκέψεις και παρατηρήσεις σε σχέση με τη δράση. Συγκεκριμένα τους έγραψα για κάθε άξονα:

1 Διαφορετικότητα

Στόχος είναι η κατανόηση από τα παιδιά των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσά τους, αναφορικά με την οικονομική κατάσταση, την κοινωνική θέση και το φυλετικό και πολιτισμικό υπόβαθρο.

Η αναζήτηση προσωπικών ιστοριών μπορεί να ξεκινήσει από τα επαγγέλματα των γονιών των παιδιών και στα διαφορετικά χαρακτηριστικά των οικογενειών των μαθητών. Στις διερευνητικές ερωτήσεις, θα ήταν σκόπιμο να δοθεί έμφαση στις διαφορετικές περιπτώσεις ιστοριών, αναφορικά με επαγγέλματα, τρόπους καταγωγής, μεγέθη και δομές οικογενειών. πχ. οικογένειες προσφύγων – οικογένειες ελλήνων, μονογονεϊκές οικογένειες - πολύτεκνες οικογένειες, χειρωνακτικά επαγγέλματα γονιών – επιστήμονες κλπ.

2 Σχολείο – κοινότητα

Στόχος σε σχέση με το ζήτημα της συσχέτισης του σχολείου με την κοινότητα, μέσα από την αναζήτηση προσωπικών ιστοριών από τα παιδιά, είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της γειτονιάς και του σχολείου. Το σκεπτικό είναι ότι εάν τα παιδιά έχουν να δώσουν προσωπικά στοιχεία σε σχέση με τη γειτονιά και το σχολείο, νιώθουν ότι ανήκουν σ' αυτά και τονίζεται η αξία της συμμετοχής τους στις διαδικασίες και διεργασίες που τα διαμορφώνουν.

Η αναζήτηση προσωπικών ιστοριών μπορεί να ξεκινήσει με την επισήμανση των χαρακτηριστικών της περιοχής, π.χ. ο λόφος του Στρέφη, οι πλατείες (Πλατεία Εξαρχείων, Ναυαρίνου), το Πεδίον του Άρεως, Δημόσια κτίρια (Πολυτεχνείο, Αρχαιολογικό Μουσείο), ρωτώντας τα παιδιά τις εμπειρίες τους από αυτά και τί είναι αυτό που τους αρέσει και αυτό που δεν τους αρέσει. Επειδή η τάξη του κ. Μπαλτά κάνει διάφορες δραστηριότητες στην κοινότητα (διαδρομές στην πόλη και σε δημόσια κτίρια σε συνδυασμό με αναγνώσεις λογοτεχνικών κειμένων, τυπογραφία, επισκέψεις σε τοπικά μαγαζιά, στο κέντρο απεξάρτησης, ποδηλατικές διαδρομές κλπ) ίσως θα μπορούσαν να ρωτηθούν για την εμπειρία τους σε σχέση μ' αυτές τις δραστηριότητες

3 Όραμα για το μέλλον

Στόχος σε σχέση με το ζήτημα του οράματος που έχουν τα παιδιά για το μέλλον, είναι να δώσει στα παιδιά αφορμές για κριτική σκέψη για το πώς προσδιορίζουν το μέλλον τους σε σχέση με:

- τα επαγγέλματα των γονιών τους
- το τί θέλουν οι γονείς και ο κοινωνικός περίγυρος για τα παιδιά
- εάν όσα μαθαίνουν τα παιδιά στο σχολείο τους βοηθούν να πετύχουν όσα ονειρεύονται

Η αναζήτηση προσωπικών ιστοριών μπορεί να ξεκινήσει με τα επαγγέλματα των γονιών και τί θα ήθελαν να γίνουν τα παιδιά όταν θα μεγαλώσουν. Μέσα από διερευνητικές ερωτήσεις μπορεί να εξετάζεται εάν αυτό που θέλουν τα παιδιά σχετίζεται με όσα προσδοκούν οι γονείς τους από αυτά και ποιά μαθήματα νομίζουν ότι σχετίζονται με το επάγγελμα που θα ήθελαν να κάνουν και με ποιό τρόπο.

Σε απάντηση του παραπάνω κειμένου, η συντονίστρια της παράστασης μου έστειλε μία σειρά ερωτημάτων, που σχετίζονταν με τους παραπάνω θεματικούς άξονες. Εγώ απάντησα ότι τα ερωτήματα που μου έστειλε ήταν στη σωστή κατεύθυνση, αλλά επεσήμανα ότι θεωρώ ότι είναι σημαντικό να μην ερωτηθούν τα παιδιά ευθέως, αλλά ότι θα ήταν καλό τα ερωτήματα αυτά να προσεγγίζονται μέσα από την αναζήτηση προσωπικών ιστοριών των παιδιών. Η θεατρική ομάδα μου πρότεινε να έχουν δύο συντονιστές κατά τη διάρκεια της παράστασης (ενώ στις παραστάσεις τους έχουν συνήθως έναν συντονιστή) προκειμένου να υπάρχει μεταξύ τους συζήτηση, στην περίπτωση που υπάρχει αμηχανία από μέρους των παιδιών. Συμφώνησα με την ιδέα τους. Επίσης, τους είπα ότι δεν είναι απαραίτητο να απαντήσουν τα παιδιά σε όλη τη θεματολογία που προτείνεται με τη δράση. Θα είναι καλό να τεθούν όλα τα ζητήματα και κατά τη διάρκεια της δράσης και να αναπτυχθούν περισσότερο όσα ζητήματα ενδιαφέρουν τα παιδιά.

Προετοιμασία της δράσης στο 35ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Μετά από τη συνάντηση με τον κ. Μπαλτά, επικοινωνήσα με το Διευθυντή του 35ου Δημοτικού Σχολείου για την έγκριση της πραγματοποίησης της δράσης στο σχολείο και για την ανεύρεση δεύτερου τμήματος, προκειμένου να πραγματοποιηθεί θεατρική παράσταση. Αφού επικοινωνήσα τηλεφωνικά, του έστειλα γραπτό αίτημα για τη δράση. Αφού το έλαβε, μου απάντησε ότι θα συνεννοηθεί με τον κ. Μπαλτά και ότι θα με ειδοποιήσουν.

Πήγα στο σχολείο την παραμονή της παράστασης, προκειμένου να παρακολουθήσω την προγραμματισμένη δράση που θα πραγματοποιούνταν στην είσοδο του σχολείου και η οποία σχετιζόταν με κατασκευές στην είσοδο του σχολείου. Ήθελα επίσης να συνεννοηθώ για τη δεύτερη παράσταση που είχαμε σκεφτεί να γίνει, για την οποία δεν είχα στο μεταξύ χρονικό διάστημα κάποια ενημέρωση.

Αφού παρακολούθησα τη δράση που πραγματοποιήθηκε στον πεζόδρομο μπροστά από το σχολείο, επισκέφτηκα το γραφείο του Διευθυντή του σχολείου, προκειμένου να συνεννοηθούμε για την προγραμματιζόμενη δράση. Ο Διευθυντής με ενημέρωσε ότι δεν έχει βρεθεί άλλη τάξη για να πραγματοποιηθεί δεύτερη παράσταση. Μου είπε ότι ρώτησε τους δασκάλους, αλλά δεν υπάρχει ενδιαφέρον. Επεσήμανε ότι η 5η και 6η τάξη δεν μιλάνε καλά τη γλώσσα, καθώς υπάρχει μεγάλο ποσοστό μεταναστών που έχουν ξεκινήσει σχολείο σε άλλες χώρες και είναι πρακτικά αδύνατο να παρακολουθήσουν την παράσταση. Με πληροφόρησε ότι σε όλο το σχολείο το ποσοστό των παιδιών μεταναστών ανέρχεται στο 58%. Εκείνη τη στιγμή σκέφτηκε και πρότεινε να πάρουμε την τάξη της 3ης δημοτικού για τη δεύτερη παράσταση, η δασκάλα της οποίας θα έλειπε την επομένη. Συμφώνησα με την ιδέα του, τον ευχαρίστησα και δώσαμε ραντεβού για την επομένη το πρωί.

Μετά την ολοκλήρωση της δράσης που πραγματοποιήθηκε στην είσοδο του σχολείου, ο κ. Μπαλτάς μου πρότεινε να μιλήσω στα παιδιά της τάξης του, ώστε να τους εξηγήσω τί θα γίνει την επομένη. Ο κ. Μπαλτάς ήταν απασχολημένος με την οργάνωση της έκδοσης της εφημερίδας της τάξης, σε συνεργασία με έναν τυπογράφο στην αίθουσα των δασκάλων. Πήγα με τα παιδιά που τα συνόδευε μία κυρία της υποδοχής προσφύγων, η οποία συμμετείχε στη δράση στην είσοδο του σχολείου, στο χώρο της υπαίθριας τάξης, στον όροφο του σχολείου. Τη ρώτησα πόσα παιδιά της τάξης είναι παιδιά μεταναστών και μου είπε ότι είναι τα 12 από τα 15 συνολικά της τάξης (ποσοστό 80%). Μου εξήγησε ότι τα παιδιά της τάξης αυτής, δεν έχουν πρόβλημα κατανόησης των ελληνικών, γιατί έχουν ξεκινήσει το σχολείο στην Ελλάδα. Μίλησα στα παιδιά και τους εξήγησα ότι την επόμενη μέρα το πρωί, θα πραγματοποιηθεί στο σχολείο τους μία θεατρική παράσταση. Τους εξήγησα ότι η παράσταση αυτή θα είναι διαφορετική καθώς δεν θα έχει προκαθορισμένο σενάριο, γιατί οι ηθοποιοί θα παίζουν τις ιστορίες που θα τους λένε τα παιδιά. Τους είπα να σκεφτούν διάφορες ιστορίες σε σχέση με το σχολείο τους και τη γειτονιά, ώστε να είναι έτοιμοι για την παράσταση. Ρώτησα τα ονόματά τους και εάν μένουν κοντά στο σχολείο. Επίσης, τα ρώτησα τα επαγγέλματα των γονιών τους. Οι ερωτήσεις αυτές έγιναν σε μία προσπάθεια να έρθουμε σε μία προσωπική επαφή, αλλά και για να υπάρξουν αφορμές για συζήτηση για την επόμενη μέρα. Μετά από έναν αρχικό ενθουσιασμό των παιδιών για την ιδέα της παρακολούθησης θεατρικής παράστασης, γρήγορα έχασαν το ενδιαφέρον τους για συζήτηση, καθώς ήταν ακόμα ενθουσιασμένα με τη δράση που είχε προηγηθεί. Πιθανότατα ήταν κουρασμένα από αυτήν. Χαιρέτησα τα παιδιά και τους είπα ότι θα τα πούμε την επόμενη μέρα το πρωί.

β_ Η παράσταση

Ο χώρος του σχολείου και της παράστασης.

Φτάνοντας στο σχολείο το επόμενο πρωί, συνάντησα τον κ. Μπαλτά και το Διευθυντή στην είσοδο του σχολείου. Ο Διευθυντής μας ανακοίνωσε ότι το πρόγραμμα άλλαξε. Η πρόβα για την τελετή λήξης του σχολείου θα γινόταν νωρίς και συνεπώς δεν ήταν δυνατόν να γίνει η παράσταση στο στεγασμένο χώρο της εισόδου. Επίσης, μετά από την αλλαγή αυτή, δεν υπήρχε δεύτερη τάξη για παράσταση, ενώ δεν θα είχαμε ησυχία για την παράσταση, εξαιτίας της πρόβας. Αποφασίσαμε να προχωρήσουμε παρόλα αυτά με τη δράση.

Αφού ήρθαν στο σχολείο τα παιδιά της Β' τάξης και όλα τα μέλη της θεατρικής ομάδας, έγιναν οι εκατέρωθεν συστάσεις στην αυλή του σχολείου. Αποφασίστηκε να δούμε άλλους εναλλακτικούς χώρους για την παράσταση. Μία δασκάλα που πληροφορήθηκε για την παράσταση που θα γινόταν, ρώτησε σε ποιά τάξη θα την παρακολουθήσει. Όταν έμαθε ότι θα ήταν η 2α τάξη, σχολίασε: *'Βέβαια, είναι τα πιο έξυπνα'*

Όλοι οι χώροι του 35ου Δημοτικού Σχολείου είναι οργανωμένοι γύρω από ένα κεντρικό υπαίθριο χώρο. Μπαίνοντας από την είσοδο στην οδό Κωλέττη, βρισκόμαστε σ' έναν στεγασμένο χώρο, ύψους 2 ορόφων, η στέγαση του οποίου στηρίζεται σε μπετονένια υποστηλώματα κυκλικής διατομής. Στο δώμα πάνω απ' αυτόν, βρίσκεται η υπαίθρια τάξη. Μπαίνοντας στα δεξιά και σε επαφή με το στεγασμένο χώρο, είναι ένας τριώροφος κτιριακός όγκος, που στεγάζει γραφεία καθηγητών, το γραφείο του Διευθυντή και πάνω από το στεγασμένο χώρο, ένα εργαστήριο του σχολείου. Αφού διασχίσουμε το στεγασμένο χώρο, φτάνουμε στον κεντρικό υπαίθριο χώρο της αυλής του σχολείου. Ο υπαίθριος χώρος είναι παραλληλόγραμμος με τις αίθουσες διδασκαλίας σε πτέρυγα τριών ορόφων, στη μία μεγάλη πλευρά του, στα αριστερά, όπως μπαίνουμε από την κεντρική είσοδο. Ένα κεντρικό κλιμακοστάσιο βρίσκεται στο κέντρο της πτέρυγας των αιθουσών διδασκαλίας. Υπάρχουν και άλλοι χώροι γύρω από τον κεντρικό υπαίθριο χώρο (αίθουσα πολλαπλής χρήσης, νηπιαγωγείο, βοηθητικοί χώροι), ενώ υπάρχει και μία δίοδος που οδηγεί στην άλλη έξοδο του σχολείου, προς τα δεξιά. Όλες οι κινήσεις ανάμεσα στους κλειστούς χώρους, γίνονται μέσα από στεγασμένους ημιυπαίθριους χώρους.

Οι τρεις εναλλακτικοί χώροι για να πραγματοποιηθεί η παράσταση ήταν ο χώρος της υπαίθριας τάξης, στο δώμα του στεγασμένου χώρου της εισόδου, το Νηπιαγωγείο, στο ισόγειο και μία μεγάλη αίθουσα στον τρίτο όροφο των αιθουσών διδασκαλίας. Η θεατρική ομάδα αποφάσισε η παράσταση να γίνει στην υπαίθρια αίθουσα διδασκαλίας, καθώς είναι ένας ωραίος χώρος, μ' ένα πλατάνι να σκεπάζει μέρος του και ενδιαφέρουσες θέες και οπτικές προς το υπόλοιπο σχολείο, το αίθριο και τα γύρω κτίρια. Ο χώρος σκιαζόταν από τις γύρω πολυκατοικίες, καθώς ο ήλιος ήταν ακόμα χαμηλά. Δεν φαινόταν να υπάρχει ιδιαίτερη ηχητική όχληση από άλλες δραστηριότητες του σχολείου. Η πρόβα στο ισόγειο είχε στο μεταξύ ξεκινήσει και πραγματοποιούνταν δραστηριότητες καλλιτεχνικής γυμναστικής με κορδέλες, χωρίς να ενοχλούν ιδιαίτερα.

Η υπαίθρια τάξη είναι ένα ταρατσάκι στρωμένο με πλάκες πεζοδρομίου και περιμετρικό μεταλλικό κιγκλίδωμα. Έχει συνολικές διαστάσεις 8Χ8 μ περίπου. Η μία του πλευρά βλέπει προς τον πεζόδρομο της οδού Κωλέττη και απέναντι σε μία πολυκατοικία, της εποχής του μεσοπολέμου, η οποία δημιουργεί ένα ενδιαφέρον φόντο. Η απέναντι πλευρά της υπαίθριας τάξης βλέπει στην εσωτερική αυλή του σχολείου. Στην πλευρά που βλέπει προς τις αίθουσες διδασκαλίας, υπάρχει ο πλάτανος που ανεβαίνει από το ισόγειο. Η πλευρά της υπαίθριας τάξης προς το εργαστήριο, έχει έναν τυφλό τοίχο ύψους 1,5 ορόφου, περίπου, με φεγγίτες, ψηλά. Στη μία γωνία υπάρχει μία μεταλλική σκάλα με πλατύσκαλο, καθώς η είσοδος στο εργαστήριο γίνεται σε ψηλότερο επίπεδο. Η υπαίθρια τάξη είχε δύο τραπέζια και κάποιες βαμμένες ξύλινες παλέτες. Στις δύο πλευρές της είχε πλαστικούς κουβάδες από χρώματα, μέσα στους οποίους ήταν φυτεμένα με τη βοήθεια των παιδιών διάφορα φυτά (τοματιές, κισσός, κολοκυθιά, βασιλικός κ.α.).

Διαμορφώσαμε το χώρο για τη δράση, δημιουργώντας χώρο σκηνής και δύο σειρές παλέτες για καθίσματα. Στο χώρο της σκηνής τοποθετήθηκε ένας πάγκος με πλάτη, διαμορφωμένος από ξύλινες παλέτες, προκειμένου να κάθονται οι ηθοποιοί κατά τη διάρκεια της παράστασης. Από τον πάγκο αυτό θα σηκώνονταν στη συνέχεια διαδοχικά, προκειμένου να κάνουν τις θεατρικές τους δράσεις. Δίπλα στον πάγκο τοποθετήθηκε ένα γραφείο, πάνω στο οποίο μπήκε μία ανοιχτή παλιά ταξιδιωτική βαλίτσα με διάφορα αντικείμενα για την παράσταση. Στη μία πλευρά της σκηνής, με πλάτη στον τοίχο και κοντά στην πλατεία που διαμορφώθηκε, κάθισε ο μουσικός της θεατρικής ομάδας, με την κιθάρα του. Οι συντονιστές της θεατρικής ομάδας, κινούνταν κοντά στο κοινό, για να συζητούν, αναζητώντας τις ιστορίες του κοινού, ενώ κάθονταν στην άκρη, όταν οι ηθοποιοί έπαιζαν τις θεατρικές τους δράσεις. Εγώ κάθισα στην απέναντι πλευρά από τον μουσικό και κοντά στην πλατεία, ώστε να παρακολουθώ την παράσταση, να μπορώ να μιλάω στους συντονιστές κατά τη διάρκεια της παράστασης και να καταγράφω όσα λέγονται και συμβαίνουν.

Όση ώρα γινόταν η προετοιμασία του χώρου, τα παιδιά περίμεναν στην τάξη τους καθισμένα σε καρέκλες, σε μία γωνία της αίθουσάς τους, σε κυκλική διάταξη. Όπως κατάλαβα, αυτό περιλαμβάνεται στο πλαίσιο της πρωινής διαδικασίας πριν ξεκινήσουν το μάθημα, κάθε πρωί. Αφού ετοιμάστηκε ο χώρος της παράστασης, τα παιδιά της Β' τάξης βγήκαν και κάθισαν στην πρώτη σειρά με τις παλέτες, ενώ οι ηθοποιοί μπήκαν στην τάξη προκειμένου να ετοιμαστούν για να πραγματοποιήσουν σε λίγη ώρα την είσοδό τους. Ο κ. Μπαλτάς πήρε την πρωτοβουλία να προσκαλέσει τη διπλανή τάξη της Ε' τάξης στην παράσταση. Τα παιδιά της 5^{ης} τάξης, βγήκαν κουβαλώντας από μία καρέκλα και δημιούργησαν άλλες δύο σειρές καθισμάτων στο πίσω μέρος της πλατείας. Επίσης, την τελευταία στιγμή, εμφανίστηκε μετά από πρόσκληση του κ. Μπαλτά και η τάξη του νηπιαγωγείου και κάθισε να παρακολουθήσει την παράσταση στη δεύτερη σειρά από παλέτες.



Εικόνα 9: Η υπαίθρια τάξη στο 35ο Δημοτικό Σχολείο, διαμορφωμένη για τη θεατρική παράσταση

Η πραγματοποίηση της παράστασης

Όση ώρα τα παιδιά περίμεναν για να ξεκινήσει η παράσταση, ο κ. Μπαλτάς τους εξήγησε την έννοια της σκηνής και της πλατείας στο θέατρο, με αφορμή το χώρο που διαμορφώθηκε. Επίσης, τους είπε ότι η συγκεκριμένη παράσταση απαιτεί την ενεργή τους συμμετοχή και τους εξήγησε τί σημαίνει παθητική στάση.

Στη σκηνή μπήκαν οι δύο συντονιστές και ο μουσικός. Οι συντονιστές εξήγησαν στα παιδιά τη διαδικασία που θα ακολουθήσουν. Τους είπαν ότι όταν ξεκινήσει η παράσταση, θέλουν από τα παιδιά να σηκώνουν το χέρι τους όταν θέλουν να μιλήσουν για να πουν τις προσωπικές τους ιστορίες. Όταν τους δίνεται ο λόγος, να ξεκινάνε να μιλάνε λέγοντας το όνομά τους και να μιλάνε δυνατά, προκειμένου να τους ακούνε όλοι. Επίσης, τους είπαν ότι η παράσταση δεν θα σταματήσει άμα χτυπήσει το κουδούνι, γι' αυτό να μην σηκωθούν όταν το ακούσουν.

Στη συνέχεια, μπήκαν οι ηθοποιοί στη σκηνή. Ξεκίνησαν να διαγράφουν τυχαίες πορείες, περπατώντας στο χώρο της σκηνής με την ηχητική υπόκρουση του μουσικού. Διαδοχικά, ένας – ένας οι ηθοποιοί σταματούσαν, έλεγαν το όνομά τους και μία τυχαία σκέψη τους για το σχολείο.

[Τέθηκαν κάποιες τυχαίες προσωπικές ιστορίες των ηθοποιών για το σχολείο, προκειμένου να δοθούν αφορμές για ταύτιση, και συζήτηση, στα παιδιά.]

Τα θέματα που έθεσαν μέσα από αυτές τις τυχαίες ιστορίες, σχετίζονταν με ζητήματα καταπίεσης στο σχολείο, με το τί θέλουν τα παιδιά να γίνουν όταν θα μεγαλώσουν, με την οικειοποίηση του σχολικού χώρου και το ζήτημα του πρωινού ξυπνήματος.

Η πρακτική αυτή έχει ως σκοπό να ξεκινήσουν οι ηθοποιοί με κατάθεση προσωπικών ιστοριών, προκειμένου να 'σπάσει ο πάγος' και να κατανοήσουν τα παιδιά το πλαίσιο της παράστασης. Είναι μία τεχνική που εφαρμόζουν κάθε φορά στις παραστάσεις τους]

- Ο Δημήτρης είπε ότι όταν ήταν στο Γυμνάσιο είχαν έναν Γυμνασιάρχη, ο οποίος δεν τους πήγαινε ποτέ εκδρομή. Όποτε του ζητούσαν εκδρομή, τους έδειχνε ένα συννεφάκι και τους έλεγε ότι δεν θα πάνε εκδρομή. Έτσι, δεν πήγαν ποτέ τους εκδρομή.
- Η Βάσσια είπε ότι όταν ήταν στο σχολείο, είχε κατά καιρούς πάρα πολλές ιδέες για το τί θα ήθελε να κάνει όταν θα μεγαλώσει. Η πρώτη της ιδέα, όμως ήταν να γίνει σκουπιδιάρης. Σκεφτόταν ότι *'Αφού δεν θέλει κανένας να γίνει σκουπιδιάρης, θα το κάνω εγώ, για να βοηθήσω'*.
- Ο Πάνος είπε ότι όταν ήταν στο σχολείο, είχε μία γωνία όπου από τη μία την έβλεπε ο ήλιος και από την άλλη είχε σκιά. Εκεί, είχε φτιάξει την 'πόρτα του κρύου' και την 'πόρτα του ζεστού', σε σχέση με τον ήλιο και τη σκιά.
- Η Μαρίζα είπε ότι όταν ήταν μικρή, της άρεσε να πηγαίνει στο σχολείο. Αυτό που δεν της άρεσε ήταν ότι έπρεπε να ξυπνάει τόσο νωρίς, κάθε μέρα.

Στη συνέχεια, οι ηθοποιοί κάθισαν στον πάγκο τους στο χώρο της σκηνής και οι συντονιστές απευθύνθηκαν στα παιδιά, για να τους πουν δικές τους ιστορίες και σκέψεις για το σχολείο. Πολλά παιδιά σήκωσαν το χέρι τους για να μιλήσουν.

Μίλησε ένα αγόρι και είπε μία προσωπική του εμπειρία για το πόσο δυσκολεύεται να ξυπνήσει το πρωί. Είπε ότι δεν μπορεί να σηκωθεί από το κρεβάτι του. Σε ερώτηση των συντονιστών εάν το παθαίνει αυτό

συχνά, απάντησε ότι το παθαίνει κάθε χρόνο.

- Η ομάδα έπαιξε την ιστορία του, μέσα από τη θεατρική φόρμα του 'γλυπτού'

Στη συνέχεια, αναζητώντας ιστορίες, και άλλο αγόρι είπε και αυτό ιστορία με θέμα το πρωινό ξύπνημα. Είπε ότι η μαμά του τον τραβάει κάθε πρωί από το κρεβάτι, για να πάει στο σχολείο. Είπε ότι η μαμά του ανοίγει το φως και αυτός το ξανακλείνει.

- Η ομάδα έπαιξε μία θεατρική δράση σε ζευγάρια σε σχέση με το παιδί που προσπαθεί να ξυπνήσει και το κρεβάτι του.

Στη συνέχεια μίλησε ένα άλλο αγόρι από την Ε' τάξη για να πει μία δική του ιστορία. Είπε και αυτό για το πώς δυσκολεύεται να σηκωθεί το πρωί και να πάει στο σχολείο. Είπε ότι η μαμά του του λέει ότι θα πάει την τσάντα του στο σχολείο και αυτός αναγκάζεται τελικά να πάει στο σχολείο.

Οι συντονιστές τον ρωτήσανε γιατί δεν θέλει να πάει στο σχολείο. Τον ρωτήσανε εάν είναι καλύτερα να μείνει στο σπίτι και να κοιμάται όλη τη μέρα ή να έρθει στο σχολείο.

Το αγόρι απάντησε ότι το σχολείο 'είναι μια χαρά'!

Στη συνέχεια, οι συντονιστές ζήτησαν κάποια διαφορετική ιστορία, επειδή είχαν παίξει ήδη δύο ιστορίες με πρωινό ξύπνημα.

[Διερεύνηση σε σχέση με δραστηριότητες του σχολείου που σχετίζονται με έξω από αυτό]

Για να βοηθήσουν τα παιδιά να σκεφτούν και άλλα πράγματα, ζήτησαν από τα παιδιά μία ιστορία, για όταν περιμένουν κάτι ενδιαφέρον να γίνει στο σχολείο.

Ένα αγόρι μίλησε και είπε ότι περιμένανε έναν κύριο να έρθει στο σχολείο, για να τους μάθει να κόβουν τζάμια.

Άλλα παιδιά είπαν ότι στο σχολείο φτιάχνανε χαρταετούς, ότι τα βάρυε το σχολείο τους, ότι στο σχολείο κάνουνε πειράματα, γίνονται μικροί επιστήμονες.

Οι συντονιστές συνοψίζοντας τις ιδέες που είπαν τα παιδιά, διατύπωσαν τη σκέψη ότι όλες αυτές οι ιδέες αφορούν δραστηριότητες που έρχονται από έξω από το σχολείο και γίνονται μέσα σ' αυτό.

- Η ομάδα πραγματοποίησε μία θεατρική δράση με τη μορφή της 'παλέτας', συνδυάζοντας κάποιες από τις παραπάνω ιδέες των παιδιών. Ο συντονιστής της έδωσε ως τίτλο 'τί μπορεί να περιμένει κανείς από το σχολείο'

[Διερεύνηση σε σχέση με δραστηριότητες του σχολείου στη γειτονιά]

Στη συνέχεια και αφού τα παιδιά είπαν τί δραστηριότητες έρχονται μέσα στο σχολείο, οι συντονιστές ρώτησαν τα παιδιά εάν και τί δραστηριότητες κάνουν με το σχολείο στη γειτονιά.

Τα παιδιά είπαν ότι πηγαίνουν σε συγγραφείς και παίρνουν συνεντεύξεις, ότι πηγαίνουν σε εταιρείες, και πηγαίνουν σε τυπογραφεία.

[Διερεύνηση σε σχέση με τα επαγγέλματα.]

Οι συντονιστές ρώτησαν στη συνέχεια για επαγγέλματα που τα παιδιά έχουν δει από κοντά, μέσα από τις

δραστηριότητες του σχολείου.

Τα παιδιά απάντησαν λέγοντας: θέατρο, αρχιτέκτονας, αρχαιολόγος, συγγραφέας, φούρνος, μπαλέτο, τζαμάς, μαγαζί με κέρινα ομοιώματα, μπασκετμπολίστας, γραμματέας, σουβλατζής, μανάβης, δάσκαλος, κομμωτής, boxeτ.

Ένα παιδί είπε ότι περιμένει να τελειώσει το σχολείο, για να κάνει αθλήματα

Οι συντονιστές ρώτησαν τα παιδιά ποιά είναι κατά τη γνώμη τους η πιο ωραία δουλειά από όλες.

Τα παιδιά είπαν μπαλέτο, ποδόσφαιρο

Οι συντονιστές ρώτησαν τα παιδιά ποιά είναι κατά τη γνώμη τους η πιο δύσκολη δουλειά από όλες.

Τα παιδιά απάντησαν αρχαιολόγος, μπασκετμπολίστας, κολυμβητήριο.

[Διερεύνηση πώς βοηθάει το σχολείο σε σχέση με την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών]

Στη συνέχεια οι συντονιστές ρώτησαν τα παιδιά τί μαθαίνουν στο σχολείο και πώς νομίζουν ότι το σχολείο βοηθάει για να κάνουν τα επαγγέλματα που ανέφεραν προηγουμένως.

Τα παιδιά είπαν ότι με το σχολείο μαθαίνεις γράμματα, είπαν επίσης ότι: μαθαίνουν μελέτη επειδή η μελέτη 'εξηγεί τα πράγματα', μαθαίνουν γλώσσα, για να μιλάνε, με τα μαθηματικά μαθαίνεις να μετράς, μαθαίνεις να μπαίνεις στο κρύο νερό (μάλλον εννοούσαν το κολυμβητήριο και όχι το σχολείο), μαθαίνουν για το περιβάλλον, και ότι τα φυτά μας δίνουν οξυγόνο, μαθαίνουν γράμματα, για να μαθαίνουν να γράφουν.

- Η ομάδα έπαιξε με την τεχνική του 'χορού' μία θεατρική πράξη που συνδύαζε το κολύμπι, το οξυγόνο και το πράσινο, που είπαν τα παιδιά.

[Διερεύνηση προσωπικών ιστοριών και γεγονότων σε σχέση με το σχολείο, τα επαγγέλματα και τη γειτονιά]

Οι συντονιστές ζήτησαν από τα παιδιά να τους πουν μέσα από προσωπικές ιστορίες, γεγονότα που έχουν συμβεί και τα οποία συνδέουν το σχολείο, τα επαγγέλματα και τη γειτονιά.

Ένα κοριτσάκι είπε ότι περιμένει να τελειώσει το σχολείο για να κάνει μπαλέτο. Είπε ότι μία φορά που πήγε για μπαλέτο, της πονούσε το αυτί.

- Η ομάδα έπαιξε με την τεχνική της 'μετάβασης' την ιστορία του κοριτσιού που πήγε στο μπαλέτο και της πονούσε το αυτί.

Οι συντονιστές ευχαρίστησαν το κοριτσάκι για την ιστορία του, αλλά ζήτησαν από τα παιδιά οι επόμενες ιστορίες τους να έχουν περισσότερη σχέση με το σχολείο και με τα μαθήματά τους.

Ένα αγόρι μίλησε και είπε μία ιστορία του. Είπε για μία φορά που οι γονείς του λείπανε για ταξίδι στην Παταγωνία και έμεινε να τον προσέχει αυτόν και την αδερφή του ο νονός του. Για να τους ξυπνήσει για το σχολείο, ο νονός τους έβαζε μία μουσική για να ξυπνάνε ευχάριστα. Ο ίδιος ξύπνησε χαρούμενος, αλλά όχι και η αδερφή του.

- Η ομάδα έπαιξε μία θεατρική δράση σχετική με την ιστορία αυτή.

Οι συντονιστές ευχαρίστησαν για την ιστορία, αλλά ζήτησαν από τα παιδιά, η επόμενη ιστορία να έχει μεγαλύτερη σχέση με το σχολείο. Ζήτησαν κάτι που να σχετίζεται με τα μαθήματα, κάτι που να έχει συμβεί στο σχολείο και να το θυμούνται.

Σηκώθηκαν δύο κοριτσάκια να μιλήσουν. Το ένα κοριτσάκι είπε μία ιστορία για έναν συμμαθητή τους, ο οποίος τραυματίστηκε μία μέρα που ήταν στο σχολείο, στο φρύδι του. Ήρθαν γιατροί στο σχολείο και τον έκαναν καλά.

- Η ομάδα έπαιξε με την τεχνική της 'παλέτας' το χρονικό του τραυματισμού του συμμαθητή τους.



*Εικόνα 10: Εικόνα από τη θεατρική παράσταση στο 35ο Δημοτικό Σχολείο.
Οι Συντονιστές αναζητούν προσωπικές ιστορίες παιδιών, στο πλαίσιο της
θεματολογίας της εργασίας, μέσα από συζήτηση με τα παιδιά.*



*Εικόνα 11: Εικόνα από τη θεατρική παράσταση στο 35ο Δημοτικό Σχολείο.
Η θεατρική ομάδα αναπαράγει τις προσωπικές ιστορίες παιδιών,*

μέσα από τις θεατρικές τους φόρμες

[Κλείσιμο παράστασης, μέσα από τη διατύπωση τυχαίων λέξεων, που συνοψίζουν όσα διαδραματίστηκαν σ' αυτήν]

Αφού είχε περάσει πάνω από μία ώρα και τα παιδιά φαίνονταν ότι είχαν αρχίσει να κουράζονται, η ομάδα προχώρησε τη διαδικασία κλεισίματος της παράστασης. Οι συντονιστές ζήτησαν από τα παιδιά να πουν αυθόρμητα λέξεις που τους έρχονταν στο μυαλό, σε σχέση με την παράσταση. Τα παιδιά άρχισαν να λένε με ενθουσιασμό διάφορες λέξεις: *'Handball, κολυμβητήριο, καληνύχτα, τζάμι, αγόρι, θηλυκό, αγάπη, γάτα, ειρήνη, άνθρωπος, μπαλέτο'*

Η παράσταση ολοκληρώθηκε και τα παιδιά ξεκίνησαν να πάνε στις τάξεις τους.

γ_ Απολογισμός της δράσης

Συζητώντας με τον κ. Μπαλτά, αμέσως μετά την παράσταση, του είπα ότι η διαδικασία δεν προχώρησε σε βάθος και η άντληση ιστοριών και πληροφορίας από τα παιδιά έμεινε σ' ένα γενικό επίπεδο. Ο κ. Μπαλτάς είπε ότι τα παιδιά είχαν να πουν διάφορα πράγματα, αλλά οι συνθήκες της διαδικασίας δεν ευνόησαν προκειμένου να εκφραστούν. Υποστήριξε ότι τα παιδιά στην ηλικία αυτή είναι περισσότερο στη λογική της άμεσης δράσης και συμμετοχής, ενώ η οργάνωση της θεατρικής παράστασης τους στερούσε την αμεσότητα της αντίδρασης και έμειναν παθητικά.

Μία νηπιαγωγός που παρακολούθησε μαζί με τα παιδιά της τάξης της, ευχαρίστησε πολύ και σχολίασε ότι της άρεσε ιδιαίτερα η διαδικασία και είπε ότι σκέφτεται να τη χρησιμοποιήσει η ίδια για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Στη συνέχεια συζητήσαμε μαζί με την θεατρική ομάδα και τον κ. Μπαλτά για την παράσταση. Μέλη της θεατρικής ομάδας είπαν ότι υπήρχαν διάφορα ζητήματα που διασπούσαν τη συγκέντρωση των παιδιών στην παράσταση. Εκφράστηκε η άποψη ότι για το ζήτημα της συγκέντρωσης, ίσως τελικά δεν ήταν καλή η ιδέα για την πραγματοποίηση της παράστασης στην υπαίθρια αίθουσα.

Ο κ. Μπαλτάς επανέλαβε ότι τα παιδιά έχουν πολλά να πουν, αλλά δεν μπόρεσαν να τα εκφράσουν. Υποστήριξε όμως ότι δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί η αντίδραση των παιδιών στην παράσταση. Εξέφρασε την άποψη ότι ίσως θα έπρεπε η διαδικασία να ξεκινήσει από τον εσωτερικό χώρο της τάξης, στον πρωινό τους κύκλο, από τον οποίο να προετοιμαστούν για τις προσωπικές τους ιστορίες. Υποστήριξε ότι κάτι τέτοιο ίσως να μείωνε το βαθμό δυσκολίας του εγχειρήματος. Σε σχέση με τις ιστορίες που ο ίδιος περίμενε να ακουστούν από τα παιδιά, αναφέρθηκε στα γεγονότα που συμβαίνουν στην περιοχή, σε σχέση με δακρυγόνα, με μολότωφ. Ανέπτυξε μία θεωρία, σύμφωνα με την οποία στα παιδιά του σχολείου υπάρχει στο βλέμμα τους μία μελαγχολία από τις συνθήκες που επικρατούν και την κρατική καταστολή. Υποστήριξε ότι στη σκέψη τους πρυτανεύει ο θάνατος, κάτι το οποίο στο μέλλον τα οδηγεί προς μία προοδευτική αντίληψη και ιδεολογία. Υποστήριξε μάλιστα ότι ένας μαθητής, ο οποίος θέλει να γίνει πυροσβέστης, παρακολουθεί όλες τις εξελίξεις και τα περιστατικά που διαδραματίζονται στην περιοχή των Εξαρχείων και έχει αναπτύξει έναν αναρχικό χαρακτήρα.

Υποστήριξε ότι τα παιδιά είχαν στην παράσταση μία αμηχανία να εκφραστούν, καθώς υπήρχαν πολλές πληροφορίες ταυτόχρονα. Ανέφερε μία διαδικασία που εφαρμόζουν στην τάξη για ανάπτυξη αυθόρμητων σκέψεων από τα παιδιά, με τη χρήση ενός φακού (τις ονομάζουν φακο-ιστορίες). Στη διαδικασία αυτή, κλείνουν τις κουρτίνες και φέρνουν στην επιφάνεια αυθόρμητες σκέψεις, μέσα από την αναγνώριση μορφών, στα σχήματα που δημιουργούνται στο χώρο, με τη χρήση του φακού. Υποστήριξε ότι ίσως η διαδικασία της δράσης με τη θεατρική ομάδα να είχε καλύτερα αποτελέσματα εάν είχε γίνει προετοιμασία σε ομάδες των τριών μαθητών, ώστε να βγάλουν περισσότερες ιδέες. Υποστήριξε ότι με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά θα έβγαιναν στην παράσταση με μεγαλύτερη θέληση να μιλήσουν.

Υποστήριξε επίσης, ότι ένας ανασταλτικός παράγοντας για την επιτυχία του εγχειρήματος ήταν οι κοινωνικές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στα παιδιά και οι οποίες επηρέαζαν τη συγκέντρωσή τους, κατά τη διάρκεια της παράστασης. Η προσπάθεια ενός μαθητή του (προσφυγόπουλου) να κάνει φίλους, οι ανταγωνιστικές σχέσεις μίας παρέας κοριτσιών της τάξης του κλπ.

Σε σχέση με την ιστορία του τραυματισμού του συμμαθητή τους, που αναφέρθηκε από τα παιδιά στην παράσταση, υποστήριξε ότι αυτή η ιστορία ήταν όντως πολύ έντονη για τα παιδιά όλου του σχολείου. Τα αίματα, οι φωνές, τα τηλεφωνήματα που έκαναν οι δάσκαλοι, το ασθενοφόρο που ήρθε κλπ. Υποστήριξε ότι τα παιδιά έζησαν από κοντά ένα σημαντικό γεγονός που διαδραματίστηκε στο σχολείο, το οποίο τους σημάδεψε πραγματικά.

Ο κ. Μπαλτάς ανέφερε επίσης κάποιους χαρακτηριστικούς τύπους χαρακτήρων που εκφράζονται μέσα στην τάξη του, από τα παιδιά: ο αναρχικός, ο vegan, οι φιλόζωοι, η πρόεδρος της τάξης που ασχολείται με τη γεωργία. Οι χαρακτήρες αυτοί, υποστήριξε, ότι δεν εκφράστηκαν στην παράσταση.

Τέλος, ο κ. Μπαλτάς σχολίασε τη βαλίτσα με αντικείμενα που είχε φέρει η θεατρική ομάδα στην παράσταση, που δημιουργεί αφορμές για σκέψεις και θεατρικές δράσεις, κατά τη διάρκεια της παράστασης. Υποστήριξε ότι με την παιδαγωγική Freinet κάνουν κάτι αντίστοιχο με διάφορα αντικείμενα που φέρνει ο ίδιος στην τάξη.

Ο κ. Μπαλτάς και η θεατρική ομάδα αντάλλαξαν πληροφορίες σε σχέση με δραστηριότητες και παραστάσεις που προγραμματίζουν, στο πλαίσιο πιθανής νέας συνάντησής τους. Η θεατρική ομάδα αποχώρησε από το σχολείο.

Πήγα στο γραφείο των δασκάλων, μαζί με τον κ. Μπαλτά, προκειμένου να μαζέψω κάποια πράγματα που είχα αφήσει νωρίτερα. Φεύγοντας, τον ευχαρίστησα για την καλή του πρόθεση, βοήθεια και συνεργασία και ιδίως για την άμεση θετική ανταπόκρισή του στο αίτημά μου για πραγματοποίηση δράσης. Μου είπε ότι η πραγματοποίηση της δράσης ήταν κυρίως ζήτημα Διευθυντή. Μου είπε ότι εάν είχα ζητήσει κάτι αντίστοιχο πριν από δύο χρόνια, δεν θα υπήρχε θετική ανταπόκριση. Την εποχή εκείνη, υποστήριξε, ότι ο ίδιος ήταν υπό διωγμό από τη τότε Διεύθυνση του σχολείου, εξαιτίας των πολιτικών του πεποιθήσεων. Δεν τον άφηναν να λειτουργήσει την υπαίθρια τάξη, καθώς του έλεγαν ότι δεν προβλέπεται από το νόμο. Δεν του έδιναν τάξη για να διδάξει, ούτε τον άφηναν να κάνει τίποτα. Είχαν μάλιστα εισηγηθεί την απόλυσή του. Υποστήριξε ότι το 35ο Δημοτικό Σχολείο είχε απαξιωθεί, είχαν μειωθεί οι μαθητές του και πήγαινε να κλείσει. Τότε, τον είχαν στηρίξει πολιτικά δραστήριες ομάδες για να μείνει. Μάζεψαν υπογραφές για να συνεχίσει να λειτουργεί το σχολείο. Σε σχέση με όλες αυτές τις δυσκολίες, διατύπωσε επιγραμματικά την πρακτική που εφαρμόζει, με τη φράση: *'Προσπαθούμε, όσο μας το επιτρέπουν. Περιμένουμε όταν δεν μας αφήνουν, προκειμένου να συνεχίσουμε ξανά'*.

Αφού έφυγα από το σχολείο, συνάντησα τη θεατρική ομάδα που καθόταν σ' ένα καφέ απέναντι από το σχολείο. Η θεατρική ομάδα έκανε εκείνη την ώρα συζήτηση απολογισμού της παράστασης την οποία παρακολούθησα.

Τρία τουλάχιστον μέλη της ομάδας υποστήριξαν ότι υπήρχαν διασπάσεις της προσοχής των παιδιών, από θορύβους και κινητικότητα κατά τη διάρκεια της παράστασης. Επεσήμαναν ότι η τάξη της Ε' Δημοτικού που καθόταν στο πίσω μέρος, αποχώρησε κάποια στιγμή στη μέση της παράστασης και αυτό επέδρασε αρνητικά στη συγκέντρωση των παιδιών.

Έγιναν παρατηρήσεις ανάμεσα στα μέλη της ομάδας σε σχέση με τεχνικά ζητήματα της παράστασης, αναφορικά με την απόδοση των ηθοποιών και την ανταπόκριση που είχε ο καθένας τους στο κοινό. Παρατήρησαν ότι ήταν λάθος που προς το τέλος της παράστασης σήκωσαν στο χώρο της σκηνής δύο παιδιά για να πουν τις ιστορίες τους, καθώς φάνηκε στην πράξη ότι αυτό έκανε τα παιδιά να ντρέπονται περισσότερο να μιλήσουν.

Εκφράστηκε η άποψη ότι ενώ υπήρχε μεγάλη θέληση από τα παιδιά για να μιλήσουν, όταν τους έδιναν το λόγο, δεν μπορούσαν να εκφραστούν με ικανοποιητικό τρόπο. Η δυσκολία έκφρασης συνετέλεσε στο να καθυστερεί η διαδικασία αναζήτησης ιστοριών και τα παιδιά που άκουγαν, έχαναν το ενδιαφέρον τους και βαριόντουσαν. Η συντονίστρια εξέφρασε την άποψη ότι στις ηλικίες αυτές, τα παιδιά έχουν δυσκολία έκφρασης, καθώς δεν έχουν ακόμα το απαραίτητο θάρρος να εκφράζουν τη γνώμη τους.

Εγώ τους είπα ότι κατά τη δική μου αντίληψη, η δυσκολία έκφρασης των παιδιών, μάλλον είχε να κάνει περισσότερο με την ηλικία τους και το γεγονός ότι δεν έχουν συγκροτήσει σε μεγάλο βαθμό απόψεις και σκέψεις. Με ρώτησαν εάν πέτυχε το εγχείρημα σε σχέση με την εργασία μου και τους απάντησα ότι δεν εξελίχθηκε όπως θα περίμενα, αλλά παρόλα αυτά βγήκαν χρήσιμα συμπεράσματα.

Η συντονίστρια εξέφρασε την άποψη ότι ίσως δεν ήταν τελικά καλό που τα παιδιά περίμεναν τους ηθοποιούς στο χώρο της παράστασης, καθώς αυτό συνέβαλε στο διαχωρισμό των ηθοποιών από το κοινό και στο να αντιμετωπίζουν τους ηθοποιούς ως ξένους. Είπε ότι ίσως θα ήταν προτιμότερο η θεατρική ομάδα να έπαιρνε τα παιδιά από το χέρι από την τάξη, έως το χώρο της παράστασης.

Από τη θεατρική ομάδα εκφράστηκαν αμφιβολίες για κάποια ζητήματα που υποστήριξε ο κ. Μπαλτάς στη συζήτηση, μετά την παράσταση σε σχέση με τους χαρακτήρες των παιδιών, καθώς και ανταγωνιστικές κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους, στο βαθμό που να επηρεάζουν την παράσταση.

Σε σχέση με την παρατήρηση που έκανε μία δασκάλα το πρωί πριν την παράσταση ότι η τάξη του κ. Μπαλτά έχει τα πιο έξυπνα παιδιά, υποστηρίχθηκε από μέλη της θεατρικής ομάδας ότι αυτό ενδεχομένως λειτούργησε αρνητικά για να εκφραστούν ελεύθερα τα παιδιά, καθώς τους δημιούργησε άγχος να αποδείξουν ότι έχουν να πουν έξυπνα πράγματα στη διάρκεια της παράστασης.

δ_ Σκέψεις και ιδέες για τη δράση

Για την οργάνωση και πραγματοποίηση της δράσης

Η θεατρική ομάδα έκανε καλή δουλειά προετοιμασίας, σε επίπεδο συνδυασμού των θεματικών αξόνων διερεύνησης της εργασίας μου, χωρίς έκπτωση στις διαδικασίες, μεθοδολογίες και στοχεύσεις της δικής τους θεατρικής πρακτικής. Η ιδέα της ομάδας για δύο συντονιστές, αντί του ενός που έχουν συνήθως, ώστε να μην υπάρξει αμηχανία από τα παιδιά στη συζήτηση, ήταν καλή και μάλλον βοήθησε στην προσέγγιση του ευαίσθητου κοινού των μαθητών.

Το θεματικό πλαίσιο της διερεύνησης μέσα από τη δράση, ήταν ευρύ. Από την αρχή υπήρχε η σκέψη ότι δεν θα υπάρχουν από μέρους των μαθητών συγκροτημένες απόψεις για όλα τα ζητήματα, αλλά ο σκοπός ήταν να υπάρξουν αφορμές για συζήτηση σε όποιο κομμάτι του πλαισίου δείξουν ενδιαφέρον τα παιδιά.

Η δυσκολία της διαδικασίας που ακολουθήθηκε εστιαζόταν στο γεγονός ότι υπήρχε η προσπάθεια να βγαίνουν αυθόρμητες σκέψεις από μέρους των παιδιών, καθώς αυτές αναδεικνύουν τα ενδιαφέροντα ζητήματα. Εάν τα παιδιά πιεστούν ή τους δοθούν κατευθύνσεις, δεν θα βγάλουν αυθόρμητες δικές τους σκέψεις.

Ως συμπέρασμα σε σχέση με τη χρησιμοποίηση της μεθοδολογίας της θεατρικής ομάδας και το είδος του θεάτρου αυτού (Playback Theatre) φαίνεται να είναι μία καλή ιδέα για ταυτόχρονη κοινωνική έρευνα και δράση συνειδητοποίησης, καθώς προσεγγίζει και αναδεικνύει τη σκέψη του κοινού. Η χρησιμοποίηση της θεατρικής ομάδας αυτής, βοήθησε ώστε η δράση που πραγματοποιήθηκε να είναι σ' ένα προχωρημένο επίπεδο ροής της διαδικασίας, ενώ παράλληλα η δράση χρησιμοποίησε προηγούμενη εμπειρία της θεατρικής ομάδας, σε διάφορα επίπεδα ζητημάτων της δράσης.

Μπορούμε να πούμε ότι η δράση πραγματοποιήθηκε επιτυχώς, καθώς πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τον προγραμματισμό που προηγήθηκε, βρήκε ανταπόκριση από τα παιδιά και έδωσε χρήσιμες σκέψεις και ιδέες. Ίσως να είχε καλύτερα αποτελέσματα αναφορικά με το βάθος του περιεχομένου των απαντήσεων των παιδιών, καθώς και το εύρος των θεμάτων που συζητήθηκαν, εάν η δράση είχε οργανωθεί διαφορετικά. Κάποιες σκέψεις για το πώς θα μπορούσαν να βγουν καλύτερα αποτελέσματα από τη δράση, και που θα μπορούσαν ενδεχομένως να βοηθήσουν σε μία μελλοντική επανάληψη του εγχειρήματος:

- Να είχε οργανωθεί καλύτερα η δράση σε σχέση με το πρόγραμμα του σχολείου. Να ήταν δηλαδή η δράση καθορισμένη σαφώς χρονικά για τα παιδιά και ενδεχομένως ενταγμένη στην υπόλοιπη εκπαιδευτική διαδικασία.
- Να ήταν σαφώς καθορισμένο από πριν ποιές τάξεις θα το παρακολουθήσουν, ώστε τα παιδιά να είναι προετοιμασμένα για τη διαδικασία.
- Η αρχική ιδέα πραγματοποίησης δύο διαφορετικών παραστάσεων σε διαφορετικές ηλικίες κοινού, ήταν καλή και ενδεχομένως να είχε δώσει χρήσιμα αποτελέσματα. Από την άποψη αυτή, το 35ο Δημοτικό Σχολείο φάνηκε τελικά ότι δεν προσφερόταν για τη δράση αυτή, παρόλο που το δείγμα των μαθητών του σχολείου αυτού, σε συνδυασμό με τις δράσεις του ανοιχτού προς τα 'έξω' σχολείου και το περιβάλλον της κοινότητας των Εξαρχείων, θα μπορούσαν να φέρουν στην επιφάνεια ενδιαφέρουσες σκέψεις από μέρους των μαθητών.
- Ο χώρος της παράστασης, μάλλον θα ήταν καλύτερο να ήταν ένας κλειστός χώρος, με χαμηλό φωτισμό που να επικεντρώνει την προσοχή των παιδιών στην παράσταση.
- Ένας παράγοντας που επέδρασε αρνητικά στην παράσταση, ήταν το κλίμα χαλαρότητας των

παιδιών, λόγω της επερχόμενης λήξης της σχολικής χρονιάς. Ίσως θα ήταν καλό να γινόταν στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και όχι λίγες μέρες πριν από το τέλος, που η συγκέντρωση των παιδιών είναι περιορισμένη και το σχολικό πρόγραμμα χαλαρώνει. Οι άλλες δράσεις των τελευταίων ημερών της σχολικής χρονιάς, αποπροσανατόλισαν τη συγκέντρωση των παιδιών (δράση στον πεζόδρομο, προετοιμασίες τελετής λήξης, οργάνωση σχολικής εφημερίδας, κλπ).

- Ενδεχομένως τα παιδιά να είχαν δώσει μεγαλύτερο πλούτο απαντήσεων και προσωπικών ιστοριών, εάν είχε προηγηθεί προετοιμασία στην τάξη. Παρόλα αυτά με τον τρόπο αυτό υπήρχε ο κίνδυνος να μειωθεί ο αυθορμητισμός στις απαντήσεις και να προκύψουν κατευθυνόμενες απαντήσεις.

Κάποια από τα παραπάνω ζητήματα ήταν εξ αρχής γνωστό ότι θα φέρουν περιορισμούς. Όμως, θεωρήθηκε ότι είναι καλύτερο να προχωρήσει η δράση στο πεδίο του σχολείου, στην ευκαιρία που δημιουργήθηκε, παρά τους περιορισμούς, εξαιτίας των χρονικών περιορισμών της εργασίας.

Για το περιεχόμενο των απαντήσεων και προσωπικών ιστοριών των παιδιών

Οι ηλικίες των παιδιών των δύο τάξεων που συμμετείχαν στη δράση (2^α Δημοτικού και Νηπιαγωγείο) είναι μικρές, ώστε να εκφραστούν συγκροτημένες σκέψεις για το σχολείο. Τα παιδιά δεν έχουν συνείδηση του εκπαιδευτικού συστήματος και δεν μπορούν ενδεχομένως να αποστασιοποιηθούν από την πραγματικότητα, προκειμένου να αναπτύξουν κριτική σκέψη. Η παρατήρηση της θεατρικής ομάδας ότι στις ηλικίες αυτές δεν έχουν το θάρρος να διατυπώνουν τη γνώμη τους σ' ένα ευρύ κοινό, μάλλον είναι σωστή. Εάν είχε πραγματοποιηθεί αντίστοιχη δράση με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, ενδεχομένως να είχαν διαπιστωθεί οι ηλικιακές διαφοροποιήσεις στη συγκρότηση της προσωπικότητας των παιδιών. Η τάξη της 5ης δημοτικού που παρακολούθησε τη δράση είχε όντως πρόβλημα επικοινωνίας, κάτι που φάνηκε από το μικρό βαθμό συμμετοχής τους στη διαδικασία. Αυτό είχε επισημανθεί από την αρχή, αλλά επιβεβαιώθηκε και στην πράξη.

Η σκέψη των παιδιών, εκφράστηκε καλύτερα όταν ζητήθηκαν μονολεκτικές απαντήσεις. Όταν ρωτήθηκαν για επαγγέλματα που θα ήθελαν να κάνουν, όταν μεγαλώσουν, τα παιδιά εξέφρασαν την πραγματικότητα που ζουν, παραθέτοντας τα επαγγέλματα των γονιών τους (τζαμάς, ταβερνιάρης, σουβλατζής, κομμωτής κλπ). Το γεγονός αυτό είναι χρήσιμο συμπέρασμα αναφορικά με το δείγμα πληθυσμού το οποίο αντιπροσωπεύουν τα παιδιά αυτά. Σε άλλο δείγμα πληθυσμού, πιθανότατα τα παιδιά να είχαν δώσει απαντήσεις σε σχέση με επαγγέλματα τα οποία κατά κανόνα αποτελούν βασικά στοιχεία κοινωνικής καταξίωσης στη χώρα μας (πχ. γιατρός, δικηγόρος, μηχανικός), ως έκφραση της προσδοκίας των γονιών τους για 'επιτυχημένη' επαγγελματική σταδιοδρομία, μέσα από 'σίγουρες' λύσεις. Συνεπώς, ίσως στις ηλικίες αυτές να είναι αποτελεσματικότερο να προσεγγίζονται αντίστοιχα ζητήματα διερεύνησης μέσα από μονολεκτικές απαντήσεις των παιδιών.

Η διαφορά, σε όσα υποστήριξε ο κ. Μπαλτάς ότι οι μαθητές είχαν να πουν, σε σχέση με όσα τελικά εξέφρασαν, είναι ένα σημαντικό ζήτημα που αναδεικνύει αυτή η δράση, καθώς αναδεικνύει τη διαφορά της αντίληψης των παιδιών για το σχολείο και την καθημερινότητά τους, σε σχέση με τους ενήλικες. Έτσι λοιπόν, είδαμε ότι τα σημαντικότερα ζητήματα που εξέφρασαν τα παιδιά ήταν η δυσκολία του πρωινού ξυπνήματος, ζήτημα στο οποίο αμέσως ανταποκρίθηκαν με πάθος και το οποίο επανέφεραν ξανά και ξανά στην παράσταση, καθώς και το γεγονός του τραυματισμού του συμμαθητή τους. Αντίθετα, ο κ. Μπαλτάς υποστήριξε ότι περίμενε ότι τα παιδιά θα έφερναν στην επιφάνεια ζητήματα αναφορικά με βία και καταστολή στα Εξάρχεια.

Σε σχέση με τις δραστηριότητες που κάνουν τα παιδιά στην κοινότητα με πρωτοβουλία του κ. Μπαλτά, δεν ήρθαν στην επιφάνεια από τα παιδιά. Αυτό ίσως να σημαίνει ότι δεν τους δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα σε σχέση με την καθημερινότητα του σχολείου, ενδεχομένως γιατί αποτελούν μικρό κομμάτι του συνολικού σχολικού προγράμματος. Ίσως να έχει να κάνει με άλλα ζητήματα που απασχολούσαν τα παιδιά τη στιγμή

της παράστασης, ή ίσως γιατί δεν δόθηκαν τα κατάλληλα ερεθίσματα από τη θεατρική ομάδα.

Σημαντικό ζήτημα είναι το γεγονός ότι όταν ρωτήθηκαν για προσωπικές ιστορίες από το σχολείο, έδωσαν απαντήσεις για μπαλέτο και κολυμβητήριο, που είναι εξωσχολικές δραστηριότητες, στις οποίες πηγαίνουν μετά το σχολείο. Αυτό ίσως να σημαίνει ότι το ενδιαφέρον της καθημερινότητας των παιδιών να ξεκινάει μετά τη λήξη του ωρολογίου προγράμματος του σχολείου, στις εξωσχολικές δραστηριότητες. Η σκέψη αυτή, σε συνδυασμό με τη δυσκολία του πρωινού ξυπνήματος που εκφράστηκε καθαρά, ίσως να σημαίνει ότι οι μαθητές δεν βρίσκουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το σχολείο ή ότι οι συνθήκες της παράστασης δεν δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να αναδειχθούν οι ωραίες στιγμές του σχολείου.

Γενικότερες σκέψεις με αφορμή τη δράση

Το ζήτημα της διαφορετικής αντίληψης του κ. Μπαλτά για το τί νομίζει ότι είναι σημαντικό στη σκέψη των παιδιών, επισημαίνουν το ζήτημα των προσωπικών αντιλήψεων που υπάρχουν. Το πρόβλημα που δημιουργούν, οι υποκειμενικές οπτικές και αντιλήψεις είναι διασπούν τις δράσεις για αλλαγή και ο καθένας ακολουθεί μία προσωπική πορεία, χωρίς να προωθείται η από κοινού συνεργασία.

Η άποψη που εξέφρασε ο κ. Μπαλτάς κατά την οργάνωση της δράσης, ότι το σχολικό πρόγραμμα της δεκαετίας του 1930 (στο οποίο εντάσσεται το 35ο Δημοτικό Σχολείο της οδού Κωλέττη, έργο του Ν. Μητσάκη), εξέφραζε την παιδαγωγική αντίληψη της εποχής εκείνης, είναι ένα ενδιαφέρον ζήτημα προς διερεύνηση, αναφορικά με το ερώτημα εάν η συγκεκριμένη σχολική αρχιτεκτονική εκφράζει τις τάσεις στις παιδαγωγικές αντιλήψεις της εποχής εκείνης.

Η συνολική εμπειρία της οργάνωσης και πραγματοποίησης της δράσης, σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες δράσεις, δημιουργούν κάποιες σκέψεις. Φαίνεται ότι υπάρχουν ομαδικές πρωτοβουλίες που στοχεύουν σε μία συνολικότερη αλλαγή νοοτροπιών στην κοινωνία μέσα από τις υπερβάσεις των κοινωνικών και θεσμικών δομών. Η παιδαγωγική ομάδα του 'Σκασιαρχείου' με την παιδαγωγική Freinet και το άνοιγμα του σχολείου προς τα 'έξω'. Η θεατρική ομάδα Playback Ground που επιδιώκει μέσα από τις παραστάσεις της, τη συνειδητοποίηση και αλλαγή νοοτροπίας, μέσα από την εξωτερική όψη όσων κρύβουμε μέσα μας. Η ομάδα του 'Σκόρου', που προσπαθεί να περάσει μία αντίληψη αλληλεγγύης στην κοινωνία και να δημιουργήσει ένα πνεύμα αντικαταναλωτισμού. Όλες οι πρωτοβουλίες αυτές, ξεκινούν από μεμονωμένες ομαδικές πρωτοβουλίες που δημιουργούν ένα συνολικό 'κοινωνικό όφελος' προς την κοινωνία, ανεξάρτητα εάν σε όλες τις περιπτώσεις αυτές υπάρχει συνείδηση ενός τέτοιου στόχου.

Η πραγματοποίηση αντίστοιχων δράσεων και σε άλλα σχολεία ίσως βοηθήσει στην εξαγωγή χρήσιμων διαπιστώσεων και συμπερασμάτων για το δημόσιο σχολείο και να δώσει αφορμές για σκέψη στα παιδιά. Ενδεχομένως να μπορέσει να ευαισθητοποιήσει σε μεγαλύτερο βαθμό και σε ευρύτερη κλίμακα την κριτική σκέψη των παιδιών και να βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν περισσότερα ζητήματα για το σχολείο και το μέλλον τους, μέσα από αυτό.